

A48509

~~131~~
181

LESZ-E REGGEL?

REGÉNY

IRTA:
REMÉNYI JÓZSEF

*Enter Peter öccsével ..
Reményi József*

*En a regény folytatása,
megy a 2. kötet.*

KOŠICE-KASSÁ, 1928.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000438741

Copyright 1928 by Kazinczy Kiadóvállalat, Košice-Kassa.
„Concordia“ könyvnyomda és kiadóvállalat nyomása
Bratislava-Pozsony.

Mert az ő asszonynépeik, hasonlóképpen a férfiak is teljesek minden hamissággal, paráznasággal, gonoszsággal, kapzsisággal, rosszasággal, irigységgel, gyilkossággal, versengéssel, álnoksággal, rossz erkölccsel.

Kik jóllehet az Isten végzését ismerik, hogy akik ilyeneket cselekszenek, méltók a halálra, mégis nemcsak cselekszik azokat, hanem az aképpen cselekvőkkel egyet is értenek.

Annakokáért menthetetlen vagy, óh ember, bárki légy, aki ítélisz: mert amiben mást megítélisz, önmagadat kárhoztatod: mivel ugyanazokat miveled te, aki ítélisz.

(Szent Pál a rómaiakhoz.)

A

48509

Regényemet természetesen nemcsak a csehszlovákiai magyarságnak szántam, hanem mindenkinek, akiben a fájdalom megdöbbenő méretei magyarul fejeződnek ki. Viszont a regény Amerikában íródott, olyan légkörben, amely magyar és emberi mivoltomat kétségtelenül befolyásolja. Mint mindenütt, Amerikában is fényűzés lelki Eiffel toronyból nézni az ember harcát a sorssal. Itt a politikai demokrácia több jogot biztosít a polgároknak, a gazdasági lehetőségek több reménnyel kecsegtetik az embereket, ám a lélek, amely szűz frissességgel akar élni, ebben a légkörben is álmodozóan elszigetelt, vagy közönybe fulladtan rezignált.

Csak a csodálkozásra s a belőle eredő becsületes cselekvésre felépített élet érdekes és értékes. Szerintem a művelt ember akkor hal meg, amikor cinikus lesz. Nem árkádiai boldogságot kell keresni az életben, hanem az emberi képzelettel összeegyeztethető intelligens boldogságot, de életünk összevisszasága, a társadalom vad és önző nyugtalansága, az emberek egyéni és konok kollektív-materializmusa és hiúsága kiölte az élet költői (szóval egyetlen érdemes) boldogságának megszerzéséhez szükséges feltételeket és akaratot.

Regényem hőse, Ágoston (a bonyolult, mert gondolkodásban is érzékeny „dummer August”) következetes az alanyi-tapasztalati igazságok alapján szerzett meggyőződéséhez. Mert alaptermészetében idealista, tehát rájön arra, hogy cinikusan nem lehet élni, csupán tengődni, s következtetésében logikus, amikor ennek az elvnek alapján megérlelődik benne az élet megsemmisítésének terve.

A műalkotás nem az élet fotográfiája, hanem az élet intenzivitásának elmélyítése. Ma alig akad gondolkodó ember, akinek ajkán ne hangzott volna el ez a kijelentés: „Nem érdemes élni.” Ágoston nem elégszik meg ezzel a kijelentéssel, hanem az öntudata alatt összegyűlt keserőségeket úgy vetíti ki magából, hogy nemcsak a felajduló szónak, hanem a valóságnak erejével hatnak.

Ágoston a valóságba züllesztí a „nem érdemes élni” frázisát, amely közhelyes mivolta ellenére tragikus, mert ostoba és pathetikus csalogás leszűrődése. A panaszszóból végzetesen romboló cselekedet lesz. Valaki nagyon szerette az életet, s mert nem olyannak bizonyult, mint amilyennek képzelte, tehát meg akarta ölni. Mert nem lehet becsületesen érezni, mert nem lehet naívnul csodálkozni, mert nem lehet jellemesen élni, mert óvatosságnak, körmönfontnak, hazugnak, műveletlennek, durvának, aljasnak, lelkiismeretet megszegyenítőnek kell lenni, tehát meg kell ölni az életet. Ami egészségtelen, az csak a halálban lesz egészséges.

Élettagadó álláspont?

Korántsem. Ellenkezőleg: ételszerető, életértékelő láz. A leprabetegeket elkülönítjük a társadalomtól, mert veszedelmesek. A gyilkosokat vagy felakasztjuk, vagy börtönbe küldjük, — persze olyan lélektan alapján, amely igazolja Ágostonnak a mai élet ellen irányuló felfogását. A veszett kutyát nem hagyjuk szabadon. Ami érdekeink szempontjából veszedelmes, attól igyekszünk megszabadulni. A mai élet az emberiség lelki szépsége szempontjából nem kívánatos, azért próbálta Ágoston kiirtani. A dacos lélek következetessége a förtelmes és bárgyú megalkuvással szemben. Ágoston emberi idealizmussal szerette az életet s nem osztályöntudatos fanaticizmussal az érdekeit szolgáló előítéleteket. Sorsa akkor lett tragikus, amikor ráébredt arra, hogy az ideálokról álmodozni sem lehet, mert az álmodozás megszűnik szép lenni, mihelyst komikussá válik.

Nem, regényem mégsem pesszimiztikus. Aki a filokszerát kiirtja a szőlőtermelő vidéken, az bizony nem ellensége a szőlőnek. Ágoston szereti az életet, csak ellensége a félremagyarázott, eltorzított életnek. S amikor halála előtt azt kérdezi, hogy „lesz-e reggel?”, akkor az agoniában tett kérdéssel is azt érezteti, hogy igenis lesz reggel. S sorsa megszűnik tragikus lenni, mert a halál peremén is kíváncsi a napsugárra.

Cleveland, Ohio. 1928. májusában.

REMÉNYI JÓZSEF.

ELSŐ RÉSZ.

I.

Rokonok, barátok, ismerősök gyűltek össze a haldokló szobájában. A haldokló sárga, aszott arcát nézték, de ebben az arcban saját jövőjük tükrét nem látták. Hangosak voltak, fecsegők. Járt a szájuk, mintha az emberroncsot szórakoztatták volna, vagy talán még inkább, mert nem törődtek vele. Egy gyilkos azt beszélte, hogy azért engedték ki a fegyházból, mert a fegyház villamosszekét ő maga készítette. Így hasznos polgár lett a társadalom szempontjából. A halálnak szivességet tett, mondta és ezek után reméli, hogy jó ideig békében hagyja. A haldokló nyöszörgött. Egy másik rokon elmondotta, hogy a háborúban hittel gyilkolt és még most is, esztendők múltán, ezt a meggyőződését hangoztatta. Erre a megjegyzésre a haldokló egyik szemét erőltlenül felnyitotta. Utóljára álmélkodott. A haldokló öccse anekdotákat mesélt a mennyországba szállt üzletemberről, aki Szent Péternek azt a tanácsot adta, hogy a túlvilági életet szervezze meg üzleti alapon, ha azt akarja, hogy a boldog lelkek ne unatkozzanak. És egy nő úgy nevetett, mintha kalap-üzletet örökölt volna, amelyben kénye-kedve szerint intézkedhetik.

Közben ittak. Bort, whiskyt, cocktailt, pezsgőt.

Ették is, mert ösztönösen tisztelték gyomrukat.

Csakugyan szivességet tettek a haldoklónak, akinek így módjában volt utóljára megismerkedni az életet. Behunyta szemmel nézte. Alkalmasint már nem volt kíváncsi, de az élet nem tűrte el közönyét. Arca egyszerre megnyúlt. Végső sóhaja előtt ugyan illett volna még-

egyszer kitágítania szemét, ám ezt nem tette meg. Meghalt és az élet tovább kotyogott és dülöngött körülötte.

Valaki lesimította szemhéját.

A háborús hős szurony helyett a jelzők hegyére tűzte az ellenséges áldozatok rémült arcát.

A fegyházviselt ember szavakkal képzelte el azokat, akiket villamosszékében fognak kivégezni.

A halott öccse kijelentette, hogy ezentúl ő a családfő. Megszűnt fiatal lenni, mondotta, holott idegei még élnek, hetven éves kora ellenére. Oh, családfőnek lenni! Felelősségtudat! Felelősségtudat!

A nő keresztet rajzolt a halott homlokára, ugyanakkor a tükörbe is nézett és haját balkezével megigazította.

— Ezentúl — mondotta öblös hangon egy férfi, aki az ajtóküszöbön állt — hős lesz az elhunyt. Elment, tehát szép lett. Hej, mennyi mondanivalónk lesz róla! Minden halott saját életének legszebb szobra!

— Úgy van, úgy van — hagyták helyben a többiek és kortések módjára helyeseltek a megszólalt életnek.

A hozzátartozók, miután a haldoklót átsegítették a végtelenbe, folytatták az ivást. Amint mondani szokás: a szoba tömve volt gyászolókkal. Azonban mégsem lökték az egymás könyökét, kivéve egy tizenhatéves leányt és egy tizennyolcesztendő fiút, akik viszont csak az egymás könyökét keresték. Annyira ildomosak voltak, hogy a gyászban jobban nem merték szeretni az életet.

— Az üres kalácsot kívánom, — nyafogott a leány, — én mindig azt kívánom, ami nincs.

A fiú, lelkes szomorúsággal kérdezte:

— Legyek pék vagy cukrász, hogy neked örömet szerezzek?

Valaki azt ajánlotta, hogy a temetésen a Marseillaiset énekeljék, mert az elhunyt világéletében forradalmár volt. Öccse leintette az indítványt, arra hivatkozva, hogy bátyja életében tiltakozott ugyan, de imádkozott is. A nő egy organista barátjára utalt, aki nemcsak

orgonázni tud, hanem énekelni is, s szívesen idehívja, hogy próbaképpen Mária-dalokat énekeljen. A gyilkos szerint a halottól kellene megkérdezni, hogy micsoda gyászeneket akar. „Ez badarság”, — jegyezte meg a tizenennyolcesztendő fiú. „Ez, fiam, humor, — mondotta a gyilkos — amit a halott becsülne meg a legjobban, ha élne.” A válasz senkinek sem tetszett.

Mintha a halott megmozdult volna. Talán így értett egyet a gyilkossal. Ezt persze sohasem sikerült megállapítani. Spiritiszta szakértő nem akadt a gyászolók körében.

Nem is ez a fontos. A halott már csak teher volt. El is kell temetni, papot is kell hívni, a sírköltségeket is viselni kell, sőt többen tudták, hogy sírni is illenék.

— Konzervatív marhák vagytok — jegyezte meg a háborús hős. — Ha a háborúban sírtam volna, akkor engem öltek volna meg.

Néhányan mégis ragaszkodtak a könnyekhez. Egy széplélek bevallotta, hogy csak a Chopin nocturne tudja megrikatni.

A fiú karonfogta a leányt. „Ne szorítsd olyan nagyon a karomat, mert elsírom magam”, mondta a leány. A fiú igen szerelmes volt s fiatalságában okosnak akart látszani, tehát így szólt: „Egy meg egy, az kettő. Ügye. Élet plusz halál, az micsoda?” A férfi, aki az ajtóküszöbön állt, elleste a beszélgetést, odafordult a fiúhoz s így szólt: „Szamár. Csókold meg a leányt és ne filozofálj. Ez nem szentségtörés. Lecsókolod a könnyeit.” A fiú hálásan nézett a férfira, a leány lekicsinylőleg. A csókból egyelőre nem lett semmi, mert a fiú elkésett vele. A leány közben tudniillik csakugyan meghatódott saját könnyeitől és azt hitte, hogy a halottat síratja. Elvégre nagybátyja volt.

Csak az elhunyt kutyája volt igazán szomorú. Hatalmas német rendőrkutya, az ágy lábánál feküdt s a soha meg nem írt legszebb lírai vers sírt ki a szemén. Jó lett volna tőle megkérdezni, hogy mit gondol az emberekről, de szomorúságában aligha tudott volna véle-

ményt mondani. Aki a kutyára nézett, az tudta, hogy gyász van ebben a házban. Aki a halottra nézett, az tudta, hogy valaki megszűnt bosszankodni. És aki az élőkre nézett, az zűrzavart látott, amelyben az a logika, hogy a gyászolók emberek.

Miután a hozzátartozók könnyei kiapadtak, rátérhettek a temetés megbeszélésére is.

— Szegénynek, ilyen korán kellett meghalnia — sóhajtott az egyik nő.

— Mit akar — förmedt rá a háborús hős — nyolcvan éves volt.

— Mi a nyolcvan esztendő Matuzsálem korához képest — érzékenyedett el a gyilkos.

Most aztán mindenki meghatódott. Milyen soká lehetne élni s lám, milyen rövid az élet!

— Semmi közük a szépséghez és mégis ragaszkodnak az élethez — állapította meg az ajtóküszöbön álló férfi. Cukorka-ötletekkel édesítette idegeit.

— A halottat el kell temetni.

— El kell égetni.

— A sír olcsóbb, mint a krematórium.

— A krematórium szebb, mint a sír.

— A halott keresztény volt, tehát sírban a helye.

— A halott pogány volt, tehát a krematóriumba vele.

— Kérdezzük meg a halottat, hol óhajt nyugodni — ajánlotta a gyilkos.

— A nagybácsi azt mondta, hogy papi temetést akar — mondta a tizenhatéves leány, akinek fejlődő melle már megbarátkozott a fiú nyugtalan tenyerével.

— A pap csak sírba viszi a lelket — jegyezte meg a háborús hős.

Végül is megegyeztek a sírban s erre megint inni kezdtek, hogy megerősítsék a megértést. Igen sajnálták, hogy a halottat nem kínálhatták meg borral. Pedig hát borban az igazság!

— Frázis — szólalt meg az ajtóküszöbön álló férfi.

— Miért? — rohanták meg többen.

— Ami nincs, arról ne beszéljünk. A filozófusok süttették ki az igazság fogalmát. Nem akadt nőjük, tehát a végtelennel szeretkeztek. És az igazság a torzszülöttjük.

— Öregem — szólalt meg a tizenennyolcéves fiú fiatal fölénnyel — Anatole France idejét multa. Hinni és tenni kell és nem szétforgácsolt gondolatokat hajítani bele a mindenségbe.

— Jaj, csak tudnék sóhajtani — mondta a férfi — akkor ez a prédikációval elrontott szerelem fájna nekem. Eh, eb ura fakó! Ha ennek a süldőleánynak te kellesz, akkor nem csoda, hogy az öreg megunta az életet.

Megint a halottra terelődött a beszélgetés.

— Pardon — szólít közbe valaki — az élet unta meg a halottat. Amint tetszik tudni, az élet hagyja el az embert, nem az ember az életet

— Honnan tudjam? Egyelőre még élek.

— Tehát nem tetszik tudni...

Mindebből nyilvánvaló, hogy azok érezték magukat a legbölcsebbeknek, akik ittak, mert a fogalmakon nem tépelődtek.

A rendőr-kutyán kívül egyéb poézis is került a halottas szobába. Besüttött a nap. Dél volt, vasárnap és tavasz. Valahol illatoztak a virágok, amit a tavaszi szezonra való tekintettel indokoltan lehetett elképzelni. A nap úgy ragyogott, mint a megvalósult egyetemes boldogság. Megoldódott az élet rejtélye. Van egyetemes boldogság, csak ne az emberi szívben keressük. A napban! A napban! Még akkor is, ha a halottra süt rá és a gyászolókra. A legmagasztosabb filozófia emberi jelentéktelenségünk a természetben. Vagy ez költészet?

Éppen idejekorán szólalt meg az ajtóküszöbön álló férfi.

— Az öregot meg is kell mosni és át is kell öltöztetni. Erre ki vállalkozik?

— A temetésrendező — mondták többen.

— Ez pénzbe kerül.

Néhányan félbátorsággal ajánlkoztak, hogy az öreg

holttestét ők mossák meg s átöltöztetik. De aztán meg gondolták magukat.

— A hullától mégis jobban félnek, mint amennyire a pénzt szeretik — mondta a mélyhangú férfi. — Mi a fenét filozófálok? — fricskázta fel saját énjét.

A rendőrkutya odasomfordált halott gazdájához és megnyalogatta kezét. Valakinek eszébe jutott kinyitni az ablakot, az ajtó is nyitva volt, s erre a huzat meg-ráncigálta a halott kezét, amely áldólag esett a kutya fejére. A kutya ujjongva ugatott. Él a gazdája! Él! Él!

Csak az ajtóküszöbön álló férfi, akinek most már illik megmondani a nevét, értette meg a kutya nyelvét. Azt viszont nem értette meg, hogy miért örül a gazdája életének. Hopp! A kutya érez és ezért tud örülni. Ágostonnak hívták a férfit, nevét nem szerette, sokszor szülei emlékétől is a neve miatt idegenkedett s ettől az ideges idegenkedéstől a megemésztett Freud sem tudta megszabadítani. Úgy törődött bele a nevébe, mint az életbe. Nem szerette, mégis élt.

A kutyát simogató halott-tenyértől többen megijedtek. Egy hajtásra kiürítették a borospoharat. Majd whis-kyt ittak. A cocktailtól sem tartózkodtak. A halottas ágy melletti éjjeli szekrényen két pezsgős üveg állt. Még nem volt felbontva. A szavak részegen ölelték egymást. Ölelkeztek, mint szenvedélyes szerelmesek. Vigyorogtak, mint megbomlott gennyes anekdóták. A gyászolók idegei megháborodtak. A háborús hős a pezsgős üveget a halott bal markába szorította. Egy hang-fenomén, aki hasbeszélő is, megszólalt és szavaival azt a látszatot keltette, mintha a halott beszélt volna. „Éljen az emberi tisztesség!” Ezt óbégatta a halott és a gyászolók éljennel válaszoltak.

A kutya kisomfordált a szobából. Az udvaron az ölba surrant és ott búsult. Az ablakból le lehetett látni az udvarra. A kutyának csak a háta látszott. Az embe-rektől irtózott.

— Ez a kutya sem boldogulna, ha ember volna! — mondta Ágoston s saját magával parolázott. Úgy érezte, hogy nincs senki, akivel kezet foghatna.

II.

A gyászolók két napig ittak, mulattak. Dözsölésükben elfelejtették, hogy kényszerkötelesség is van a világon. Nem lelkiismeretüket, hanem érdekszempontjait vigasztalták azzal, hogy bánatukban a hivatalba és az üzletbe és a műhelybe sem mehettek el. Az öreg jól tette, hogy meghalt; legalább úgy Isten igazában mulatniok lehetett. Ágoston kedvenc szavajárása volt, hogy a munka semmi egyéb, mint a testet öltött filozófia. Nagyon lebecsülte a munkát, mert csunya mámort látott benne az életunalommal szemben. Mindenki jól érezte magát, hála a halottnak; csak a nő, akinek Amália a neve, panaszkodott a gyilkosnak, hogy az öreg rosszkor halt meg. A múlt héten sárga ruhát vásárolt és azzal mégsem mehet a temetésre. Ágoston hallotta a megjegyzést. Amáliát azzal vigasztalta, hogy ne álljon sárga ruhát viselni a temetésen, sőt érezze magát úttörőnek, mert új gyászdivatot teremt. Amália megcsókolta Ágoston szakállas arcát. Ágoston tudta, hogy újabb csókra nem számíthat, mert hiszen az előbbihez hasonló bókban végződött biztatásra egyhamar nem adódik alkalom.

Már eddig is nyilvánvaló, hogy ennek a regénynek Ágoston a hőse. Ez az ő tragikuma. Minden inkább szeretett volna lenni, mint hős, de sorsát nem kerülhette el. S miután Ágoston a hőse ennek a regénynek, tehát illik róla többet tudni. Először is meg kell jegyeznem, hogy a vezetéknévét nem tudom. Ő sem tudta. Abban az országban ugyanis, ahol ez a történet lejátszódik, nincs vezetéknévük az embereknek. Ők tökéletesen emberek vezetéknév nélkül is. Valamelyik honalapítójuk, aki száz évvel azelőtt szakadt el Európától erre a vidékre,

Rousseau hatása alatt a „vissza a természethez” csal-
étekben hitt, s az egyszerűség a következő módon köze-
ledett hozzá: fákkal beszélgetett, anélkül, hogy Assisi
Szent Ferencnek valaha is behódolt volna s az ország
alkotmányával kimondotta, hogy hazaárulást követ el
az, aki ezentúl a vezetőknévhez ragaszkodik. Gazdag
ember volt, ennél fogva a katonák ráesküdtek és senki
sem mert neki ellentmondani. Persze új neveket kellett
kitalálni a szentek listáján kívül s a honalapító a nyelv-
tudósokat és a költőket megbízta azzal, hogy új nevek-
kel gyarapítsák a nemzet szókincsét. Azok számítottak
arisztokratáknak, akiknek a neve valamelyik szenthez
fűződött, mert csak olyanok használhatták ezt a nevet,
akik a honalapítóval együtt érkeztek az új földre és
utódaik. Szóval Ágoston az ország előkelői sorába tar-
tozott. Nevére való tekintettel Szent Ágoston vallomá-
sait is elolvasta s fiatalabb korában, amikor a hangula-
tot valóságnak érezte, Szent Ágoston megtérése meg is
fogta a jellemét. Azóta azonban a jellem fogalmából ki-
gyógyult, csak különböző vérmérsékletű embereket is-
mert s az Ágoston névnek, a szent jelző nélkül, csupán
kellemetlen zengését hallotta.

Nem árt Ágoston külsejével is megismerkedni. Ez
ugyan nem naturalista regény, de mégis regény, s két-
ségtelen, hogy Ágostonnak arca volt s termete. Ágoston
agyveleje mindent elviselt, ami a modern ember életében
elkerülhetetlen. Nincs az az eszmekör, amelyből az idők
elteltével ne ábrándult volna ki. Sajátságos okoknál
fogva rázta le magáról a hősimádatot. Például Swiftet
azért hajította el magától, mert fájdalmasan éles eszét
elismerte ugyan, de nem tudta megérteni, hogy ez az
ember mért volt szentimentális, valósággal kamaszos a
nő jelenlétében. Carlylet egy ideig bámulta, de hány-
inger fogta el, ha házaseletére gondolt. Egy időben
Voltaire szkepszisével is vigasztalódott, de hiúsága
kiábrándította. És Dostojevskij esetében a lángelme ro-
vására emelte ki szlavofil lelkiismeretét. Tolstojban egy
megkerült orosz szentet látott, akinek hisztériája nem
elégedett meg arisztokrata mivoltával. Általában ott tar-

tott, hogy a nagyok árnyékába folyton belebotlott nagyságuk mellőzésével. Nem érezte felfogása igazságtalanságát, mert nem hitt az igazságban. Az ország fővárosának intellektüeljei igen lebecsülték. A konzervatívek azért, mert hősromboló volt s a fiatalok azért, mert új hősokeket nem ismert el. Az öregek kételkedni akartak és kényelmesen élni, a fiatalok hinni akartak és veszély nélkül lázadozni. De Ágoston eljutott oda, hogy már csak az élet megsemmisülésében hitt s egészen bizarr módon az a vágy alakult ki benne, hogy ő ölje meg az életet. Ez lesz egyetlen hősi gesztusa s legalább nem lesz utókor, amely szobrot emelhetne neki hősi mivoltáért. A hősi jelző, saját magára alkalmazva, úgy repült ki a száján, mint egy pehelykönnyű madár. Ilyen madár nincs is. A jelző erőtlenségében szimbóluma a nihilista reformer szándék nélküli anarchizmusának. Amália sem kedveltette meg Ágostonnal az életvágyat, csak az érzékeire hatott, amelyeken Ágoston még nem tudott uralkodni. Nem is akart. Annyira még nem volt halott, hogy ne kívánta volna meg a gyönyörűséget. Ám annyira már halott volt, hogy mindenkinek halált kívánt. Még a rendőrkutyának is.

Ezekután természetes volna, hogy külsejét démoninak fesse meg. Nem lehet. Ágostonnak olyan volt a külseje, mint egy nyugateurópai ország tudományos akadémiai titkárának a világháború előtt. Béke volt ezen az arcon, olyan béke, amelyet a megtisztult értelem rajzol meg. Ágostont senki sem ismerte el és mégis nyugodt volt. Barátai, akiket elismertek, nyugtalanok voltak. Mind több elismerést akartak. Ágoston otthonában olykor szúette csellóján játszott. Csajkovszkyt kedvelte. Újabban azonban ezzel a lélekkereséssel is felhagyott. Barátai azt hitték, hogy azért, mert Csajkovszky idejét multa. Ágoston tudta, de nem mondta: dehogy Csajkovszky! Az élet multa idejét! Igen, óh igen, a körszakáll. Erről is essék szó. Ágostont el sem lehet képzelni körszakálla és domború homloka nélkül. Hogy tekintélyét nem játszotta el teljesen, azt jórészt körszakállának köszönhette és hogy megszűnt cigarettákat sodorni.

Akik Ágostont ravasznak hitték, azok körszakállába is öntudatot magyaráztak bele. Holott a véletlen ragasztotta ezt a dísz arcára. Fiatal éveiben egyideig nagyon érzékeny volt az arcbőre. A beretválkozástól sebes lett. Erre elhatározta, hogy szakállt növeszt. A fájdalmat akarta kikerülni és ez tekintélyének használt. Arcbőrén még soká csodálkozott a fájdalom, mialatt szakálla már rég tekintélyszimbólummá nemesedett. Ágoston néha elbeszélgetett szakállával, vicces párbeszédeket folytatott, melyekben a szakálla szemére hányt, hogy miért nem értékesíti jobban a belőle eredő előnyöket. A szakállban bizonyos sértett önérték nyilatkozott meg. Bántotta gazdája közönye. Ágostonnak persze nagyon le kellett részegednie, hogy körszakálla tekintélyébe kapaszkodjék, mint az életigazolás érvébe. Ilyenkor a tükröbe is nézett és zavaros kék szemében kereste az élettitkot. Ebben a lelkiállapotban végül is szőke szakállát teljesen elhanyagolta. Kúsza kék szem, olyan alázatos vagy, mint a szerzetes hamvazószerdai imája! Szórakozott vagyok? A szórakozottság a műveltség törvénytelen gyermeke. Jaj de ötletes! Kék szem, légy olyan világos és tiszta, mint a megszületendő Isten mosolya!... Szőke haja lázadozott a fején. Homlokából, amely oly nemes volt, hogy a művelődő nők előbb azt csókolták meg, csak azután a száját, ezer irányban nyúltak ki a gondolatok és miután nem volt mit ölelniök, útközben fáradtan eldőltek. Bizony, Ágoston már emlékeket sem tudott ölelni, mert azokból is hiányzott a cél. Ha haja nem lett volna rendetlen, akárki rendes embernek nézhette volna. De a haja olyan kúszált volt, mint a viharba beleőrült természet. Ügye világos a hasonlat? És Ágoston termete? Ruhában izmosnak látszott. Meztelenül Ágoston férfibarátai előtt sem mutatkozott, mert már pocakot eresztett. Esztétikai kifogásai voltak saját termete ellen. Akinek jelenlétében mégis meztelenre vetkőzött, azzal egyáltalában nem törődött. Tetszik emlékezni Napoleon és inasa viszonyára? Ruhástul negyvenkét esztendő tapasztalatai elárulták a korát. Természetes eleganciával öltözködött, szóval a muzsikusz cigá-

nyok, akik csak uraknak játszottak és a szabók, akik a parvenűknek szabták a ruhát, tudták, hogy Ágoston öltözködésében mennyire finom és izléses. Ágoston szívesen vette, ha rendetlen külsejét szemére hányták, mert akkor tudatában volt annak, hogy az illetők jelenlétében nem kell komolyan beszélnie.

Véletlenül került a halottsiratok közé, ámbátor rokon volt. Sétálgatott, megállt, egy verkleist nézett, amint a majmával bajlódott s egyszerre észrevette Amáliát, amint a ház felé sietett. Amália tudta, hogy egy beteghez rohan, de nem tudta, hogy egy halottól fog távozni. Különben elutazott volna. A halálszagot nem tudta elviselni. Istenre, akiben a társaság kedvéért sem hitt, csak akkor haragudott, ha a halálra gondolt. Szerinte a halál izléstelen dolog, mert sokszor a legváratlanabb helyzetben zavarja meg az életet. A halál kocsis, esetleg soffőr, talán aviatikus is, de nem gentleman. És a kavargó gyomrok és kábult fejek eliziumában, miután a temetésrendező már érvényesítette szakértelmét, Ágoston, stabilis pontot keresve, Amáliához fordult:

— Amália, ha sóhajtani tudnék, azt mondanám, legyenek troubadour, aki Ön előtt térdet tud hajtani. Így azonban lerongyolódott gerinccel és a hullaszagtól és a bőfőgő részegektől elkábulva, csak ezt mondhatom: Önnek igaza van. A halál nem gentleman, mert a szépet is elpusztítja. De mielőtt magam is elpusztulnék, nem jönne ki velem a holdvilágos udvarra? Az agyamban hangyák hemzsegnék, gondolatstréberek, tervekké akarnak zúlleni, s ha magát megölelhetem, akkor kampec a becsvágyuknak.

— Hogyne mennék ki magával a holdvilágos udvarra. Ágoston... gentleman-kisértet, elkísérhet, mert hiszen egyetért velem, hogy a halálnak nincs köze a Gothai Almanachhoz.

— Amáliában a szavak ritmusa kéjes érzés, — állapította meg megáiban Ágoston.

Már éjszaka volt. Holdfényben úszott az udvar. A rendőrkutya annyira szomorú volt, hogy nem fordult

meg az ölben és nem ugatta meg a holdat. Amália, gyakorlott ellágyulásában, Ágoston karjába csimpaszkodott. A nőben hirtelen a halandó izgalmak lidérces reménye a feje tetejére állt. Azt érezte, hogy ő a világ közepe, mert egy férfi neki fog beszélni. Ágoston csak azt érezte, hogy bolondságot mível, amennyiben titkokat fog közölni Amáliával, aki azonban a titkokat nem tudja magába fojtani. Az éjszaka olyan értelmes volt, mint egy megszólalt álmoskönyv.

III.

A friss levegőben egyideig még kábultabbnak érezte magát Ágoston, mint a halottas szobában, de aztán csodálatos világosság derült fel benne. A nőből belesugárzó mámor dilettánszá züllesztette alkoholos állapotát. A patak partján ültek és csöndben nézték a víz tükrét. Hirtelen mellettük termett a tizenhat éves leány. Ágytakarót nyújtott át.

— Erre üljenek le, különben megfáznak, — mondta és a földön maga terítette ki az ágytakarót.

— Követett bennünket — mondta Ágoston komikus szigorúsággal, s ekkor a tizenhatéves leány kíváncsi szemtelenségét szívesen felcserélte volna Amáliával és harminc esztendő tapasztalataival.

— Nekünk, akik még tudunk szeretni, szolidárisaknak kell lennünk — mondta a leány.

— A takarót hol szerezte? — kérdezte Ágoston.

— Lerántottam a halott ágyáról — felelte. — A nagybátyám megsúgta, hogy már nem fázik. Azt is mondta, hogy ezért jó halottnak lenni.

A választ be sem várva, viasszaszaladt a házba. Nem is szaladt, hanem szállt, mint egy pillangó.

— Csak a ruhája fehér — jegyezte meg Amália.

Kényelmesen elhelyezkedtek az ágytakarón. Körülöttük orgonák illatoztak és a víznek olyan volt a szaga, mintha a föld izzadna. Az egyetlen szép izzadságszag. A közelben japános motívumú híd keresztezte a patakot.

Ágoston megcsókolta Amáliát. Amália ajkán forrón virult ki a csókválasz. Azután Ágoston ölelni kezdte a nőt.

— Ebből egyelőre elég volt, — intette le Amália s

Ágoston karját gyöngédnek minősíthető mozdulattal lekapcsolta nyakáról. — Maga vallani akar, igaz? És miután testemet megismerte, a lelkemnek nem akar mondani semmit. Egyébként is Ágoston, rossz szagú a szája. Túlsokat ivott.

Amália külsejéről nem szabad megfélemedezni. Különösen Ágoston jelenlétében, aki most csak a formát látta. A nőt, fekete haját, fekete szemét, halavány arcát, száját, amelynek érintésétől a holdsugár is megremegett, ujjongó keblének érthetetlen szépségét, karcsú termetét látta és aztán lábát, bokáját s hirtelen lehajolt és abrakadabra szavakat mormogott.

— Narancsvirágokat tapos el a lába, Amália, — mondta.

Azonnal eszébe jutott, hogy a japán motívumú híd közelsége nélkül, ilyen módon nem tehetett volna szerelmi vallomást.

— Képzeld el, hogy megsímogattam a fejét, — mondta Amália. — Különben nyugodt lehet, ha a felesége lennék, kócos haját rendben tartanám.

— Nincs rend, Amália, csak látszat.

Amália szeme elmerült a víz tükrén és beleölelkezett a füzesek árnyékába. Úgy tudott nézni, hogy az árnyék is vággyá sűrűsödött. A környék titokzatos egyedüllétet sejtetett, de Amália megmaradt óvatosnak. Ágostont beszéltetni akarta, mert azt hitte, hogy a férfinak még mindig lényeges, hogy okosnak lássék. Pedig Ágoston nem akart egyebet, mint formát tapintani, amely akkor is tetszenék neki, ha halott lenne. És arra gondolt, hogyha ő lenne az utolsó ember, a legfantasztikusabb fíntor a meddő természetben, akkor is gyönyörűsége telnék benne. Arra gondolna: de kár, hogy ez a fagyos forma nem szűnt meg az öngyilkossággal. És ha meg is szűnnék, magából új formát vetítené ki.

Ezt a túlságosan elvont gondolkodást azonban megfojtotta magában, mert tudta, hogy a nő, mert nő, individualista és telepatikusan megérzi benne az elszigeteltséget, amely természetesen elidegeníti tőle. Azt akarta, hogy a forma ajánlja fel saját magát, mert csak úgy tud

győzelmet aratni felette, ha már nem kívánja meg. Ám a formában ficáncoló ravasz női öntudat nem tűrte meg az ellágyulást. Tudta, hogy csak addig ér valamit, amíg a férfi akarja, különben feminista vagy szakácsnő, szociológiai elméleti vagy háztartási valóság.

— Beszéljen arról, ami magának a legkedvesebb, — biztatta Ágostont.

És Ágoston öntudata térdre rogyott a hízélgés előtt.

— Milyen okos ez a nő, — gondolta, — akárcsak egy intelligens veréb.

De a szájából kicsurrant a vallomás:

— Amália, szeret engem?

A nő fölnevetett. Az egyik csillag leszaladt az égről, mert szégyelte ezt a hangot. Ágoston a hulló csillagban figyelmeztetést látott, hogy vigyázzon, mert a nő nem tűri meg a fényt. De Ágoston érzékeiben már sokkal jobban nyugtalankodott Amália, semhogy a csillag érdeknélküli figyelmeztetését komolyan vette volna.

— Szeret engem? — ismételte meg a kérdést.

— Minden férfi kamasz, — mondta Amália.

— Én is bölcs leszek, ha így beszél, — mondta Ágoston. — Tudja, hogy a világ a korlátlan lehetőségek hazája a korlátozottak részére.

— Ezt nem tudtam. Vajudnak a hegyek, Ágoston... vigyázzon, hogy ne olyat mondjon, ami untat, mert visszamegyek a halottal diskurálni.

— Apropos, halott. Tudja, hogy az öreg gazember volt?

— Halottról vagy jót, vagy semmit.

Ricsajos hangok törtek le a halottas szobából.

— A halott tiszteletére esetleg megölik egymást, — mondta Ágoston. — Nem vette észre Amália, hogy a gyászolók közül a gyilkos arca a legszelidebb. Valósággal lovagias arca van. Akarja tudni, hogy miért? A maga részére megoldotta a nagy titkot. Megtette azt, amit minden ember legalább egy embertársával szeretne megtenni. Ennek a gyilkosnak milyen nyugodt lehet a lelkiismerete.

— Ne hadarjon Ágoston, ha lelkesedik is a gyil-

kosért. És vigyázzon arra, hogy minden mondatot tökéletesen befejezzon. Ne bántsa a stilusérzékemet.

— Oh, édes, dobd a csókodat a szívembe, hogy befogjam a számat.

Ágoston kemény mozdulattal átölelte a nőt. Erre a forma elolvadt a karjában és Ágoston ingerültséget érzett. A nő nem adott neki gyönyörűséget s a csalódás bántotta. Ingerültsége ilyen szavakká élesedett:

— Úgy látszik megszűntem férfi lenni, tehát készülhetek az utolsó nagy útra.

— A halálra? — kérdezte Amália bátorító mosollyal.

— Az egyetemes halálra, — volt a gögös válasz.

Ágoston szakállá izgatta Amália arcát.

— Ha halott leszel, akkor is megrázom a szakálladat, — mondta Amália. — De mielőtt meghalsz, szeresd Therezát, a tizenhatéves angyalt.

— Az a baj Amália, hogy te ártatlan vagy Therezához képest. Én nem tudok liliomtipró lenni és azért nem tudlak szeretni.

Néhány percig nem szóltak egymáshoz. A holdnak megvillant az arca, mintha a világűr idegei felképelték volna. És most már nemcsak a rendőrkutya, hanem a hold is gyászolta a halottat. Az igazság szimboluma, — gondolta Ágoston, — tudniillik minden olyan reális, mint a hold szomorúsága.

Amália elképzelhetetlennek minősítette Ágoston hallgatását. Ne tetszenék neki? Eddig minden férfinak tetszett. Elhúzódott tőle, hogy közelebb juthasson hozzá. És célt ért. Mert a jelentkező vágy megint szavakat parancsolt Ágostonba.

— Elárulom neked, Amália, életem nagy tervét, — mondta Ágoston. — Esküdj meg, hogy nem adod tovább.

— A férfinak mindig kérkednie kell a nő előtt, — gondolta Amália. Hangosan:

— Titoktartónak ismerhetsz.

— Ma chère, je vous adore...

— Mért beszélsz franciául?

— Mégis inkább idegen nyelven hazudok. Persze, te tudod, mert nő vagy, hogy a nyelv csak hazugságra

való. De én férfi vagyok. Végzetem. Nem hiszek az igazságban és mégis igazat próbálok mondani.

— Panaszkodik, ez jó jel, — gondolta Amália. — Jelentek neki valamit. Most már csakugyan vallani fog.

Ágoston megfogta Amália kezét. Mennyire gondosan ápolt keze volt. Hosszúkás ujjai. Érintésüktől a levegő is megbizsergett. A közelben tücskök ciripeltek. A híd megnőtt. A végest összekötötte a végtelennel. Ágoston, a magányos férfi, a hidat nézte, a messzeséget, a mindent, a semmit és szavai ennek ellenére életet követeltek. Amália vállára szálltak.

— Tudod, Amália, hogy mindig sikeres ember voltam. Csak azért nem lettem miniszterelnök, mert a felelősség látszatának a terhét sem akartam magamra vállalni. Az árnyék is sok, ha felelősségtudat a neve.

— Mért nem nézel reám, Ágoston? — kérdezte Amália.

— Mert rövid a szoknyád és a térdedet látnám és akkor nem tudnék igazat mondani. Ne szólj közbe, Amália. Ennyire tisztelhetnéd buta közlékenységemet és saját kíváncsiságodat. Igaz, mielőtt elfelejteném, Curtis tanár, a merrimani egyetem lélektan tudósa, megvizsgálta a brbikai ikertestvéreket s megállapította, hogy az ikrek ép olyan normálisak, mint az átlagemberek. Mit szólsz ehhez?

— Ez tudomány.

— Ha ez tudomány, akkor itt az ideje annak, hogy az élet meghaljon. És most hallgass ide, ha nem is értsz meg. Megszervezem az életgyilkolók részvénytársaságát. Az alapszabályokat már a fejemben hordom. Ennél sikeresebb üzleti vállalkozás még nem volt. Boldogulni fogunk, mert mindenki azt akarja, amit én akarok. A másik ember halálát. Ma is inkvizíciós lelkiismeret él az emberekben, édesem, aki olyan ostobán nézel rám, mintha tébolydába akarnál szállítani. Félsz tőlem?

— Nagyon lebecsülöd az örülteket, ha azt hiszed, hogy bolond vagyok. Én csak ember vagyok.

Amália cigarettát kért. Ágoston készőrömost teljesítette kérését.

— Mégis félsz, — mondta, — mondj le arról, hogy valaha is a feleségem leszel, mert a magamfajta férj mellett igen nyugtalan volna a sorsod. Miután nem értetted meg a tervemet, tehát megkérdezhetem, hogy mi a véleményed róla?

— Még mindig részeg vagy.

— Éljen a halott, aki vigasztal! — zúgott fel hanggá egy különös erő Ágostonban, s a karját felemelte, mint-ha poharat tartana a kezében, aztán kezét a szájához emelte és olyan mozdulatot tett, mintha ivott volna.

— Ha szimbolikus költő lennék, azt mondanám, hogy vért ittam, holott tudom, hogy csak a kezemből lett torz rajz.

— Jó, hogy tudod, — vigasztalódott Amália. Irtózott Ágostontól, mert érezte, hogy a férfit nem érdekli. — Keljünk fel.

Ágoston feltápáskodott.

— Felsegíthetnél — érzékenykedett Amália.

— Ilyen grimasz után a karom nem lehet troubadour — mondta Ágoston. — De ha szivességet teszek...

Felsegítette Amáliát.

Közben arra gondolt, hogy a tizenhat éves leánnyal kellett volna ülnie a patak partján.

Visszabandukoltak a halotthoz.

IV.

A hangfenoménről, aki pedig, amint foglalkozásának meghatározása elárulja, abból élt, hogy hang-ekvilibrista tehetséget szuggerált bele a végzet, eddig elmulasztottam bővebben megemlékezni. Ágoston Amáliával felbotorkált a halottas házba. A padlón, a pamlagon aludtak, hortyogtak a gyászolók. Csak a hangfenomén volt ébren. Olyan arckifejezéssel nézte a halottat, mintha komplikációkat símogatna szempillájával. Amint Ágoston Amáliával a szobába lépett, a hangfenomén hangosan, sikerei leglelkesebb eszközével, rázendített egy gyászénekre. Érezte, hogy közönsége van, tehát hangját annyira megvékonyította, mint fizetett fellépése alkalmával. Az ihlet megszállta a halott mellett. Minden bizonnyal elvárta, hogy a halott felüljön és túlvilági elismeréssel veregesse meg a vállát. A halott annyira nyugodt volt, hogy a hangfenomén sem tudta megzavarni végtelen nyugalomtól ellopott álmát.

— Mit obégatsz? — kérdezte Amália, aki rosszkedvű volt, amit tőle igazán nem lehetett rossz néven venni, s ezzel a kocsistempóval állt bosszút Ágoston fölényes közönyén.

— A holnapi temetésre készülök, — mondta a hangfenomén s hangját kényelmesen belesülyesztette a baszszuszmélységbe. — Az öreg tartozik nekem és mégis ingyen fogom elbúcsúztatni.

— Fenséges bosszú — állapította meg Ágoston. Ásitott.

— Nagyszerű a hangod, amikor ásisz, — mondta a hangfenomén azzal a meglepetéssel, amelyet kialakuló

tehetség jelenlétében mindig érzett. — Légy a tanítványom.

Ágostonnak Therezára esett a szeme. A tizenhat éves leány a szőnyegen feküdt, mellette a tizennyolc éves fiú. Ezekután, jaj, hogy ölelné a fiú Amáliát!

Amália megcirogatta a halott arcát, aztán keservesen felnevetett. Majd hanyat vágódott és zokogott. A hangfenomént elkergette magától, amikor vigasztalni akarta.

Ágoston a fiatalok mellé dült. Fázott. Az izgalmak megviselték. A leány karját gyöngéden felemelte, hogy fel ne ébressze, tenyerét némán is daloló feje alá helyezte és így aludt el. Azzal bízatta elfáradt mosolyát, hogy így is lehet a paradicsom felé sétálni. Elaludt.

A hangfenomén nem igen gondolkodott, de a körülötte heverő, hortyogó, tátott szájú, hörögve pihenő embereket látva, titkot kellett közölnie a halottal:

— Elestek az élet csataterén.

A halott megszólalt. A száját nem nyitotta ki, de metafizikai eunuch hangon beszélt.

— Jobban, mint én. Ők még felkelnek és veszekedni fognak. Nekem örökre végem.

A hangfenomén keresztet vetett. Kijelentette, hogy négy vasárnapon át ingyen fog énekelni a templomban. És hogy ne féljen, a circum dederuntot dudolgatta. Megijedt saját hangjától, mert természetes emberi hangján énekelt. „Én... én is vagyok” — nyögte. A tükörbe nézett, homlokán verejtékcseppek szóródtak szét és mert évek óta ez volt első őszinte megnyilatkozása, a tükörben rémülten megismerte saját énjét.

— Rongy ember vagyok! — mondta, s a halott éjjeli szekrényéből kivette a revolvert. Előbb megállapította, hogy van-e halántéka, aztán a halántékára szegezte. A ravaszt megnyomta, de a revolver nem sült el. A hangfenomén vigyorogva nyugtatta meg magát, hogy a revolver nem is volt megtöltve. Föllélegzett.

— Hála Istennek, mégsem kell meghalnom.

Nyugodtan elaludt, mert a lelkiismerete nem törődött azzal, hogy Isten nevét ok nélkül vette ajkára.

A gyilkos, aki amatőr holdkóros volt, a nyitott ablakon át kisétált a háztetőre. Lábujjhegyen lépkedett. A holdat bántotta, hogy ezt a hivatásos emberirtót ennyire magába bolondította. Bosszankodás rajzolózott az arcára, amiből kiderült, hogy a hold meglepedkezett a halottról. Züllés! Züllés! Már a hold sem tud gyászolni! A hold dühös arcára, amelyet a levegő tükrében látott, csak akkor eszmélt rá, amikor a gyilkos visszasétált a szobába s álma szórakozottságában a halott mellé feküdt.

Másnap délután kettőre tűzték ki a temetést. A gyászolók az italtól kábultak voltak s az idegenek azt hitték, hogy a fájdalom viselte meg őket ennyire. A koporsót csak délelőtt hozták a házba. A temetésrendező azzal magyarázta a késést, hogy bálon volt, s a halottnak úgyis mindegy. Egyébként ismert halottat, aki csak az ágyban volt szép. Tömjénillattal puhította meg szavai védekező enyhességét és lelkiismerete renyhességét. Egy többszörös öngyilkosjelölt, akit Tutulatu-nak hívtak s az ország polgári társadalmához tartozott, kollégának szólította a halottat. A rokontól megkérdezte, hogy levághathatja-e a halott körmeit, mert azokat el akarja tenni emlékül. Amióta meggazdagodott, megszűnt öngyilkosjelölt lenni s a halállal kacérkodó multjára csak az emlékeztette, hogy felcsapott halottkörülmény gyűjtőnek. Gyűjteményére büszke volt s az ország muzeumának szánta. A rokonok konferenciáztak, s a háborús hős indítványára Tutulaturt kidobták a gyászszobából, azzal az indokolással, hogy a halott emlékét, még mielőtt az öreg a temetőbe került volna, meggyalázta. Tutulatur habzó szájjal fenyegette meg a rokonokat, hogy a halottak körméhez ragaszkodó magántulajdon-ösztön megszüntetésére forradalmat fog szítani. Le a körömkapitalistákkal! Le az arisztokratákkal, akik a halottak körmeit megvonják a köztől! Az utcán egy gránitköbe esett és a szavak megálltak a száján, mert meglékelte fejéből véresen sikoltott ki a fájdalom. Tutulaturól másnap megírta a proletár-

rok hivatalos lapja, hogy ámbátor kispolgárnak született, mégis rászolgált az öntudatos munkástársadalom elismerésére, mert önérzete és élete kockáztatásával állást foglalt a magántulajdont bitorló köröm-arisztokraták ellen. Következő nap azonban tiltakozó levelek jelentek meg az újságban, arra hivatkozva, hogy Tutulatu a halottak körmeiből gazdagszik meg, amelyeket egy külföldi tudományos intézetnek ad el. Polgári szélhámos. Semmi köze a munkástársadalomhoz. Erre a munkáslap megjegyezte, hogy a polgárokbán akkor sem lehet megbízni, amikor az arisztokraták ellen foglalnak állást. Tutulatunak kötelet kívánt. Tutulatu még aznap elküldte a szerkesztőségnek azt a kötelet, amellyel őt akarták felakasztani.

Remélem, hogy ez a kis eltérés nem megy a regény kompozíciójának rovására. Tutulatu ugyanis még szerepelni fog, Ágoston sorsába beleavatkozik, ennélfogva indokolt, hogy már most megismerkedjünk vele. Ágoston a cinikussá vált Don Quichotte (Uram Isten, a legmélyebb gödörbe esett a szépség!) és Tutulatu a szatócs-természetű züllött Sancho Pansa (a szolga lehet lovagias, mert az úr árnyéka, de a szatócs?). Úgy van, ez az eltérés kellett és most visszatérhetünk a halotthoz, akinek láttára a temetésrendező is megkívánta a pálinkát. „Kedves és mélyen tisztelt halott úr, mondta, feleségem tudtommal a túlvilágon van, köszöntöm és kérem közölje vele, hogy nélküle is elviselem a sorsomat.” S miután már a hatodik pohár pálinkát öntötte magába, felordított: „Miért is kellett özvegyi sorsra jutnom?” Mialatt a temetésrendező a messzi dimenziókban keringő feleségét üdvözölte, Amália hangosan rendre utasította Therezát, mert tizenhat éves kora ellenére sem viselkedik rokon módjára. „Mért nem zokogsz” — förmedt rá, — „hiszen a nagybácsi megemlékezett rólad a végrendeletében”. Ágoston most már tudta, hogy Amáliát magába bolondította s azért annál inkább megkívánta Therezát, akit Amália nem is tekinthetett vetélytársának, mert hozzá képest nagyon tapasztalatlan a szerelemben. Majd elfelejtettem: az éjjel ugyanis az történt, hogy

Thereza felébredt, feje alatt Ágoston kezét érezte, erre a tizenhét éves fiút ellökte magától és úgy helyezkedett el, hogy Ágoston kényelmesen érezze a testét. Közben azonban ravaszul behunyt szemmel feküdt, mert mozdulatait álomölekezésnek szánta, amelyekért nem vállal felelősséget. Elvégre jól nevelt gyermek, már mint ő, Thereza, akinek papája a hivatásos gyilkos s mamája a férficsóktól irtózó nők szektájának megalapítója. A papa nagyon örül annak, hogy a mama újabban ezzel foglalkozik, mert így nem kell attól tartania, hogy meg fogja ölni. A szektának már két zárdája van, nagyszerű erdő közepén, szarvasok és őzikék társaságában, az ország legkellemesebb éghajlatában. A két zárda udvarán Saphonak szobrot emeltek és trojai Heléna nevét nem szabad kiejteni, mert Párison kívül garmadaszámban szeretett más férfiakat is. Thereza nemrégiben meglátogatta édes anyját és visszaérkezve, megkérdezte papájától, hogy miért nevezik a szekta tagjai erkölcsteleneknek azokat a nőket, akik férfit szeretnek. A kérdés miatt a papa megpofozta a leányát. A gyilkos azt akarja, hogy Thereza jó úton maradjon.

Nézzük meg a gyászmenetet. A temetésre eljött a büntető törvényszék vizsgálóbírája is, akinek borzasztóan imponált, hogy az elhunytra sohasem lehetett rábizonyítani a törvényszegést, holott kétségtelenül sarlatán volt. Sikkasztott, hűtlenül kezelte a mások pénzét, csalárd bukást követett el és a börtön kapuját mégsem lépte át. Nagy ember volt, mert ennyire tudott vigyázni szabadságára, tehát megérdemli a törvényszéki bíró göröngyét a sirban. Amália a törvényszéki bírót elismerte gentlemannek és azért megkérte arra, hogy bánata enyhítésére karoljon bele. Délelőtt Amália mégis fekete gyászruhát vett, mert illet nekik és a képzőművészeti ismeretekkel tetovált divatárú kereskedő közölte vele, hogy sápadt arcával, koromfekete hajával ez a gyászruha olyan csodálatosan széppé egészíti ki, hogy a renaissance keretet csak el kell képzelni hozzá. Amália a törvényszéki bíró jelenlététől azt remélte, hogy Ágostonban kivirágzik a féltékenység. Ágoston azonban abba

a kocsiba szállt, amelyben Thereza a tizennyolc éves fiút türte maga mellett. A hangfenomén ült mellette, aki Chopin gyászindulót füttyörészett, majd azt kérdezte, hogy miért nem kötöttek gyászszaallagot a lovak nyakára.

A járdán nagy tömeg tolongott. Sikeres embert vittek a sirba, akiről sokat írtak az ujságok, mert a szociális lelkiismeret jelszavának hangoztatásával minden közéleti mozgalmat a maga javára értékesített, s a szemlélők még most is gyengébbeknek érezték magukat a halottnál. Hányszor látták a nevét az ujságban s most a koporsóját látják. A város tekintélyes halottját négylovas kocsiban vitték. A koporsótól balra és jobbra az elhunyt két inasa baktatott büszkén, önérzetesen, azzal a tudattal, hogy a halott dicsőségéből nekik is jut. Haldoklása idején a szobalányokkal cicáztak, de a temetésre jelentkeztek, mert kötelességtudók voltak.

— A mult éjjel elfelejtettem pénzt mutatni a holdnak — mondta Theréza. — Mert nem tettem meg, tehát pénzsűkében leszek egész éven át. Pedig csuda volt a hold ezüst sarlója!

Ágoston nem figyelt a lágyhangú zokogásra. Az embereket nézte, akik a járdán tolongtak, a halottra gondolt, akit sohasem szivelt, a gyászolókra, akik majdnem tépték egymást a végrendelet miatt, az emberekre gondolt, akik fölényeskednek az étellel szemben s hangosan, a magány sikoltásával könyörült meg végérvényesen tragikus egyedüllétén.

— *Rari nantes in gurgite vasto...*

Lebámult a kocsi padlójára és arca elsápadt, mintha a szfinxet látta volna.

— Vergilius, csakugyan kevesen úsznak a örvény felett.

A tizennyolc éves fiúban megbotlott a gyász. Arra emlékezett, hogy még a mult héten izzadt a latin órán, Vergilius miatt. Ott egye a fene!

— Pokol, pokol, pokol, — mondta a fiú s kiköpött az ablakon.

— Fiam, — intette le Ágoston, — a költőt ne sértsd, ha nem is érted meg.

— Taknyos vagy, — fordult Thereza a fiúhoz s érettségében valósággal nagyanyai fölényt érzett vele szemben.

Egyszerre megszólalt a fúvószenekar, amely a halottat utolsó útjára kísérte. Az öreg végrendeletében meghagyta, hogy a régi rend igazolása jeléül ne jazzzenekar játsszon a temetésen, hanem fúvószenekar trombitálja halhatatlanságát. A rokonok gyöngédségből eleget tettek a végrendeletnek.

A sir felett a polgármester mondott beszédet, továbbá az Üzletemberek Egyesületének elnöke és a Jó Emberek Társaságának alelnöke. János, a halott öccse, megfenyegette a szellemeket, mert elragadták tőle a bátyját. Többen hangosan zokogtak. A zokogásról gramofonfelvételek készültek. A meghatottságot is meg kell örökíteni. A háborús hős káromkodott, mert nem tudta elviselni a ritmus nélküli dalban lármázó könnyeket. A fúvószenekar rászolgált a tiszteletdíjra. A pap előbb bocsánatot kért a halottól, amiért halkan fog beszélni, de rekedtségére hivatkozott. „Isten ígéit hirdetve rekedtem be” mondotta és a körülötte állók bólongattak. Egy asszony aggodalmának adott kifejezést, hogy az öreg esetleg tetszhalott. „Világéletében csalt” mondta a szomszédjának. Mind a két asszony ötven éves volt és a férfiakat már csak a filmen élvezték.

A sírásók kezdték leereszteni a koporsót. Ágoston elhatározta, hogy életgyilkoló vállalkozását Hamletről fogja elnevezni. Hogy el ne felejtse, holott bizott emlékező tehetségében, ezt az ötletet noteszébe írta. Éppen akkor, amikor az egyik sírásó így szólt:

— A koporsó igen könnyű. Pedig bronzkoporsó.

— Az öreg néhány nappal halála előtt meghagyta, hogy a legdrágább koporsóba fektessék, — mondta a gyilkos Amáliának, aki elfojthatatlan vággyal csüngött Ágostonon.

A gyászolók még mindig mámorosak voltak, ha nem is részegek. A két napos ivás emléke vergődve úszott bennük. Nem csoda, hogy hajlandók voltak a rémüldözésre.

— Könnyű a koporsó?
— Micsoda?
— Csak nincs baj?
— A koporsót ki kell nyitni — hangzott el a háborús
hős parancsszava.

A sirások a félig leeresztett koporsót kiemelték s ki-
nyitották. A koporsó üres volt.

Egy asszony felsikoltott.

— Csoda! Csoda!

Ájultan vágódott el a földön. Ha hirtelen nem tér ma-
gához, őt fektetik a koporsóba.

Megrökönyödés. Babonás félelem. A temetésrendező
jajgatva sajnálkozott, hogy mért nem lett házasságköz-
vetítő. A halott öccse tőle követelte a bátyját.

— Érthetetlen, — motyogta még Ágoston is, aki
beletörődött abba, hogy esze öngyilkos lett.

A hangfenomén napódát komponált. A nap gyönyö-
rűen sütött s ő élni akart. Az első két sor a gyilkost
annyira fölháborította, hogy a hangfenomént nyakon
ragadta és belehajította a sirba. Mikor a sirból kiemel-
ték, a hangfenomén hunyorgatott. Az állandó hunyorga-
tással soha többé nem tudott felhagyni.

— Pedig de szép ez a temető, — mondotta Ágoston.

A temetésrendezőt maga mellé vette, mert méltán
tartott attól, hogy a rokonok meglincselik.

— Mégis színésznő leszek — határozta el magában
hangosan a tizenhat éves leány. Azon csodálkozott, hogy
senki sem mondott neki ellent. Rögtön elhatározta, hogy
lemond színésznői tervéről.

A gyászolók hazakocsikáztak. A közönség szétszé-
ledt. Az újságírók boldogan nyalták ujjukat. Lesz mit
írni. De aztán a lapkiadóra eszméltek, aki pillérje a
társadalmi rendnek és erre elfanyarodtak. Amit szeret-
tek volna megírni, azt egymásnak mondták el.

— Olyan ez a temetés, mint egy modern vers, —
mondta a volt költő, — nincs logikája, tehát modern és
nincs értelme, tehát vers.

Az ilyen kinkommentárok sem tudták elővarázsolni a halottat.

— Mégis színésznő leszek — nyafogta Theréza és a kocsiból nyelvét öltötte ki az ujságíróvá józanodott volt költőre, aki láttára úgy érezte, hogy szatirát fog írni a kozmikus lelkiismeret viccéről: az embrio-színésznőről.

A gyászolók Ágoston tiltakozása ellenére, a temetésrendezőt arra kényszerítették, hogy velük tartson. A temetésrendező magában leszámolt az élettel s csak az bántotta, hogy a konkurrens fogja eltemetni.

Hazaérkezve a halottat az ágyban találták. A rendőrkutya melléte örködött. A temetésrendező örömeiben teljes erővel a hangfenomén fejére ütött.

— Megvan. Berúgtam és a koporsót leszögeztem, mielőtt az öreget betettem volna.

Mindenki jóízűen kacagott. A gyilkos rávágott a temetésrendező vállára, aki az ütés hatása alatt szívesen kicserélte volna a vállát a halottéval is. A rendőrkutya kisomfordált a házból. Bús szemével odasúgta a halottnak, hogy már csakugyan soha többé nem látja. Aztán kiszaladt az udvarra, fejével többször nekirontott a kőfalnak, amíg végül kilehelte páráját. Hős volt. Emberfeletti fájdalomában halt meg. Ember még nem halt meg a kutya miatt.

A temetést nem ismételték meg. A temetésrendező alkalmazottaival kicipelte a halottat a temetőbe, s a rokonok a gyászházban folytatták a mulatozást. A temetésrendező visszaérkezve azonnal benyújtotta számláját és dupla pénzt követelt. A gyilkos kilódította az ajtón. Repülés közben a temetésrendező azzal fenyegette meg, hogy nem fogja eltemetni, a szegények temetőjében rothad el.

V.

Agoston irodájában ült, bőrkarosszékekben. A kényelmet mindig szerette és a testi önkínzást nevetséges vértanúságnak tartotta. Múltjából emlékeket sepett össze. A temetés után, katzenjammeros állapotban, huszonnégy órát aludt, aztán a gőzfürdőbe ment, meggyömöszöltette magát s most annyira nyugodt volt, hogy akármilyen konferencián ingerültség nélkül tudott volna résztvenni. Lassan-lassan úgy érezte, mintha valaki titokzatos ecsettel a szelidséget festette volna az idegeire. A multba nyúlt bele, fiatal éveibe s azokból kiemelt egy firenzei emléket, Fra Angelico Szent Ferencről festett képét, amint a legköltőibb szent nyomorágán fekszik s belőle s környezete szegénységéből meglepő derűs egyszerűség árad ki. Óh, szelidség, mesemadár! A málnaszörp ízét is érezte a szájában, pedig legalább tíz éve nem ízlelte meg s most karcsú pohárból szürcsölni szerette volna. Óh, polgári nyugalom gyümölcse! Hirtelen a Názáreti járt eszében s örömtüzek lobogtak fel előtte, lángok, amelyekben nem ég el a kéz, fény, amelytől nem vakul meg a szem. Krisztus, te legemberségesebb szelidség, te legenergikusabb gyöngédség, hogy is tudtad szeretni az embereket? Majd jámbor koldusasszonyokra gondolt, akiknek arcán áhitatos sebek virultak s nagyon ügyeltek arra, hogy el ne veszítsék őket, mert hiszen élni kell. Óh, velencei emlék, alázat fintora! Az elképzelt és tényleges élmények emlékei összekavarodtak benne, mint egy szemétkosárban, amelyben azonban a virágillatot a moslék nem tudta teljesen elgyengíteni.

Agoston rajtakapta magát, hogy elérzékenyül, holtan komor komolysággal akart készülni a nagy csele-

kedetre. De józansága közölte vele, hogy sikerrel ölni is csak vidáman lehet. És Jimet idézte fel magában, a díjbirkózót, az izmok szélhámosát, aki erejét árúba bocsátotta, mert a pusztasportsikertől már nem hatódott meg. Jim angolszász származású volt, tehát templomba járt, ha nálánál gyöngébb ellenféllel le is tepertette magát két vállára. Élni kell, Istent nem lehet mellőzni és a közönség cirkuszt akar a pénzért, nem pedig sportot. Ágoston telefonon felhívta Jimet és ez a nagy darab ember tíz perc múlva jelentkezett is. Magával hozta kék szemét, otromba vastag nyakát, széles vállát, hosszú keskeny arcát, amely mégis olyan együgyű volt, mint előkelősége ellenére az orosz agár pofája. Jim röhögve rázta meg Ágoston kezét és sámsoni erejét közcélra ajánlotta fel.

— Kit gyilkoljak meg? — kérdezte, még mielőtt Ágoston megszólalhatott volna.

— A közönség derék háziállata vagy, Jim, — mondta Ágoston s elmosolyodott a díjbirkózó kék szemének angyali bambaságán.

Jim az elismeréstől meghatódva könnyezni kezdett. Ágoston becsengette titkárját s arra utasította, hogy pohárban gyűjtse össze a díjbirkózó könnyeit, mert azok felbecsülhetetlenek. Jim bömbölni kezdett s a titkár három pohárral tért vissza irodájába, ahol a pálinkapoharakkal tarkított szekrényen helyezte el a könnygyűjteményt. A titkár a gyorsírónőnek tudtára adta, hogy ezért a munkáért legalább egy heti fizetésre szolgált rá. A gyorsírónő mosolyogva jegyezte meg, hogy könnyeket még sohasem ivott.

Jim a hatalmas ollót felkapta Ágoston asztaláról s körmét tisztogatta vele. Tisztaságérzetének darabos kecsességgel tett eleget. — Jim, — mondta Ágoston, miután az ollót íróasztala fiókjába rejtette — életemből három hónapot nekem kell szánnod.

— Ültem én már hosszabb ideig is, — vigyorgott Jim. — Egy alkalommal tévedésből a sakkmester csecsemőjének fejére raktam a sakktáblát s magam sem tudom miért, ráültem. Persze összelapítottam. A sakkmies-

ter zoológiai gyűjteményében raktározta el összepréselt csecsemőjét, engem pedig két esztendőre börtönbe küldtek. A legigazságtalanabb ítélet. Lehet-e rólam feltételezni, hogy a csecsemőt meg akartam ölni, főként egy sakkmester csecsemőjét? Általában feltételezhető, hogy az erős ember elbánjon a védtelen gyengével?

— Azt nem lehet feltételezni, de megtörténik. Csak azt szokták feltételezni, ami nem történhetik meg. Jim, arról van szó, hogy három hónapra útnak indulok. Elki-sérnél?

— Van pénz benne?

— Pénz és tapasztalat.

— A tapasztalatra fütyülök, — pattant fel Jim. — A börtönben tapasztalatokat szereztem és mégsem lettem fegyházigazgató. Tapasztalatokkal engem nem lehet kifizetni.

— Jim, egy hónapra ötszáz aranyat fizetek neked és egyéb dolgod nem lesz, mint velem tartani s elverni azokat, akiket nem tudok lefricskázni magamról. Margitvirágokat ne taposs el az úton. De embereket eltaposhatsz. És aki nekem nem éljenez, az az ellenségem. A tiéd is.

Jim kidüllesztette a mellét. Rávágott.

— Gilt. Hol az ötszáz arany? Szótartó ember vagyok, de elvárom, hogy előre kapjam a gerstlit.

Ágoston csengetett. Nem férfitikára lépett be, hanem titkárnője, aki pénztárnoka is. Vézna, száraz arcú nő, golyvás nyakú, fekete ruhában, fekete cérnahráncban. Mielőtt Ágoston bármit mondott volna is, a titkárnő az ötszáz aranyat leszámolta Jim előtt. Aztán visszacsoszogott szobájába.

Jim elámult.

— Valamikor spiritiszta médium volt, — mondta Ágoston, — s most is nagyon érzékeny az idegrendszere, annyira, hogy a más gondolatait rögtön felfogja. Az én esetemben, anélkül, hogy szólnom kellene, terveimet azonnal megérti, s ha hatáskörébe tartoznak, megvalósítja. A legtökéletesebb alkalmazott. Eltalálja gondolataimat.

Jim olyan fonákul vigyorgott, mint egy művész, akit csak az akadémia ismer el. Mint óvatos üzletember megszámolta az ötszáz aranyat s zsebébe süllyesztette. Szája ki volt tátva, mintha megmerevedett volna az állkapcsa. Tapasztalt ösztönére hallgatva, Ágoston revolverét beleillesztette Jim szájába. Ezzel az emberrel valami módon éreztetni kell, hogy ő a munkaadója. Jim szemgolyója forogni kezdett. Borzasztóan félt. Ágoston kirántotta a revolvert a szájából. Jim lehajolt, megcsókolta Ágoston kezét és zokogva mondta:

— Tudtam, hogy nem ölhet meg. Elvégre jó ember, mert ha munkaadó is, mégsem kívánja, hogy ingyen dolgozzam.

Ágoston megmosta a kezét. A díjbirkozó hálás csókjának nyoma idegesítette. Az emberek, gondolta, olyanok, mint az alkalmazottak, akik hálások a munkaadónak, amiért dolgozhatnak neki. Ők is hálások a sorsnak, amiért élnek, pedig a sors állandóan rájuk szegzi a revolvert. Meg kell őket ölni, mert csak rabszolgák tudnak lenni.

De hogy munkaadói előzékenységét és jóakarátát bizonyítsa, Ágoston színes szavakkal ecsetelte Jim előtt a munka nemességét. Magába szuggerálta, hogy a világ legerkölcstelenebb kereskedelmi kamarájának szószékén áll s onnan prédikál.

— Igen, Jim, dolgozni fogsz és érezni fogod, hogy mennyire megnemesedté. Nincs az a befestett női ajak, amely úgy piroslik, mint ahogy a lelked fog pirulni a munka gyönyörűségétől. Zengő szavak fognak életre kelni benned, hogy magasztalják a munka fenéséges mi-voltát. Keringő lesz az életed. Táncra perdül benned a jól elvégzett munka elégtétele. Te leszel az ártatlanság géniusza. A megbízhatóság mintaképe, te óriás! Szemed bamba tűnődése elvész a munka lázában. Szereted a lencsét?

— Imádom.

— Tehát útközben sok lencsét fogsz enni. Ez megszépít, hogy a nőkre hass és megedz, hogy a férfiakkal elbánhass. Hiszek a főzelékben!

A sok biztatástól Jim annyira ellágyult, hogy az ötszáz aranyat visszahelyezte Ágoston íróasztalára.

— Még nem dolgoztam meg érte, — mondta remegő hangon.

Ágoston zsebrerakta a pénzt.

— Hűséges emberem vagy, — mondta s megveregette Jim vállát. Tudtára adta, hogy jövő hétfőn indulnak el. Megkínálta a legolcsóbb minőségű szivarral. Jim azzal a meggyőződéssel távozott el, hogy Ágostonnál nagylelkűbb munkaadó nincsen.

A golyvás nyakú aggszűz Therézát lökte be az iroda ajtaján.

— Filoména igen udvarias, — mondta a tizenhatéves leány és Ágoston ölében termett. Összevissza csókolta. Nem engedte szóhoz jutni. Ágoston bágyadtan tűrte a csókostromot. Virágszirmok hullottak rá. Ez mégis kellemes ajándéka a sorsnak!

Az egyik ajtón az aggszűz lesett be. A másikon a gyorsíró, fiatal leány, arcára ráfestve egy mozicsillag képe. Három szépségversenyen második díjat nyert. Az aggszűz sírt, a gyorsíróleány nevetett.

— Filoména, — fordult Ágoston az aggszűzhöz, — rajtad nem tudok segíteni. Látod, az erény fényűzés és magadra maradtál. És te, Tötyömbötyöm, — fordult a gyorsíróleányhoz, — cseréld ki arcodat, hogy nekem tessen.

Mindakét nő dühösen csapta be az ajtót.

— Férfi vagy, — suttogta Theréza Ágoston fülébe. — Az éjjel azt álmodtam, hogy fiatal női keblek gurultak a levegőben és mind a te kezédbe szaladtak. Ágoston, mért nem vagy az apám, hogy hálóingben is láthatnálak? Talán pijamában.

Ágoston egész lénye mosolygott. Jó volt a fiatal leánytól kiáradó meleget érezni. Jó volt ezt a piros ruhás formát ölelni. Minden férfinak alkalmat kellene adni arra, hogy halála előtt legalább egyszer fiatal nő kapaszkodhassék a nyakába.

— Amáliának megmondtam, hogy hozzád megyek — duruzsolt Theréza.

— Te kis macska.

— Erre megfenyegetett, hogy elcsalja tőlem Mihályt. Azt mondtam neki, hogy a tizennyolc éves számarat süsd meg magadnak. Odaajándékozom neked. Azt mondta, hogy hiába szeretlek téged, úgy sem tudod viszonzni fiatalágomat. Tudod mit válaszoltam Amáliának? A hibát keresse magában, ha téged nem tud arra figyelmeztetni, hogy férfi vagy. A férfi annyira tud szeretni, mint amennyi az erő a nő vágyában.

— Ezt kitől tudod?

— Volt dajkám mesélte.

— Hogy megváltoztak a mesék is! — állapította meg Ágoston. — Idehallgass Theréza. A jövő héten útra indulok. Mialatt távol vagyok, nem kell hűnek lenned hozzám, csak könyörgöm, hogy ne írj nekem levelet, ha tudod is a címemet.

— Olyan tapasztalatlannak tartasz, hogy szerelmes levelet írok? Látszik, hogy Amália volt a legértettebb nő, akivel találkoztál. Egyébként is, én nem szeretlek, csak kívánlak.

— Enyhén szólva romlottnak neveznék Theréza, ha sejteném, hogy megérted a szavamat.

— Ágoston, ne akard velem elhitetni, hogy aggkori hülyeségben szenvedsz. Borzasztóak vagytok ti férfiak. Mi nők megértünk benneteket, de ti mindig az életet akarjátok reformálni.

— Szeretsz élni Theréza?

— Nem.

— Szeretnél meghalni?

— Nem.

— Hát akkor?

— Semmit sem szeretek, de mindent tudomásul veszek. S inkább szeretni akarok, mint meghalni.

— Húsz éves korodra annyira megöregszel, mint egy kerítőnő.

— Ki mondta, hogy holnap is van, Ágoston? Már látom, hogy az öregeknek tőlünk fiataloktól kell tanulniuk. Majd nyitok iskolát az öregek részére, hadd szerezzenek egy kis élettapasztalatot.

Agoston nem szerette, ha nadrágját összegyűrik. És miután Théréza már mindent oda adott, amiye volt, tehát azt ajánlotta neki, hogy szálljon le a térdéről. Théréza csökönyösködött.

Agoston csöngetett. Filoména és Tötyömbötyöm egyszerre rontott be.

— Ez a hölgy túlságosan bizalmaskodik velem — panaszkodott Agoston. Filoména beleragadt Théréza hajába és a leányt lerántotta a szőnyegre.

— Erkölcstelen nő vagy — förmedt rá.

Tötyömbötyöm meghúzta a fülét.

— Elárultad a női nemet. Egyszerre többet adtál magadból, mint amennyit okos nőnek adnia szabad.

Agoston az ablakhoz állt. Hadd kaparja ki a két nő a harmadiknak a szemét. Ugyis mindig ezt teszik. Szakállát simogatta, majd végigsimított homlokán, meg nézte finom vágású újjait, s örült annak, hogy nincsenek eltorzítva gyűrűkkel. Aztán vette a kalapját, karjára dobta a felöltőjét és az ajtó felé tartott. A három nő tépte, ráncigálta az egymás haját, fülét, ruháját. Théréza úgy sírt, mint egy jóhiszemű gyermek.

— Ha visszajövök, rend legyen az irodában — szólt oda Agoston a három nőnek.

Beszólt férfititkárához:

— Nézzen be az irodámba, Adonis. És ha képes reá, válassza el a három nőt egymástól. Nem kell teketóriázni.

Agoston fütyörészve ment ki az utcára.

VI.

Útközben a bankárral találkozott, akit az előkelők jöttmentnek tekintettek. A bankár, hogy Ágoston kezét megnyerje, így szólt:

— Én antiszemita vagyok, mert megszűntem zsidó lenni.

— Én pedig, — mosolygott Ágoston, — filozemita vagyok, mert nem gondolok zsidó multjára. Kedves Izor úr, zsidónak lenni épp olyan bűn, mint embernek lenni. Hátha ezen az alapon megértjük egymást. Éppen útban voltam Önhöz.

— Szerencsének minősítem látogatását.

— Ne nyekeregjen, mikor udvarias akar lenni. Pénz kell.

— Rendelkezésére állok.

— Hatalmas vállalatot akarok megszervezni.

— Vállalkozó szelleme közismert.

— Részvénytársasági alapon akarom boldogítani a világot.

— Emberszeretetéről a tankönyvek fognak megemlékezni.

— A tűzbe a tankönyvekkel. Én pénzt akarok magától.

Izor úr mosolygott. Okosan mosolygott. Sétabotjával szívet rajzolt a földbe. Piros arca eltakarta rothadtságát.

— Nos? — fakadt ki Ágoston.

— Lesz.

— Mikor?

— Amikor tetszik.

— És azt sem kérdi, hogy milyen célra?

— Kötelességtudó vagyok hazámmal szemben. Tudom, hogy kivel beszélek. És ezért merek kockáztatni. A kellőképpen és idejekorán elhelyezett bizalom a siker titka.

— Ehe. Maga tudja, hogy jó üzlet bennem megbízni. És ha elpatkolok?

— A haza nem hal meg. És a hazáért áldozatot kell hozni.

— De ha drága szülőföldünk úgy ahogy van, bankárostul, Ágostonostul, mindenestül elpusztul, akkor mi lesz a maga pénzével?

A bankár vigyorgott:

— A vihart nem lehet előzékenységgel várni.

— Maga a túlvilágon zálogházat nyit, Izor úr. És a könnyelmű angyalokat meg fogja zsarolni.

— Egyelőre még a földön vagyunk, Ágoston úr.

Mélyen meghajolt. Puha, zsíros újjai nyugtalanul mozogtak.

— Az összegre nem kíváncsi?

— A vagyonom az öné.

— A részleteket mikor tárgyaljuk meg?

— Bármikor hajlandó vagyok önnél tiszteletemet tenni.

— Túlkorai az ügy. De már jónak láttam megpendíteni. Néhány hónap múlva bizalmas embereimet gyűlésre hívom s akkor ön is kap meghívót.

— Megtisztelve érzem magam.

Izor úr megint mélyen meghajolt.

— A maga alázata a legszemtelenebb gőg — mondta Ágoston, de azért kezét fogott Izor úrral. Reflexmozdulataiért az ember nem felelős.

Ágoston biztosra vette, hogy tervét meg tudja valósítani. Mennél képtelenebb egy terv, az emberek annál inkább hajlandók pénzüket befektetni. A vállalkozás megszervezésében titokzatos erőt sejtének. A részvényeket sikerül majd elhelyezni és értékük egy év alatt százszorosára fog emelkedni. És ha a „Hamlet, Sorsirányító R. T.” boldogulni fog, akkor az élet meg fog szűnni. Legalább is az emberi élet. Muszáj sikerülnie,

mert hiszen az emberek gyűlölik egymást. Még a közönyben is milyen végzetes ellenségek!

Ágoston örömében megdörzsölte a kezét, mint egy proletár, akiből hirtelen kistökés lett. Hiába, bizonyos közönséges mozdulatoktól nem lehet megszabadulni. Na meg — villant fel benne a gúny értelme — szegénylegény romantika az élet, apáca-magány vagy Cassanova kéjlak. És ha ez, akkor mért legyen disszonáns a polgári örömet igazoló kézdörzsölés?

Hej, ha Izor úr tudta volna, hogy tizenöt perccel ezelőtt egy tizenhat éves leány kuporodott az ölében. Izor urat megütné a guta az irigységtől. Egyelőre inkább ne üsse meg a guta.

Valaki szuszogott a háta mögött. Izor úr volt.

— A kegyelmes úr halála alkalmával elmulasztottam a részvétemet kifejezni, de a Gondviselés...

Ágoston félbeszakította:

— Ne folytassa, Izor úr. Ha ön az utcai prédikátorokkal konkurál, akkor hogy bízzam meg Önben, mint bankárban. Ne sértegesse a Gondviselést.

Izor úr halántékán kidagadtak az erek. Csak ennyire mert dühös lenni. Ám azonnal széles mosolyra fordult húsos szája:

— Ágoston úr, humorjának olyan a hatása, mint az ópiumnak.

— Hasonlatai is gyanúsak, Izor úr. Egyébként az Ég áldja meg.

Faképnél hagyta a bankárt. Van még egy csomó bankár a városban, aki szívesen lép vele üzleti összeköttetésbe, tehát minek erőlködni Izorral.

Ágoston a temetésrendező kirakata előtt állt meg. A kirakatban egy miniatűr bronzkoporsó feküdt, benne viaszbaba mennyasszonyi ruhában. Ágoston éppen akkor tért be a temetésrendezőhöz, amikor egy tatárarcú, kefehajú, kajlabajuszú férfi azt kérdezte a temetésrendezőtől, hogy eltemetné-e édes anyját. „Nagyon szívesen”, volt a válasz. „De anyám még él”, jegyezte meg az idegen. „Akkor miért akarja eltemettetni?” „Feleségem utálja az anyámat, mert igen közönséges. Tehát

rám nézve is halott. Gondoltam, hogy csak lesz útjamódja annak is, hogy az ilyen bonyolult halottat eltemethessük.” „Hogyne volna — volt a válasz — viszont a temetés ára a rendesnek ötszöröse, mert ezen a temetésen gondolkodnom kell.” Az idegen megköszönte az információt s eltávozott. Kalapját mélyen lehúzta homlokába s divatos ruhája ellenére apacs hányavetiséggel távozott. A temetésrendező a koporsónak támaszkodó Ágostont csak most vette észre. Kissé megijedt tőle, mert a legutóbbi temetési botrányra emlékezett, de aztán azzal a belső megjegyzéssel, hogy Ágoston úriember, megnyugtatta magát.

— Maga hajlandó azt is eltemetni, aki él — nevelt Ágoston. — Aki halott, azt kétszer temeti el.

A temetésrendező röhögésében megrázta kabátját.

— Ágoston úr — monta — attól tartok, hogy Ön igazán ismer engem. Ám, kérem, mindenki halott. Anynyit forgolódom a halottak között, hogy amikor magamban vagyok, azt hiszem, hogy csak én élek. Különben is ez a fiúi hálától ellágyult férfi üzleti ajánlattal jött, amit nem utasíthattam vissza.

— Ne védekezzék — intette le Ágoston. — Hogy akarja az élő asszonyt eltemetni?

— Bevitetem az örültek házába.

— Eredeti.

— Nem, kérem, ez nem eredeti. Sok embert temetnek így el a rokonok.

— Magának ez az ember rokona?

— Ugyan, Ágoston úr. Ha temetésrendező vagyok is, rokonaimat megválogatom. Nem vagyunk mindannyian testvérek az Urban?

— Ráér?

— Ágoston úr részére mindig ráérek.

— Kártyázzunk.

A temetésrendező hétrétgörnyedt. Ez igazán megtiszteltetés. Megengedi Ágoston úrnak, hogy pénzt nyerjen el tőle!

Piszkos kártyákat szedett ki zsebéből. A koporsó fedele volt az asztallap.

— Halott nincs a koporsóban? — kérdezte Ágoston.

— Elég baj az, kérem, hogy több a koporsó, mint a hulla.

Osztotta a kártyát. Vallott.

— A kártyáról jut eszembe. Valamikor egy dohánypajtában vesztettem el sok pénzt. Egyszer meg a kukoricásban henteregtem s a közelben a csendőrök keresték a partneremet. A csendőrök bottal üthették a nyomát, nem bántam, mert én nyertem. Az ember nem lehet szent, ha a halottakból él is... Miért nem játszik Ágoston úr?

— Maga pontosan leolvassa az arcomról, hogy milyen lap van a kezemben. Mondja, aki a halottak arcát megszokja, az nem rémül meg az élők arcától? ... Nem érdekel a játék.

Az agyongyűrt kártyákat leseperte a koporsóról.

— Köszönöm — mondta a temetésrendező s összeszedte a kártyákat.

Ágoston elmenet ezt kérdezte:

— Tegezi a halottakat?

— Igen, hogyne. Meg is lököm őket, különösen mosás és öltöztetés közben. Néha hónapokig eltart, amíg a hozzátartozókon behajtom a temetési költséget. A pénz, a pénz, csak az él. Egyéb elégtételelem nincs, mint letegezni a halottakat. Ne nézzen rám olyan lekicsinylőleg, Ágoston úr. Istent nem tegezzük a Miatyánkban?

Ágoston a temetésrendezővel közölni akarta üzleti tervét. Ha életgyilkoló terve beválik, akkor a temetésrendező valóban elfoglalt ember lesz. Ha majd a tervszerűen megrendezett járvány megöli az embereket, a temetésrendező együttműködésére feltétlenül számítani kell. Egyelőre még korai az ügy. Nem szabad róla beszélni. Ágoston mégis egy fogalmat akart belehajítani a levegőbe, amelytől kéjes lesz a temetésrendező arca. Csak ennyit mondott:

— Nyereségrészesedés.

— Gyönyörű szó — sóhajtott fel a temetésrendező.

— Ez az én emberem — mondta saját magának.

Ágoston s undorral távozott. Érezte, hogy minden részvényesétől undorodni fog. Annál jobb. Annál hamarabb igyekszik tőlük megszabadulni. Modern korban élünk, az emberek halálát is siettetni lehet. Csak a halottfosztogatók szakszervezete ne válassza meg dísztagnak! Az ilyen tréféért még a sorsot is nyakon legyintené!

Az utcán egy árnyék követte. Dél volt, a szellemek ilyenkor alusznak, ugyan mit akar ez az árnyék? Különös. A rendőrkutya árnyéka. Az öngyilkos rendőrkutyáé. Úgy látszik ugat, ha nincs is. Mik ezek a kapkodó árnyékfoltok? A néma ugatás nyomai. Hogy szabaduljon meg tőle? Az árnyéknak megígérte, hogy a temetésrendezőt nem a kutyák temetőjében fogják eltemetni s erre az árnyék eltakarodott.

Ágostonnak korgott a gyomra s így elfelejtette a sétáló nők lábát nézni. Az egyiket megnézte, abban énekelt az élvezetek útját egyengető női fölény, de Ágoston annyira megéhezett, hogy erről a formás lábikráról is leszállt a szeme. Befordult a legközelebbi étterembe s a pincérnek azt mondotta, hogy olyan ebédet hozzon, amelyet a jelenlétében mer elfogyasztani. Nemcsak ebédjét fizeti meg, hanem az ebédre szánt időt, az emésztéssel járó munkát s a közben elmaradt borravalókat is. „Igy legalább tudom, hogy estig rendben lesz a gyomrom”, mondta. A pincér kikérte a főpincér engedélyét erre a szokatlan megbízatásra s amikor már ott tartott, hogy a spárgát vajjal keverve nérói kéjjel élvezte, azt kérdezte Ágostontól, hogy szereti-e a római irodalmat.

— Hisz neked klasszikus műveltséged van pincér létedre — lepődött meg Ágoston.

— Úgy van, uram. Azért vagyok pincér.

— Szórakoztass.

— A klasszikusokkal?

— Kérdésedből látom, hogy nem vagy leleményes. Természetesen velük.

— Boldog vagyok. A görög drámaírók közül szeretem Sophoklest, Euripidest, Aischylost, a bohózatírók

közül Aristophanest. És a történetírók, uram, a történetírók!

Agoston csak most ügyelt arra, hogy a pincér állva evett.

— Üljön le, hiszen eszik.

— A klasszikusokról beszélek s azokról csak állva szabad nyilatkozni.

— Klasszikus gyámoltalanság.

— A történetírók! Herodotos, a történetírás atyja. Inkább az érdekességet, mint a történelmi igazságot keresi. Hát Thukydides? A szigorú oknyomozó történetírás megalapítója. És Xenophon. „Az attikai méh” bájós prózájáról nevezetes. Plutarchos se utolsó. Párhuzamos életrajzai kiválóak, mély megfigyelésekkel és életből-cseleltel telítve. És Demosthenes, a szónok. Hát a filozófusok! Plato! Aristoteles!

— A római írókat ne sorolja fel, mert lexikonismereteit most már nem vonom kétségbe. Minden vendéget így szórakoztatja?

— Csak magamat szórakoztatom. Nem kockáztathatom az állásomat.

— Jól esik a pincérkedés?

— Urám, ezzel a műveltséggel! Muszáj pincérnek lennem. Feleségem van. Négy gyermekem. A tanári fizetésből alig tudnám magamat eltartani.

Az étteremben 1830-as vignettával ellátott francia cognacot is lehetett kapni. Agoston megkínálta vele a klasszikus műveltségű pincért, akinek arca bús volt. A temetésrendező hirdetési plakátja lehetett volna.

— Az üzletem be fog válni — erősítgette magában a tervét Agoston, miután egy tanár havifizetését adta borralalónak a pincérnek. — A tanárok, mert pincérnek kell lenniök, meg akarnak halni s tanítványaik befektetik pénzüket részvényeimbe.

Agoston világoszöld felöltőjét odaajándékozta a pincérnek.

— Nagyszerű télikabát lesz — mondta a pincér. Hangja hálás volt, ő maga közönyös.

Agoston derűsen távozott az étteremből. A vállalkozás kitűnő eredményekkel bíztatott.

VII.

A tavasztól kíváncsi lett Ágoston egészséges szimatja. Az elmúlt napokban éppen eleget szagolta a civilizációt, tehát egyszerű embert akart látni s felkereste Théréza volt dajkáját. A kövér, telt arcú néni szűk sikátorban lakott s már csak emlékeit dajkálta. Újabban azzal a tervvel foglalkozott, hogy a közkatonák, iparoslegények és kereskedősegédek szerelmi hontalanságát figyelembe véve, nyilvános házat nyit, de két akadály merült fel. Nem tudta a szükséges pénzt előteremteni s a hatósági engedélyt sem tudta megszerezni, amennyiben a hatósági emberek ráparancsoltak, hogy ne rontsa üzletüket. Szentképekkel teleaggatott szobájában azzal fogadta Ágostont, hogy megcsókolta a kezét, hiába mondta Ágoston, hogy ő nem prépost. Az egyszerűség irodalmi fogalom, gondolta Ágoston, s leszámolt az egyszerűséggel. Piszkos szag terjengett a szobában. Zárt ablak. Ehe, ez az egyszerűség! Itt a friss levegő zsellér sem lehet, mert kinézik. Milyen hálások lesznek a nyomorultak a korai halálnak! Ágoston megfricskázta érzélgősségét, mert benyálazta akarateréjét.

Ágoston elmosolyodott. A félhomályos szobában úgy világított a mosolya, hogy sárga árnyékot látott a levegőben. Ágoston mosolygott, mert legyőzte saját magát. Ilyen nő jelenlétében a nő, mint a magányos férfi kétes erejű utolsó bástyája, teljesen elveszti jelentőségét. S ebben a pillanatban Ágoston tudatára ébredt annak, hogy vállalkozása akkor sikerül, ha megszűnik szeretni saját magát. Mihelyt a nőekkel végérvényesen felhagy, ez annak a jele, hogy saját magát sem szereti többé. És ekkor meghalhat az élet!

A dajka megkínálta pálinkával és sóspereccel. Ágoston elfogadta a pálinkát, a perechez nem nyúlt, aztán leült egy rozoga karszékre, amelynek támláján foszladozó, színéből kikopott vánkos feküdt. A vánkos ismerősnek tetszett. Emlékezett. Évekkel azelőtt Theréza otthonában látta s színösszetétele alapján megkapta figyelmét.

— Ezt a vánkost utánam hajították, amikor kidobtak a házból — mondta a dajka.

— Így szépíti meg a lopást — gondolta Ágoston. — A tolvajra is ráragadt a polgári erkölcs öngazoló hazugsága.

Hangosan:

— Beszélj, dajka. Akármilyen jut eszedbe, mondd el.

A dajka lekuporodott a padlóra. Szavaival így keverte fel az élet piszkát:

— Therézát meg kellett volna fojtanom, amikor megszületett. Rossz útra tért.

— Honnét tudod?

— Leány. Ma él. Nem is tehet egyebet. Ma már a lányok nem sütik le a szemüket. És annyit isznak, amennyi beléjük fér. Többet is. A lányról jut eszembe a komámasszony tehene. Elmondom, de ne tessék tovább adni, hogy a fülébe menjen. Az ura napszámba járt, ő meg tanítónak nevelte a fiát. A kománé mindig tele van panasszal, a fia meg nótákat ír. Istennek tetszőt, meg a fehérnépnek tetszőt. Lánya majdnem apácavérű volt és mégis kálvinista férjet parancsolt rá. Nem csoda, hogy dilinós lett a gyermekágyban. Mindig így jajgatott: „Uram, bocsáss, kálvinista gyereket fogok szülni.” Bele is halt fájdalmába s most az angyalok seregében zengi az Úr dicséretét. Igaz, bizony, a kománé tehenéről akartam szólni. Elveszett a tehene s a kománé sírni kezdett. Aszondta, hogy meghal, ha a tehene nem kerül meg. Azzal vigasztaltam, hogy meghal ő is, erre nekem rontott, hogy így vigasztaljam magamat, de ne őt. És amikor megtudta, hogy a tehen megdőglött, akkor isten uccse azt hittem, hogy bánatában elviszi az ördög. A fia vigasztalta. A tanító. Finom ember. Aszondta az anyjá-

nak, hogy édes anyám, jöjjön el vasárnap a templomba, úgy fogok énekelni, hogy elfelejtse a bánatát. Hát el is ment a kománé vasárnap a templomba és a fia azt énekelte, hogy ne keseregj földi árva, s erre a komámaszszonyban meghalt a bánat, de ő még ma is él s velem perlékedik.

Ágoston az ablakpárkányon cserépvirágot látott. Bérin volt a szimatolásban, tehát megszagolta. Nem volt illata. Művirág volt.

— Dajka — mondta — hát ez mi?

— Papírvirág az, instálóm, mert az igazi virág itt elhervad. Cserépbe tettem, hadd legyen mégis virág látszatja. Ha látná azokat a gyümölcsfákat, amelyeket első urám ültetett... csak Szent Kristóf tudja, hogy mi lett első urammal... hogy tele vannak azok a gyümölcsfák virággal. Most már nem érdekelnek, de annakelőtte, ha virágot láttam rajtuk, el tudtam volna nézni őket egész nap. Már a tükörbe se tudok nézni.

— Mindjárt sírni fog — gondolta Ágoston — s könnyes arcát nekem kell leszárítanom.

Ágoston elindult. Parfümös zsebkendőjét az asztalon hagyta. A dajka megszagolta s azt mondta, hogy ettől a bűztől megfullad. Alighogy vendége kilépett az ajtón, a dajka kinyitotta az ablakot. A parfümtől megfájdult a feje. Az egyszerű idegek fellázadtak. Ágoston az utca túlsó feléről benézett a pincelákásba. Az aszszonny szellőztette a szobát. Nagytakarítás a sírban.

Ágoston gyöngédséggel gondolt a klasszikus műveltségű pincérre. Este hat óra volt s még mindig nem fájt a gyomra az ebédől. Éljen a pincérek tanári lelkiismerete!

Tulajdonképpen vissza kellett volna mennie irodájába, de a csavargás beléje parancsolt a szórakozást. Ott sem dolgozott volna, mert a kötelességtudás árnyéka úgy motoszkált benne, mint egy megbolondult hangya. Ősei szorgalmas vagyongyűjtők voltak, tehát a kötelességtudás fogalmát nem dobhatta ki élete szótárából. Kár, hogy nem voltak rablólovagok!

Irodájára mégis gondolt. A délutáni folyamán alkal-

masint Tötyömbötyöm kibékült Thérézával s most az aggszűzből úznek gúnyt. Vajjon mennyire használta ki az alkalmát a titkár?

Ágoston kipróbálta akaraterejét. Vacsoráját elképzelte s csakugyan nem vacsorázott. Az elképzelt vacsora jól ízlett neki. Azért tért be egy étterembe, hogy szalvétát kérjen s azzal megtörölje szája szélét. Kérődzött is. Nagyszerűen emésztett. Vigyorgott. Becsapta a gyomrát. Sőt korsó sört is öntött magába, annyira méltányolta az elképzelt vacsorát.

Nem tudta, mitévő legyen. A hétfő még messze van s a jelentkező unalmat valahogyan fel kell falni. Az étteremből átsétált a legközelebbi kávéházba, ahol négerek orosz népdalokat játszottak és cigányok jazznótákat. Behúnyta a szemét és a kannibálokra gondolt. Előbb azonban absinttel kevert fekete kávéját itta meg. Új Guineában ugyan sohasem járt s mégis az új guineai bennszülötteket képzelte el. Micsoda technikával fogyasztják el embertársaikat? Jó lenne ilyen emberevőnek a gyomrát megvizsgálni s összehasonlítani a zöld-ségevével!

A szomszéd márványasztalnál két ember beszélgetett. Az egyik tévedésből a köpőládát maga elé helyezte s a másik visszatette a helyére. Az udvarias ember suttogva, de érthetően beszélt, a szórakozott hangosan, de hadarva. Ágoston őket figyelte. Az egyik hosszú volt, csontos, haja tövig lenyirva, mint a fegyenceké. A másik kövér, léghajó termetű, szuszogott s szőke, puha haja anyaga olyan volt, mint a nőké, akik festik hajukat.

— Tegnap szöktem meg a tébolydából, — mondta a csontos, — de ne áruljon el, mert akkor magát nézik boldognak, én pedig nem vagyok rosszakaratú ember.

— Érdekes, — mondta a kövér, — én pedig attól félek, hogy megőrülök. Hol tériszonyban, hol tömegiszonyban szenvedek. Az úttesten magamban nem merek átmenni.

— És az érelmeszesedéstől is fél, ugye? — szólott közbe az őrült.

— Uram, ön belém lát. Megmagyarázná nekem...

— Igen, — mondta mohón az örült, — szívesen megmagyarázom, hogy miként előzheti meg a megörülést. Egy feltétellel: Ön még ma telefonon felhívja a tébolyda igazgatóját, közli vele, hogy a barátom s megfenyegeti, hogy az ujságban leleplezi, ha engem zaklat. Mondja meg neki, mert valaki leesett a harmadik emeletről s súlyos zúzódást szenvedett s a koponyacsontja eltört, azért még nem bolond.

— Bolondság, amit beszél.

— Nem mondtam, hogy örült vagyok? Viszont ön rászorul a tanácsomra, ennélfogva joggal elvárhatom, hogy nekem is tegyen szolgálatot. Kéz kezet mos. Ha az élet beteg, akkor a halál egészséges.

— Hogyan szabadulhatok meg örülési félelmemtől, ettől az örömtelen élettől?

— Haljon meg.

— Aki ezt ajánlja, az gyilkos.

— Ne verje félre a harangot. Örült vagyok, s azért tudom, hogy mit beszélek. Ön örültségi képzetektől csak úgy szabadulhat meg, ha elpatkol. Több az értelem a fájdalmas tagadásban, mint a buta lelkesedésben, amelyet életszeretnek neveznek. Meg kell halni. Sapientia sat.

— Ha ez a tanács, akkor miért él?

— Az örültnek nem szabad következetlennek lennie, csak az úgynevezett józan embereknek? És nem vette észre, hogy hol tegezzük, hol meg magázzuk ugyanazt az embert? Egyéb érvet is akar? Különben is, én már az életen kívül élek, engem senki sem vesz komolyan, tőlem nem várnak semmit.

Jajgató hangon:

— Engem senki sem gyűlöl. Nem vesznek ember-számba, mert már nem gyűlöl senki. Nincsenek acsarokódó ellenségeim, csak ápolóim és orvosaim.

Ágoston tisztán rendelte az abszintet. Üres gyomorra abszintet inni ostóbaság. De a két ember igen érdekelte, azért saját egészségével sem törődött. Minden esemény az ő malmára hajtja a vizet. A halált emlegetni annyi, mint vonakodni az élettől. Nem igaz, hogy az

emberek élni akarnak. Meg akarnak halni, ezt azonban nem merik egyenesen megmondani. A „Hamlet, Sorsírányító Részvénytársaság”-nak csakugyan be kell válnia!

— Én már halott vagyok, — folytatta az örült, — s engem legfeljebb sajnálnak az emberek. De az olyan halott a vicc, aki meg tudja állapítani, hogy sajnálják. Én vagyok az élet legjobb vicce s nincs az a vicclap, amely leközlőne.

— Magának épkezláb mondatai vannak.

— Mit használ, ha az élet nem épkezláb? Szeretnék a fejemen járni. Nem tudok. Multkor a tébolydában a víz tükrébe néztem s így szóltam magamhoz: „Halott, miért él még a neved, miért jár még a szád, miért emészt még a gyomrod?” S mert ezeket a kérdéseket hangosan tettem fel, tehát kényszerzubbonyba tettek. Azóta suttogok. Ért engem?

— Értem. Abból látom, hogy bolond, hogy a társadalmat vádolja. Miért nem hálás a társadalomnak?

— Most én kérdezek valamit, kolléga úr.

— Még nem vagyok bolond.

— Örült ellentmondás. Ügye Ön statisztikus?

— Eltalálta.

— A statisztika és a társadalom ikertestvérek. A statisztika elrontott költészet, mert otrombán hazudik. Nagyképű csalhatatlanságot tulajdonít magának. És a társadalom elrontott próza, mert csak fogalmi valóság és nem élet. Nekem, a bolondnak, akarja azt mondani, hogy a társadalom józan? Hátha józan volna, eltérne-e háborúkat, kizsákmányolást, csalást, adna-e érdemteleknek érdemrendet, szélhámosoknak bankettet, csirkefogóknak tógát? Adna-e? Akik a társadalmat irányítják, azok tudják, hogy társadalom nincs; csak a statisztikusok hisznek benne, ezek a tudományos házmesterek, akik abból élnek, hogy számokba ölik bajukat és örömeiket. A társadalom mesterkélt egység... rétege: az osztálytudat is mesterkélt... s mindig a másik ember hisz benne. A másik ember pedig a senki, akit nem lehet felelősségre vonni. Az emberek magukban sem hisznek, de azt tudják, hogy élnek. A szociális lelkiismer-

ret rizskása, amellyel az erőszakosak bolondítják a gyengék idegétvágyát. Az ember alaptermészetében antiszociális, csak félelemből csimpaszkodik embertársaiba s nem szeretetből — ezért gyártották a társadalom fogalmát is, amikor megszerveződött. A társadalom fogalma korlát lett, mint ahogy az emberek sokszor az árnyékot gödörnek nézik. Az örült az igazi ember, ha élő-halott is, vagy ép azért. Az örült tudja, hogy nincs társadalom s a normális ember hazudja, hogy van. De józansága annyit ér, mint a halott élete. Ajánlom uram, hogy haljon meg, mert élni nem tud s annyi bátorság sohasem lesz Önben, hogy teljesen megörüljön.

— Milyen kedvesek az Ön ellentmondásai.

— Csak paradoxonok.

— Elfogadom a módosítást, ha nem is értem.

Majd:

— Meggondoltam, amit mondtam. Szabad kritikai megjegyzést tennem?

— Lesujtót?

— Igen.

— Tessék.

— Az ön társadalomvéleményében annyi a józanság, mint az uborkasalátában az ananász.

— Kopog a szeme, amikor beszél — nevetett az örült. — Önnek meg kell halnia, mert képtelen az örültek előítéletmentes magasságára emelkedni. Ha meg is bolondulna, csak amatőr bolond lenne. A tébolydában van egy barátom, aki tuberkulózisára büszke. Legutóbb így szólt: „Igen előrehaladott állapotban van a tüdővérszem” s azt hitte, hogy megpukkadok az irigységtől. Ön is úgy örül a társadalomnak, mint a barátom a nyavalyájának. Ön meg fog halni. Meg kell halnia. S mindjárt ajánlom is, hogy milyen módon vessen véget értelmetlen életének.

— Ezt a tanácsot még meghallgatom, de aztán arra kérem, hogy húzassa ki ép fogait is, mert ha szabadon jár, képes embertársaiba beleharapni.

— Én csak gyümölcssevő vagyok. Tanácsom ez: a méreg a legjobb gyilkoló szer. A legbiztosabb. Persze,

ízlés és vérmérséklet kérdése, hogy milyen mérget vesz be.

— Roppant érdekes.

— Micsoda?

— A tanácsa.

— Igen? Nem tagadom, jól esik az elismerés, mert nem értem. Azt sem értem, hogy miért esik jól.

Az örült panamista módjára mosolygott.

— Keverje a kávé méreggel. A hatás kitűnő. És ha ez nem válik be, próbálja ki a széngázmérgezést. A hatás biztos.

A pincér megrázta Ágoston vállát.

— Ne tessék hortyogni, — mondta, — a hortyogást még a mellékhelyiségben sem tűrjük szívesen.

Ágoston megdörzsölte a szemét.

— Elmentek? — kérdezte.

— A bolond és a bolondjelölt?

— Igen.

— Mindjárt kipenderítjük uraságodat is.

— Ez a pincér kommunista, — gondolta Ágoston, — azt hiszi, hogy úrnak lenni jobb, mint szolgának. Az lesz az igazi forradalom, ha megöljük az életet.

A pincérnek borralaló helyett a sétabotját adta.

VIII.

A sétabot miatt a pincér megszűnt kommunista lenni. Ennek a történetét azonban később mondom el, amikor Tutulatut, a halottköröm-gyűjtő polgárt is bele kell kapcsolni a cselekménybe. Egyelőre elégedjünk meg a pincér nevével: Forrókásának hívták. Elvesztett egy ideált, de a karján sétabotot lóbált.

Hajnali három órakor Ágoston hálósobája ajtaján kopogtatott Filoména. Esőköpenyben volt.

— Hűséges alkalmazottam, — mondotta Ágoston, — már egy órája, álmatlanságomban, magára gondoltam s eljött.

— Pedig a város túlsó végén lakom, nincs autóm s esik az eső.

— Filoména, ne ismerje el saját magát. Ezt bizza rám. Az esőköpenyt vesse le, de pongyolában ne mutakozzék. Vegye figyelembe idegeimet.

— Óh, uram, — nyöszörgött az aggszűz, — túl vagyok a negyvenen s sohasem leszek nő?

— A tizennyolc éves Mihállyal, Thereza barátjával álljon szóba. A fiatalok szeretik a koros hölgyeket. Adjak ajánlólevelet?

— Hátha a golyvántól megijed?

— Miért nem megy orvoshoz? Operáltassa ki a golyváját. A szerelem pénzbe kerül, vegye tudomásul. Megmondom, hogy miért hívtam. Therézával mi történt?

— Theréza megfogadta, hogy evangelista lesz. Lelkeket szerez az Úr nyájának. Kijelentette, hogy a férfiak bestiák. Elsősorban Ön, uram.

— Köszönöm. És Tötyömbötyöm?

— Tötyömbötyöm annyira felizgult az események hatása alatt, hogy megkérte a titkár kezét s a délután folyamán férjül vette.

— És a titkár?

— A titkár kijelentette, hogy felesége Dél-Afrikában él s amúgy is hisz a többnejűségben.

— És maga Filoména?

— Este hétig vártam Önre. Azt hittem, hogy részegen megjön s talán...

— Reménytelen szerelem, édes aggszűzem. Maga mégis él, Filoména, mert remél.

— A remény is megöregszik s száraz lesz, mint az archöröm.

— Filoména, legyen nő. Lássa magát szebbnek, mint amilyen, ezt Mihály el fogja hinni s hajlandó lesz megharcolni.

Filoména csuklott.

— Mi a baj? — kérdezte Ágoston.

— Torkomban megakadt életem minden elmulasztott csókja.

— Bizony Isten, sajnálom magát Filoména. Nem segíthetek. Csókomban nincsen élet, mert már megszűntem magamat szeretni.

— Hát nem saját magát szereti, amikor az aggszűztől irtózik?

— Filoména, Ön alkalmazott s ezt a bizalmaskodást megtiltom.

Az aggszűz elkeseredésében pipára gyújtott.

— Jobb dohányt is vásárolhatna, — mondta Ágoston, majd megfordult az ágyban s elaludt. Miután nem küldte haza, tehát Filoména, hűséges alkalmazott mivoltában, nem mert elaludni sem, hanem ott maradt reggelig, pipázott s a sötétben tizenkilencedik századbeli, kötött formájú szerelmes verseket sóhajtott Ágoston irányába.

A reggelinél Filoména zavarban volt.

— Miért pirul, Filoména?

— Nem merem megmondani.

— Az igazság fontosabb a szeméremnél — oktatta ki Ágoston.

— Akkor megmondom. Bűnösnek érzem magam.

— Csak nem?

— Amikor derengett, a takaró alól kilógó meztelen lábszárát láttam. Kétszer meg is símogattam.

— Ez bűn, Filoména. Csodálom, hogy ennyire visszaélt a helyzettel. Ezentúl nem tűröm meg a hálószobámban, mert képes engem elrontani.

— Bocssásson meg, uram.

Filoména hangja remegett s a teáscsészét a padlóra ejtette.

— Nagy volt a kísértés, — mondta zokogva, — igen nagy. Megbűnhődtem. Én, aki soha életemben nem törtem össze semmit, ime leejtettem a teáscsészét. Milyen szép az Ön lába, Ágoston úr. Miért is nem járnak az úriemberek meztláb? Milyen aranyos a bütyök a hüvelyujján! Szerettem volna leberetválni s eltenni emlékül. Ilyen bűnös gondolataim voltak. És milyen magasztosan csucsult!

Mialatt Filoména a csészetörmelékeket összeseperte, Ágoston az újságot olvasta.

— Érdekes újsághír — mondta. — Theréza holnap este szentgyűlést tart a Skorpio-Teremben. Oda el kell menni.

— Therézáról még sokat fognak írni az újságok — jegyezte meg Filoména.

— Miért?

— Mert jó útra tért.

— Filoména, — mondta Ágoston, — az ősszel megnyílik az aggszüzek ovódája. Iratkozzék be, sőt a tandíjat is fizetem. Most pedig vissza az irodába, mert valamiből meg is kell élnünk.

Filoména eltávozott. Ágoston még egy ideig otthon maradt. Szépre akart gondolni. Kedvesre, üdére, frissre. Tiszta fiatal leányra akart gondolni, aki pirulni tud s szeme csodálkozik. Nincs virág az emberi lelkek kertjében? Jó volna testvéri szeretettel babusgatni a nővért, de nincs. Tizennyolc éves leányt látni, akinek szem-

pillái verssorok. Az elmúlt napok élményei gennyesen fakadtak ki benne. Életgyilkoló terve is. Esett az eső. Ágoston az ablaknál állt, a komor háztetőket nézte, valaki csontvázakat hajigált feléje s folyton elkapta a fejét, hogy meg ne sérüljön, mert még sokan élnek, akiknek meg kell halniuk, mielőtt ő hal meg. Halál. Szó, amely szükségtelenné tesz minden egyéb szót. Ágoston kinyitotta az ablakot, a háztetőkre dobta a Halál fogalmát, hadd törje ki a nyakát, de a Halál visszajött s felelőségre vonta:

— Bedülsz a vágynak, amely kellemesebb, érzékcsiklandósabb formája a reménynek? Nekem szállítsd az embereket, hogy magadtól is megszabadulhass. Ha az emberi szívben virágot keresel, ezzel tanújelét adsd annak, hogy a kamasz még nem halt meg benned. Én a te helyedben ezért a zöltségért szégyelném magam.

Ágoston betette az ablakot, a pijamát felcserélte sötétkék ruhával, amelyben jól érezte magát s elment az irodába tekintélynek. Útközben eszébe jutott, hogy fekete nyakkendőjét otthon hagyta, holott az elhunyt rokonaival találkozhatnak, akik szemére vetik, hogy pár nap elteltével megszűnt gyászolni. Ésetleg kegyeletserést emlegetnék. Betért egy divatárúüzletbe, fekete nyakkendőt kért, de kéket vásárolt fehér pettyekkel s már nem törődött a rokonok véleményével. Ugyis meg fognak halni, tehát véleményük is halott. Filoména új titkárt és gyorsírónőt alkalmazott. Azzal fogadták, hogy nyakkendője gyönyörű. Az új titkárnak nyúlarca volt, erre Ágoston általában az állatokra gondolt, felvette lovaglóruháját s elautózott a lovárdába. Egy órai lovaglás jót tett neki, mert mire délben visszaérkezett az irodába, az volt az érzése, hogy dolgozott.

A délutánt telefonálással töltötte el. Felhívta a hivatasos gyilkost, akinek Theréza leánya evangélista karrierjéhez gratulált. A gyilkos büszkén állapította meg családjá vallási megújulását, ugyanakkor azt is mondogatta, hogy a maga részére bankettet rendeztet, mert ebben az esztendőben még nem gyilkolt. A háborús hőstől megtudta, hogy a hadügyminisztérium repülőgépe-

osztályának főnöke lett s hogy az emberi butaságot röhögve romboló bombákon törí a fejét. „Persze a bombákat csak az ellenségnek szánjuk, — jegyezte meg a háborús hős, — mert egyébként az embereket szeretni kell.” A hangfenomént is felhívta. Tőle megtudta, hogy megszervezte a sirások dalárdáját s éjjel tizenkét órakor tartják az énekpróbákat a temetőben. Csak, aki hisz a szellemekben, lehet a dalárda dísztagja. A sirások közül egyik sem hisz. Az elhunyt hetven éves öccse pedig azt a titkot közölte Ágostonnal, hogy halott bátyját minden héten legalább egyszer meglátogatja a temetőben s ha nagy lesz a hőség, akkor fürdőruhában. „Hetven éves vagyok s az én koromban nem kell a divathoz ragaszkodni. Ahhoz azonban ragaszkodom, hogy a gyász jelül a fürdőruhám fekete legyen.” Ágoston Mihályt Filoménával hívatta fel. Az aggszűz el volt ragadtatva a fiatalembertől, mert nem tette le a kagylót, amikor a televisionon át ráncosodó arcát és halvány színű hangját látta. „A television — mondotta Ágoston Mihálynak — egyelőre tökéletlen technikai vívmány. Ép a fordítottját mutatja a messzi valóságnak. Filoména kíváncsi nő és nem aggszűz.” Mihály még az estére találkat kért Filoménától, akinek Ágoston megengedte, hogy elmelessen.

Ágoston határozottan unatkozott. Milyen messze van még a hétfő s közben valamit csinálni kell. Nem hitt a cselekedetben, mert akkor hinnie kellene az életben, viszont a tétlenség a legperverzebb cselekedet, mert valami vajúdik benne, amivel szemben védtelen. Tréfásnak akarta az arcát, tehát monoklit rakott a balszemére. Pecsét, amely átlátszó. Aztán keret nélküli szemüvegét vette fel s tudta, hogy ezzel a felszereléssel akárki tudósnak nézné. Egy öreg parasztasszonyra emlékezett s képzeletben meghallgatta a monológiát. „Tekintetes úr, tizenhat éves voltam, amikor férjhez adtak. Már felvetett ágyam volt, tizenhat öltözet ruhám. Micsoda embernek lettem a felesége, pedig nem akartam. Ütött, pofozott. Nem dolgozott. Ami ruhát magammal vittem, azt elnyúztam. Cipőért haza kellett mennem. Az anyós rámparancsolt, hogy az apámtól hozzak zabot.

Hoztam, bevetették a földbe, s amikor megtermett, a felét oda kellett adni az anyósomnak. Malacot kértem az apámtól, hogy felneveljem s borjút, de az anyósom magának tartotta meg. Csak addig voltam boldog, amíg az anyám keze alatt éltem. Az uramnak tíz év alatt négy gyermeket szültem és sohasem tudtam, hogy süt a nap. Az uram meghalt, az Isten legyen neki irgalmas. A gyerekeimet felneveltem s én boldogtalan vagyok. Minden jó anya boldogtalan. Mit nyertem a jóságommal?” Ágoston érezte, hogy ebben a képzeletbeli beszélgetésben kérdéseket kellene intéznie a panaszkodó parasztságához. Ez az asszony érzékeny, ha paraszt is, s ha hallgat, ezt joggal közönynek minősíti. De ha a paraszt-asszony arra jött rá, hogy a jó anya boldogtalan, akkor mi értelme a kérdésnek? Annak idején a gyerekei tudatával vigasztalódott, ám ezek az idők elmúltak, s a szavak megszűntek életigenlő áldás lenni. Az élet mély kút, s a szavakban rejtőző jóságot, ha beleesik ebbe a mély kútba, nem emeli ki onnan senki. A szavak tengődő életét nem akarják megmenteni... Anyák! Asszonyok! Veronikák, Mária Magdalénák!... Másfajták!... Lucrecia Borgiák!... Asszonyok! Asszonyok! Ágoston egy asszonyt ismert, aki azért szerette, mert jól tudta meggyömoszolni a hátát. Ez az asszony verset írt, érzékeny s azt énekelte meg benne, hogy kezében kivirul az élet kéjvirága. Mert meggyömoszolta a hátát. Szép háta volt — mosolygott az emlék Ágostonban. És a másik... jaj, a másik, aki három férjét tette el láb alól s amikor végre letartóztatták, a börtönben ötven férfi intézett hozzá szerelmes leveleket. Egy férfit ismert, aki a halálra ítélt nőtől nászéjszakát kért s megígérte, hogy ezért száz aranyat fizet a gyermekének. A fegyházórt megvesztegette. És az asszony, anyai szeretetében, kijelentette, hogy erre az áldozatra is hajlandó. Az utolsó pillanatban azonban a fegyházórból jelentkezett a lelkiismeret. Micsoda hernyók mászkálnak a meztelen emberi lélkén! Micsoda keserves illúzió az életben célt látni! Az életet meg kell ölni! Meg kell ölni! A magány a mámorban sem szűnik meg, tehát hol az élet értelme?

A tudós is analfabéta, hogyha lelke borzasztó mélységébe tekint. Aha, analfabéta! Egy ember nem tudott írni és olvasni, de nagy vagyonra tett szert. Sokszor megállt üzlete cégtáblája előtt és elnézte. Tudta a felírást, hangosan leolvasta, nagy ügyel-bajjal s úgy tett, mintha ösmerné a betűket. Ez az önámítás kellett! Az asztronomus nézi a csillagokat, ismeri őket és mégsem tud semmit. Mindenki analfabéta a mindenségben! Meg kell ölni az életet, hogy meghaljon a gyógyíthatatlan, a kiismerhetetlen tudatlanság!

Ágostonnak ökölbe szorult a keze. „Nyugodtan kell készülni a nagy vállalkozásra — intette le magában az ágáló elkeseredést. — Ha dühös vagyok, az annyit jelent, hogy félek a tervemtől.“ És kiegyenesítette tenyerét.

IX.

Ágoston a következő este elment a Skorpio-Terembe. Vagy kétezer ember kereste az örök üdvösséget a hatalmas teremben. A pódium feletti falon fehér vászon volt kiterítve, rajta óriási betűkkel ez a bölcsesség: „Az életnek az az értelme, hogy erkölcsösek legyünk.” Ágoston elkésve érkezett. A himnuszokat, amelyekkel a közönség beledolgozta magát az áhitatba, nem hallotta s Theréza is beszéde vége felé járt. Tiszta fehér ruhában volt, a keblén orchideák s a mesterséges fény, különböző színekben, úgy világította meg a fejét, mintha gloria övezné. Finom fehér keze áldást osztva remegett a levegőben. Ágoston közvetlen közelében tudott elhelyezkedni s hallotta, amint éneklő hangján így próbálta elefelejtetni a rothadt multat:

Pornográf vágyaktól fáklyává tüzesedik a nők feje.
A férfiak gonoszak.

Vannak kis és nagy gonoszak.

A nők feje nem fáklya. Még a vörös hajú nőké sem az.

A vágyak eltorzítják a valóságot.

Ki meri megfojtani a bűnt?

Én magamban megfojtottam. Segítségteket kérem.
Veletek együtt minden bűnt ki akarok irtani.

Sikoltok?

Rikácsolok?

Figyeljetez rám. Figyeljetez.

Összpontosítás. Én vagyok az élet közepe, mert bennem a Titok lakozik.

Ha nem tudtok rám ügyelni, akkor saját köldökötökről is azt hiszitek, hogy a kabátról leszakadt gomb.

Ez vigasznak édeskevés.

Le a polcról a beporosodott bibliával! Be a szívbe!
Ki az életbe!

Mire vesztegetitek az időtöket?

Akkor leszek boldog, ha azt látom, hogy a főutcán sétálgatva a bibliát cipelitek a hónotok alatt. Csak Istennek szabad udvarolni, nem az embereknek. Akarjátok, hogy boldog legyek?

Fiatalságomat nektek adom, hogy az ördögtől megmentsélek benneteket. A Minden, az jó, a Különálló, az rossz. A Különálló, az tiltakozás, a Minden, az igenlés.

Legyen mosoly az önzéstegekben.

Kíváncsiatok nekem boldogságot, mert így boldogság-szivárvány a ti szívetek is.

Tapossátok össze a bűnt, mint egy poloskát. Ne féljétek attól, hogy a gonosz tetten ér benneteket.

Rest szívetekből rázzátok ki a bolhákat.

Az aljas vágyak tetveit nyomjátok össze lelketek kócós fején.

— Theréza észrevett — gondolta Ágoston. — Az expresszionista evangelistának ez a bosszúja. Tudtam, hogy személyeskedés a megjegyzése, mert az én hajam sincs rendben. Micsoda exhibíciós ösztönök dolgoznak az ilyen kis bestiában! Néha azonban kedvesen durcás az arca. Fiatal, mégis fiatal!

A leány apja, a gyilkos, a közelben ült s szeme kifejezése elárulta, hogy elismerő kézszorítást várt. A háborús hős sirt, majd felpattant s Theréza tenniszcipőjét csókolta meg. Meg kell jegyezni, hogy Therézát anynyira foglalkoztatta a lélek, mivel Ágoston nem akart tudni vére követeléséről, hogy szórakozottságból a tenniszcipőjét húzta fel.

Ágoston nem tudta bevárni az est végét. A nagy tömegből nehezen tudott kiszabadulni s az ajtóban Amáliába botlott bele. Amália gúnyosan mérte végig s így szólt:

— Lelkiismereted elől elmenekülhetsz, de előlem nem.

A nő megragadta a férfi karját s Ágoston kénytelen volt őt magával vonszolni. Amália estélyi ruhában volt, a gyöngynyakék, a fülbevaló, a sok gyűrű ragyogott rajta s az atropin felvillanyozta a szemét. Az utcán azt követelte Ágostontól, hogy szürke kabátját segítse le, mert az izzadságot nem tudja elviselni s ha gyűlöli is, mégis kívánja, hogy szeresse. A logikátlan női szenvedélynek két gesztenyefa is kitért az útjából s Ágoston bele-törődött abba, hogy Amáliát az este el kell viselnie. A járókelők pirultak az estélyi ruha láttára s keresztet vetettek, mert féltették az utca tisztaságát, viszont Amália fölséges közönyében az utcán megcsókolta Ágostont, hogy megszégyenítse. Ágoston megkérdezte tőle, hogy rendesen fog-e viselkedni, ha a kedvéért a fején jár, mire Amáliának az volt a válasza, hogy a férfiak ígéretében nem lehet megbízni. Majd engesztelő hangon így szólt:

- Ágoston, ha szeretsz, mindent elhiszek neked.
- Szeretlek.
- Utálod Therézát?
- Utálom.
- Nevezd békának.
- Béka.
- Jelentsd ki, hogy gombostű.
- Gombostű.
- Mondjad, hogy sohasem fürdik.
- Sohsem fürdik.
- Mondd: Isten szégyenli, hogy Théréza hirdeti igéit.
- De mennyire szégyenli!
- Már nem kell tótágast állnod, Ágoston. Ezentúl mindent elhiszek neked. Csak még egyet: igazán Théréza miatt hagytl cserben?
- Ugyan, kérlek!
- Azért!
- Tulajdonképpen nem is lettem hűtlen hozzád, Amália.
- Űgye, hogy nem? Tudom, hogy ki a jellemes férfiú. Csak rád kell néznem s a szakállad a szívemet súrolja.

Amália leült a járda szélén.

— Bepiszkitod az estélyi ruhádat— figyelmeztette Ágoston.

— Fáradt vagyok. Talán vetközzem le, mert ennyire félted az estélyi ruhámat?

— Kérlek, tedd meg.

Amália felugrott. Szeme szikrázott.

— Te aljas, mégsem szeretsz. Azt akarod, hogy mindenki meztelenül lásson?

Visított.

— Utálatosak vagytok ti férfiak, utálatosak.

S kezdte tépni a ruháját.

Az emberek megálltak s ellenséges és kíváncsi szemeket meresztettek Ágostonra.

— Ezt a nőt megszállta a gonosz szellem, — mondta Ágoston.

— Piacra viszi a kedvesét, hogy gúny tárgyává tegye, — kiáltotta valaki.

— Micsoda férfi az, aki így visszaél a nő szerelmével?

— Meg kell lincselni!

— A legközelebbi fára fel kell akasztani!

— Szurokba kell mártani!

— Revolvergolyót a fejébe!

Többen bottal támadtak neki. Egy rücskös arcú férfi, akinek kilógott a nyelve, amikor Amáliára nézett, gummibottal fejbeverte Ágostont. Ágoston összeesett. Arcát vér öntötte el.

Eszméletlenül feküdt a földön.

Az emberek röhögtek.

A fák sírtak.

A villamosok az emberek miatti szégyenükben megálltak.

Az autók sem akartak mozogni.

Egyszerre Amália fekete selyemzsebkendőjével gyöngéden letörölte a vért Ágoston arcáról, szelíden símogatta sebes homlokát s a gummibot ütésétől kidudorodott fejére csókot nyomott.

Sajnálkozott.

— Szegény Ágoston, mennyit kell szenvedned!...

Az emberekre rászólt:

— Hozzanak kötést, vattát és vizet. Azt akarják, hogy legédeesebb emberem elpusztuljon?

A gummibotos volt a legszolgálatkészebb.

Amália forró szavakat öntözött Ágostonra.

— Szeretlek, te jó ember. Igaz ember vagy. Ártatlan áldozat. Az én szívem embere.

A hazugságtól feleszmélt Ágoston.

Amikor nyitott szemét látta, Amália így folytatta:

— Diszkreditáltál az emberek előtt. Feleségül kell venned.

Megjött a mentőkocsi. Ágostont kórházba szállították.

Amália a kocsi után szaladt, mert a soffőr mellett ülő orvos nem adott neki helyet. Az orvos menyasszonya megszökött egy bohóccal s ezért gyűlölte a nőket.

Amália lihegve követte a mentőkocsit. Szoknyáját felemelte. Formás lába világított a sötétségben.

— Micsoda nő! Micsoda nő! — sóhajtottak a férfiak.

— Szalad szerelmese után, csakhogy vigyázzon a sorára!

A villamosok röhögtek és elindultak.

Az autók vigyorogtak.

Az egyik gesztenyefa afeletti elkeseredésében, hogy a férfiak még mindig tapasztalatlanok, elvesztette egyensúlyát s teljes természetével rádült a leglelkesebben handabandázó férfira. Megölte, de a fát nem bántotta a lelkiismerete. A halotról kiderült, hogy műkertész volt.

Ám a közeli kertben, a kerítés tövében egy árvácska sóhajtott. Szíve fájt. S ennek így kellett lennie, mert a kórházban, lázálmában, Ágoston azt rebesgette, hogy tűzzenek árvácskát a szívére s annak olyan legyen a sóhaja, mint egy leányé, akinek még tiszta vágyai vannak.

Amikor Amália ismerőseinek Ágoston lázálmát elmondta, hozzátette:

— Ágoston költő. Csak az igazi hitves hiányzik neki, hogy vérbeli költővé fejlődhessek.

Amáliát a kórházból erőszakkal kellett eltávolítani, mert nem bízott az ápolónők gondozásában. Maguk az ápolónők dobták ki s azután bátorítóan mosolyogtak Ágostonra.

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Ágoston két hét múlva szabadult ki a kórházból. Jim, a díjbirkózó, minden nap meglátogatta s megfenyegette a világot, mert gazdáját bántotta. Amáliát csupán egy hét elteltével engedték a beteghez. Ágostonnal közölte, hogy a kórházból visszamenet egy bandita megtámadta s elvitte ékszereit.

— Erényednek nem esett baja? — kérdezte Ágoston suttogó hangon.

— Nem. Mit gondolsz?!

Jim, aki a város banditáit ismerte, érdeklődött s megtudta, hogy Amália elloptott ékszerei hamisak voltak. Ágoston megkérte Jimet, hogy ezt a felfedezését ne árulja el Amáliának, mert abban az esetben csakugyan kénytelen lenne feleségül venni s nem indulhatna el vele a nagy útra. Jim azt mondotta, hogy ő a született titoktartás s mert izmai hengeghettek, nem is járt el a szája.

Ágoston megígérte Amáliának, hogy útjáról visszaérkezve feleségül veszi. Az út három hónapig tart. Amália három hónapra hűségi fogadalmat tett, s hogy Ágoston útközben a kísértésnek ellentállni tudjon, Szent Antal szobrocskával ajándékozta meg.

A kórházban sok friss füget etettek Ágostonnal. Mindig reggelire. Megcitromozták, hogy ne legyen túlságosan édes. A gyomrával nem volt baja s mégis gyomrára való tekintettel tömték bele a kaliforniai füget. Rájött az okra: a számlát kerek összeggé akarták kiegészíteni. A perzsáknak igazuk volt: minden bajnak a kútforrása a gyomor.

Azt az országot, ahol Ágoston lakott, a természet mindennel ellátta. Termő földdel, meddő pusztasággal, havasokkal, völgyekkel. A képzelet: romantikával, illúziókkal. Az akaraterő: iparral, iskolákkal. A számító szellem: kereskedelemmel. Mindene volt az országnak, sőt nagy szegénysége is, s sokan azért nyomorogtak, mert a kevesen a szegénységen kívül mindent meg akartak kaparítani maguknak. Akik énekeltek, azok szegények voltak s akik ordítani tudtak, azoké volt a hatalom, a dicsőség, de nem mindörökké, amen. Mert az emberi lelkiismeret Ágostonban száz százalékos erővel mutatta ki a foga fehérét s minden ember romboló hajlama összpontosodott benne.

Ágoston, amint talán már említettem, nem a mennyországi kéregtől akarta megfosztani a pokol-életet, hanem meg akarta semmisíteni. Műveltsége megakadályozta abban, hogy anti-Krisztusnak érezze magát. Még azzal a tévhittel is leszámolt, hogy az embereknek szívettséget tesz, amikor kiirtja őket. Tudta, hogy lelke mélyén mindenki közönyös embertársaival szemben. A vallások Istenhez dörgölődnek, a kommunisták a dogmatikus igazsághoz. Senki sem embertársához. Sőt az anarchisták is, amikor a teljesen szabad társadalmat hirdetik, kropotkini lázukban abból az illúzióból indulnak ki, hogy akkor az emberek jobban fogják szeretni egymást. A közöny a magány ágyastársa s a magányt a szabadsággal csalja meg. Szeretet nincs, mert hiszen nincsenek szülei. Ami nincs, abban legfeljebb, mint egy fantasztikus méhben, az elképzelt szeretet fogamzik meg. Vagy talán a szeretet olyan csoda, amely saját magát szülte? Ágoston ezt a kérdést hangosan intézte Jimhez a vasuti kupében s Jim szerényen, de határozottan megjegyezte, hogy nem azért alkalmazta Ágoston, hogy gondolkodjék. Egyébként dühhel rágt a rántott csirke combját. Felgyülemlett energiái élni akartak. Aztán zöld babot evett káposztával keverve. Csámcsogott.

— Az étvágyad tiszteletreméltó, Jim — mondotta Ágoston. — Milyen mohón eszel s mégis edzett vagy!

— Nem törődöm az orvosokkal. Egyszer egy orvosnak leharaptam az ujját, mert megcsiklandozta a hónom alját. Az orvos vérmérgezéstől meghalt. Ha nem tudnak saját magukon segíteni, mit akarnak tőlünk, emberektől?

— Az orvosok azért kellenek, — mondta Ágoston, — hogy komolyan haljunk meg. Az orvostudomány az emberek rendszerbe foglalt félelme a halállal szemben. Ha az emberek tudnák, hogy tulajdonképpen meg akarnak halni, akkor a beteghez sohasem hívatnának orvost.

Ágoston abba a hibába esett, hogy mert ő akarta a halált, mindenkibe ezt a vágyat magyarázta bele. Szüksége volt az öntudatlan önámításra, hogy másokat öntudattal ámíthasson.

Jim olyan étvággyal evett, hogy elfelejtett köpni. Ágoston köpött ki helyette az ablakon. A munkaadó szivességet tett alkalmazottjának. Amíg a munkaadó ennyire megérti a munkást, addig forradalomtól nem kell tartani. Jim megköszönte gazdája szivességét s azt mondta, hogy aki ezentúl a munkaadó nagylelkűségét kétségbevonja, azt szétmorzsolja. Aztán maga tette be a kupé ablakát, mert a betóduló mozdonyfüst csípte az arcát és Jim nagyon rátarti volt tüdejére és érzékeny szemére. Általában a díjbirkózóban sok érzékenység a varróleányokra emlékeztetett, amit Jim azzal magyarázott, hogy apjának rendesen varrónővel volt viszonya.

Egy púpos ember megrázta Jim karját. Zöldes szeme olyan csufolódo volt, mint egy fölényeskedő javasasszonyé.

— Jó ideje néztelek, Jim — mondta — s nem akartál észrevenni.

Ágostonnak bemutatkozott.

— Hahaha vagyok, az Országos Testedző Szövetség elnöke. Körútra indultam, hogy meggyőzzem az ország közvéleményét a sport fontosságáról. Ép testben ép lélek.

— Ön sportol?

— Nem. De röpiratokat írtam a footballról s az athletika számos kérdéséről. Nemzetünk tönkre megy,

ha az atletikát nem ismerjük el fontosabbnak az alvásnál. A gúzsbakötött erőket fel kell szabadítani. És ha szabad kérdezni, az Ön útjának mi a célja?

— A „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság”-ot akarom megszervezni. Ki akarom tudni, hogy a nép mennyiben hajlik vállalkozásunk céljaira.

— Nem társulhatnánk? — kérdezte a púpos.

— Hogy-hogy? Én meg akarom ölni az életet...

— Én pedig egészségessé akarom trénirozni az embereket.

— Nos?

— Nézze uram. Jim előtt lehet hangosan beszélni. Úgy sem ért meg bennünket. Ön meg akar élni a mások halálából. Igaz? Én pedig azért terjesztem az egészséget, hogy ellefejtsem a púpomat. Nem csalom magam Petronius szépségével. De erkölcsével? Az más! Voltaképpen szélhámosok vagyunk, mert másokon akarunk segíteni, hogy saját magunkon segíthessünk. Nem fékezzük meg az önzésünket.

— Én a magam halálát is akarom.

— Jómagam viszont tudom, hogy a púpomat sohasem vesztem el.

— Nem társulhatunk — mondta Ágoston. — Én tudok magán segíteni, mert vállalatom sikere esetén Ön feltétlenül meghal, ellenben Ön engem életben akar tartani.

— Ebben téved — mondta a púpos. — Azt akarom, hogy előbb az egészségesek pusztuljanak el s csak akkor kerüljön rám a sor. Ez az elégtételelem se legyen? Azt hiszi, hogy a túlhajtott egészség nem betegség? Ha Ön tudná, hogy hány embert hajszoltam a másvilágra, mert meggyőztem őket arról, hogy egészségük érdekében versenyt kell futniok! Egyek a céljaink, csak nekem, púpos mivoltom miatt, ravaszabbnak kell lennem. Nem látom be, hogy miért ne társulhatnánk.

— Miben állana a társulásunk?

— Kölcsönösen egekig magasztaljuk egymást mások jelenlétében. Mennél többen vannak, annál hango-

sabb a dicséretünk. Saját magunkban, ha ez jól esik, persze megvethetjük egymást.

A hegyes arc csupa vigyorgás lett.

— Itt a kezem — mondta Ágoston.

A púpos szívesen parolázott vele.

Ágostonnak valóban nem kellett attól tartania, hogy vállalkozása balsikerrel jár.

Jim mindenáron rá akart szolgálni a havi ötszáz arany fizetésre. Felállt. Kinyújtózkodott. Ráripakodott az utasokra:

— Mi a fenét báméskodtok? Ez itt Ágoston úr, aki rendet teremt az országban. Övé a jövő, s azoké, akik követik. Mi lesz az éljennel? Utánam: éljen Ágoston úr! Éljen a honmentő!

Az utasok kórusban éljeneztek, csak egy szemüveges nő ragaszkodott a némasághoz. Jim hozzáment. Lehajolt. Lehelletétől a nő megremegett.

— Azt akarja, hogy ezzel a púpos figurával megölettessem magát? — kérdezte Jim.

Erre a nő sikoltozva éljenezni kezdett. Ágoston megtudta a vasuti kalauztól, hogy a nő pedig néma volt.

— Lám, — fordult a púpos Ágostonhoz, — hát örüljek az emberek egészségének? A púpos ember úgy mászik az életen, mint a légy az ember orrán. Sohse tudja, hogy mikor fricskázzák le.

Zöldes szemében a tehetetlenség fetrengett és az önkínzás kéje nyújtózkodott.

Ágoston, Hahahát nézve, csupa púpos lelket látott maga körül. Az emberekre csak rá kell ordítani s elvesztik erejüket. Kinyitotta az ablakot, hogy legalább a szagos mező csapja meg az orrát. Sőt a mozdonyfüst csípős izét is megkedveltette Jimmel, csak hogy az emberi gyávaság láttára ne fogja el a hányinger. A lelkeket nem érheti földrengés, mert már megszűnt az akaratuk.

Ágoston kinézett az ablakon. Belefáradt a beszélgetésbe. Ingerülten tapasztalta saját magán, hogy hirtelen részvét jelentkezett benne az emberek iránt. Minek? Mi az értelme? Édes méreg az érzékenyülés. Vajjon szabad-e az embereket annyira pucéran látni, mint a fürdő-

kádban? A piszkot lemossák magukról, de nincs az a szappan, amely lelkük foltjait lemosná. A szenvedésben ingerültek s a keresésben kíváncsiak. Érzéseik felépítésében vályogvetők és nem művészek. A boldogságnak nem tudják megfogni az üstökét, mert boldogtalanságuk is erőtlén. A gondolkodás illúziója gyámoltalanná teszi őket. Békákra és varangyokra vadásznak és a szép álmok mellett elmennek. Názáreti, hogy tudtál a kereszfán is elnéző lenni? Megbocsátottál a gonoszoknak, mert nem tudják, hogy mit cselekesznek. De aztán mégis hittad az Urat s kétségtelenül olyan hangon, amelyet ember még nem használt, alázattal felelősségre vontad, hogy miért hagyott el. Názáreti, én nem vonhatok felelősségre senkit. Magamat sem, mert magamnak sem vagyok tekintély.

Ágostonban fiatalkori szomorúságok ébredtek fel, amikor először döbrent meg az életen. Egy alkalommal álmában az éjszakát akarta megvilágítani. Tervét megvalósíthatta, de már álmában rájött arra, hogy ha az éjszaka világos, akkor elsötétedik a nappal. Hej, pezsgős éjszakák, nők, akik megülték a szamarat, férfiak, akik öszvéren meztelenül rontottak be a táncterembe és inicialékban gazdag középkori könyveket lóbálgattak, könyveket, amelyekben hangtalanul dobogott a messzi idők barátainak szíve! A szépség belefutad a mámorba és a vihogásba. Talán, ha az emberek szeretnék a mesterségüket, még volna értelme az életnek. Ám ki szereti? Ágoston egy parasztasszonyra emlékezett, aki — régen, régen — a vásárra hajtotta borjuját s sírt, mert meg kellett válnia tőle. Most már az anyák akkor sem sírnak, ha gyermekeiktől kell megválniok. Ágoston levette a szemét az előtte lapuló földekről. Romantika! Romantika! Nincs értelme! Az elképzelés sem gyógyír! Az emberek belseje mindig rothadt volt, különben megszülethetett volna-e Krisztus? Szükség lett volna-e rá? Az ember felfakadt genny, ha egészen közelről nézzük s a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság”-nak az lesz a feladata, hogy ezt a gennyet kinyomja az életből.

Ágoston megint azzal a szemmel tudott nézni, amely elárulta, hogyha saját magával nem is, de céljaival tisztában van. A púpos ember megveregette a vállát:

— Olykor bennem is sir őseim ijedtsége. Az ősöknek az élettől szemben érzett s belénk ragadt alsóbbrendűségi tudatát is meg kell ölnünk magunkban, hogy az életet megölhessük.

Esteledett. A vonat befutott annak a városnak az állomására, ahová Ágoston megváltotta a jegyét. A púpos ember nem szállt ki. Ágoston nem hitt a barátságban, Hahahától mégis baráti kézzszorítással vált el. Bandita kézzszorítás volt — villant át az agyán.

II.

Következő reggel, mialatt Ágoston a hotel éttermében a rántottával bajlódott, két ember közeledett hozzá. Mihály, a tizenennyolc éves ifjú és Tutulatu, a halottkörülgyűjtő, aki különben abból élt, s jól élt, hogy selyemharisnyákat adott el és fűzőket. A soványító kura miatt a nők körében a fűzőviselet erősen csökkent s ha a gyengén fogyó fűzők miatt panaszkodott is Tutulatu, a selyemharisnyák népszerűsége annál több alkalmat adott neki a hivalkodásra.

— Ágoston bátyám, — mondta Mihály, — meg kellett szöknöm, mert Filoména csókot követelt tőlem. A lakásomra jött és térdenállva könyörgött, hogy szeressem. Ha már az ajkát nem ákarom megcsókolni, legalább golyváját ne mellőzzem. Tudom-e, kérdezte, hogy semmiféle nő sem tud jobban szeretni a golyvás nyakú nőknél, mialatt életük válságos korát élik? S amikor azzal érvelt, hogy Theréza elhagyott, nem tudtam türtöztetni magam s a házipapucsomat a fejéhez vágтам.

— Fiatalember létedre házipapucsot viselsz?

— Theréza ragaszkodott hozzá. Azt mondta, hogy a talpam lássék tapasztaltnak, ha már az arcom gyerekes. Az apjától megtudtam, hogy Ágoston bátyám hová vette az útját, tehát követtem.

— Pénzzel jöttél?

— Kevéssel.

— Akkor minek szálltál meg ebben a drága hotelben?

— Mert tudtam, hogy Ágoston bátyám kifizeti a hotelszámlát.

— Befoglak a munkába. Mihez értsz?

— Semmihez.

— De fiatal vagy s öreg nőknek tetszel. Délután kettőkor keress fel a szobámban s megtudod, hogy mi a megbízatásom a részedre. Reggeliztél?

— Igen. A hotelmanager hatvanéves nővére behívott a szobájába. Azt mondta, hogy anyai szeretettel viseltetik irántam s rövidre nyírt hajára való tekintettel beretváljam meg a nyakát. Vele reggeliztem.

— Egyebeket nem kívánt?

— Nem.

— Rendben van. Kettőkor várlak.

Mihály öt aranyat kért kölcsön Ágostontól, egyet kapott s eltávozott.

Közben Tutulatu a tőle telhető méltósággal mereven állt s úgy tett, mintha az ablakon át a szemközti templom tornyát nézné. A beszélgetést azonban idegeivel leírta. Viszketett a füle, de nem merte megvakarni.

— Tutulatu, — lepődött meg Ágoston, — magát mi hozta ide? Úgyis tudom, hogy le akar ülni, tehát foglaljon helyet. Reggelizett?

— Nem. Tudniillik nem akarok elhízni.

— Még akkor sem, ha én fizetem a reggelijét?

— Ha már nem tud gavallér természetén uralkodni, Ágoston úr, tessék a reggeli árának felét átadni s megköszönöm, mintha megvendégelt volna.

Tutulatu erősen hajlott a hízásra s azt talán fölösleges megállapítani, hogy már megreggelizett. Gyér, sészinű haját gondosan megfésülte s amióta egy női ismerőse azt mondta, hogy férfit bajusz nélkül el sem tud képzelni, bajuszt viselt. A bajusz azonban nem igen akart nőni s emiatt Tutulatunak bizony álmatlan éjszakái voltak. Annyiban örült az álmatlan éjszakáknak, amelyeket, mint utazó, különböző hotelekben töltött el, hogy képzeletében felvonultatta maga előtt azokat a nőket, akiket selyemharisnyával vagy fűzővel hódított meg, vagy akart meghódítani. S ilyenkor csúfolva intézte el saját boldogtalanságát, lesajnálta s le is köpte. A nőket igen szerette, a pénzt még jobban, ám a legbüszkébb mégis halottköröm gyűjteményére volt. Gyűj-

töszzenvedélye annyira megbabonázta, hogy ingyen selyemharisnyákat adott olyan nőnek, aki szenvedélyét megosztotta vele, azaz nemcsak szerelmet adott, hanem meghallgatta, hogy a halottak körmeit milyen szempontok szerint gyűjti. „Érzem, hogy a társadalommal szemben kötelességeim vannak s ha egyelőre gyűjtőszzenvedélyem jelentősége nem is ment át a köztudatba, végrendeletem majd alkalmat ad az embereknek az értékelésre és csodálkozásra. Óh, a halottak körmei! Mind meg vannak számolva. Három üvegszekrényben tartom őket. Mindegyik köröm gazdájának neve fel van tüntetve. Lelkiismeretesnek kell lenni. Aki ezeket a körmököt hozzáértéssel megszemléli, meggyőződhetik arról, hogy az élet milyen rejtélyes. A nők, akikkel Tutulatu találkozott, megszokták, hogy az utazóvigécek anekdotákkal frissítik fel vérüket s azért ezt a halottkörömgyűjtést is valami ilyesfélének minősítették. Az ingyen selyemharisnya reményében kacagtak is. Tutulatu ilyenkor elkomorodott s megállapította, hogy a nő csak arra való, hogy a férfi elkerülhetetlen biológiai vágyainak levezetője legyen, de a férfi egyéni céljai megértésére képtelen.

Most azonban Tutulatu szerény polgár volt, mert Ágoston jelenléte meghatotta. Ágostont reggelizni látta. Micsoda közvetlen élmény! Tutulatu demokratikus öncsalása ellenére sem tudta elfelejtani Ágoston arisztokrata származását.

— Tehát leülhetek — mondta ügyefogyottan. — Az Ön jelenlétében ülni annyit jelent, mint abban a kiváltságban részesülni, hogy betekinthelek az élet feneketlen mélységébe. Az életet csak az arisztokraták értik meg s mi, adófizető polgárok, csak szeretnők megérteni.

— Azért jött ide, hogy gajdoljon?

— Milyen ötletes! Milyen előkelő ez a lebecsülés! Ha nem lennének arisztokraták, nem is lenne humor.

— Fogynak a fűzők és selyemharisnyák?

Tutulatu a mennyezetre emelte a szemét. Zsiros tenyere térdén hevert.

— Egek, ilyen kérdés, — sóhajtott. — Az ariszto-

kratâ tudja, hogy mivel foglalkozom. Csak az arisztokrata demokrata, mert megérti a polgárt. A polgár sohasem lehet ennyire előkelő, mert hiszen az arisztokrata legsilányabb árnyékához sem tud felemelkedni.

— Tutulatu, térjen magához. Gondoljon arra, hogy most sepi le a körmöket a halott kezéről a gyűjteménye részére.

— Ágoston úr, — lelkesedett Tutulatu, — az Ön körme gyűjteményem legkülönb ékessége lesz.

Ekkor jött le a szobájából Jim. Álmában birkózott, ellenfelét legyűrte s ettől annyira elfáradt, hogy egy órával tovább kellett aludnia. Tutulatu arcán berzenkedett a polgári fölény.

— Jim, — mondta, — tudok egy szánatóriumról a kiérdemesült díjbirkozók számára.

Jim nem ismert tréfát. Egy mozdulattal letépte Tutulatu fülét. Tutulatu jajgatott. Ágoston kacagott. Szerencsére egy orvos is reggelizett a teremben, aki visszarágasztotta Tutulatu fülét. Mikor az orvos elment, Tutulatu mosolygott.

— Nem is fáj — mondta. — Műfülem van s az orvos nem tudta. Gummifülem. Eredeti fületem tizenöt évvel ette meg egy höttentotta, amikor selyemharsnyakkal kereskedtem az afrikai bennszülöttek körében. A hittérítőknék nagy szolgálatot tettem. A höttentotta törzsfőnöknék annyira ízlett a fülem, hogy azóta a hittérítőknék csak a fülét harapja le.

— Ami feltétlenül degeneráltság a höttentotta erkölcsök szerint — mondotta Ágoston. — Hanem hallja, Tutulatu, az orvost még is kellene fizetnie, amiért visszarágasztotta a fülét.

— Azzal fizetem meg, hogy nem leplezem le.

Hiába, Tutulatu hajlott arra, hogy a polgári társadalom képviselőit lebecsülje. És aki a társadalmon kívül állt, mint Jim, azt egyszerűen megvetette. Csak az arisztokraták előtt tudott hétrétgörnyedni. Magában azonban azt kívánta, hogy hullává zúllott testük körmeihez men-nél előbb hozzájusson. Tutulatura az is jellemző, hogy

arról a nőről, aki őt meghallgatta, meg volt győződve, hogy intelligens.

Az orvos hallotta Tutulatu lesajnáló megjegyzését. Felkelt, apró lépteivel Tutulatuhoz sietett, végigmérté, s aztán átnyújtotta névjegyét. Tutulatu hangosan leolvasta a névjegy szövegét:

— Abigadar, a tyúkszemirtó tudományok doktora.

— Kifogott rajtam — nevetett Tutulatu s szemérmetlenül mutogatta rossz fogait.

— A jelenlétemben lehetőleg ne nevéssen soká, — ajánlotta Ágoston, — vagy pedig menjen mihamarább fogorvoshoz.

— Elragadó figyelmeztetés — lelkesedett Tutulatu. — Mentségemül szolgáljon: sohasem nevetek, ha a tükörbe nézek.

Ágoston únta Tutulatut. Ám üzleti ösztöne megsúgta, hogy most mennél több emberben kell rokonszenvet keltenie maga iránt. S a rokonszenv titka: alkalmat kell adni az embereknek arra, hogy hencegessenek. Havannai szivarral kínálta meg Tutulatut.

— Polgártárs, — mondta, — miután ilyen bizalmasan beszélgettünk egymással, szeretném magát valamivel jobban megismerni. Amint Ön is tudja, mi emberek álarcos járnak, aminek semmi értelme sincs, mert az álarc úgymint átlátszó. A barátság lényegét abban látom, ha félelem és aggodalom nélkül saját magunkról lerántjuk az álarcot. Akar a barátom lenni?

Ágoston kezét nyújtott.

Tutulatunak remegett a keze s a hangja is. Arca kipirosodott. Tömpe lábai idegesen motoszkáltak a padlón.

— Karrier, — ugrott le megnedvesített ajkáról a szó, — ez a karrier. Arisztokrata barátja leszek!

Kezére fanatikusan nézett, mint egy fétisre.

— Akarok-e a barátja lenni, Ágoston úr? Uramisten, mindig az voltam. Azaz mindig olyan előkelő szerettem volna lenni, mint Ön s most Ön olyan szerény lett, mint én. És még akadjon valaki, aki az embe-

rek testvéri közeledését kétségbevonja. Tegezhetlek-e Ágoston?

— Egyelőre nem, ami azonban nem változtat barátságunk őszinteségén.

— Bocsássa meg tapintatlanságomat, — védekezett Tutulatu, — hogy lelkes örömben ennyire megfellebbeztem magamról.

Tutulatu ujjongásában összeharapta a szivart és lenyelte. Kávét kért, hogy lemossa a torkát. Sajnálkozott:

— Hogy ez az ajándékba kapott arisztokrata szivar is kénytelen lesz eltávozni a gyomromból! Minden mulandó!...

Ágoston azonnal egy másik szivarral csökkentette fájdalmát. Közben minden ostoba viccre emlékezett, amelyet valaha is hallott. Barátságuk megpecsételésére egyet el is mondott Tutulatunak, aki nagyszerűnek minősítette a viccet s olyan finomnak, mint egy fiatal hercegnő alsószőknyájának csipkedíszét.

— Ez a barátság olyan boldoggá tesz, — mondotta, — mintha a világ összes halottainak körmeit a gyűjteményemben látnám.

Ágoston ezekután biztosra vette, hogy Tutulatut használhatja vállalkozása szempontjából. A lélektani pillanat még nem érkezett meg, amikor tervét közölheti vele, de ez csak idő kérdése. Mindenesetre megnyugtató, hogy Tutulatu szereti a halottak körmeit s ezért siettetni fogja az emberek halálát.

Délután, félórai késéssel, Mihály felkereste Ágoston hotelszobájában. Azzal védekezett, hogy a hoteligazgató öreg nővére rázárta az ajtót, mert nem volt hajlandó fiatalságát átadni. Az öreg hölgy egy nagyjövedelmű evangelista erkölcsnemesítő könyvével ajándékozta meg s Bocaccio „Decameron”-jával.

— Ül le, — mondta Ágoston, — mert Röntgensugárral akarom megvizsgálni az eszedet. Azt hiszed, hogy buta vagy?

— Nem tudom.

— Egyenes választ akarok.

— Néha ostoba vagyok, néha meg nem.

— Fiatalságod ellenére túlsokat foglalkoztál nőkkel és ezért nem tudsz gerinces lenni. Megjegyzed magadnak, amit mondok?

— Ágoston bátyám tudja, hogy mindig tiszteltem a korát.

— Vagy nagyon buta vagy, vagy annyira buta, hogy a ravaszságot is el tudod hitetni. „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság“ néven vállalatot szervezek. Több ezer mérföldnyi területet — az ország leg-sivárabb földjét — kibéreljük. Még pedig temetőnek. Hogy ezt a tervet megcsinálhassam, ahhoz pénz kell. Igaz, hogy Izor, a bankár, előirányoz pénzt, de ez nem elegendő. A vállalkozás sikerét részvényekkel kell megalapítani. Mennél több ember hal meg, annál jobban boldogulunk. A kormánynál kieszközölöm, hogy minden halottat ebben a temetőben kell eltemetni. Valláskülönbség nélkül, érted. A sír pénzbe kerül s ez a titka a vállalat sikerének. Neked az a feladatod, hogy vállalkozásunk iránt felkeltesd az aggszűzek érdeklődését. Mind-egyikkel igen bizalmasan kell beszélned s úgy, mintha a tervet kizárólag vele közölnéd. Ha a vénlányokat így megnyerted a tervnek, akkor könnyű lesz rájuk sózni a részvényeket. Minden vén nő irigylir a fiatal lányt. Ennélfogva ez az ösztönös gyűlölet is rábírja őket arra, hogy mennél több fiatal nőt megmérgezzenek, amellet az a cél is sarkalni fogja őket, hogy részvényeik értéke emelkedjék.

Mihály arca elsápadt. Vizet kért.

— Ágoston bátyám, megijedtem a saját halálomtól — mondta.

— Előítélet — nyugtatta meg Ágoston. — Egyszer mindenki megijed a haláltól, de ezt meg kell szokni. Nem látod, hogy mennyi pénzt kereshetsz? Harmincöt százalék jutalékot fizetek minden eladott részvényért. És ne feledd el: üzletfeleidet nem fogod megcsalni, mert holt bizonyos, hogy a részvények értéke rohamosan emelkedni fog.

— Ha elég pénzem lesz, Ágoston bátyám, azt hi-

szed, hogy Theréza cserbenhagyja az Ūristent s vissza-
tér hozzám?

— Az természetes. Annál inkább, mert maga az Ūr-
isten igyekszik tőle mihamarább megszabadulni.

— Rendes fizetésem lesz-e?

— Száz arany egy hónapra, mialatt az aggszűzek-
ben hangulatot keltesz a vállalat iránt. Később annyi
pénzed lesz, hogy a koldúsokat megkéred arra, hogy
fogadják el ajándékba.

— De ha minden aggszűz összeesküszik a fiatal nők
megmérgezésére, ez nem elég. Egyrészt mégis több a
fiatal nő, másrészt sok más ember is él...

— Az üzlet fellendítésének módozatait bízd rám.
Te azt végezd el, amivel megbíztalak. Egyet azonban
a lelkedre kötik: ne járjon el a szád, mert abban az
esetben csehül áll a boldogulásunk. Ha túlságosan köz-
lékeny leszel másokkal szemben az aggszűzeken kívül,
bolondnak néznek, esetleg tébolydába visznek s Theré-
za sem annyira bolond, hogy egy másik bolondra bízza
életét.

— Ūgy látszik, minden üzletnek megvan a maga
lélektana — okoskodott Mihály.

— Ezt jól mondtad. Most pedig hordd el az irhádát
s ha lesz mit jelentened, akkor mutatkozz előttem. Min-
den hónap elsején Filoménának táviratozd meg a címe-
det s póstafordultával megkapod a fizetésedet.

— És ha valamelyik aggszűz azt követeli tőlem,
hogy feleségül vegyem?

— Akkor öld meg, mert ezzel is használhatsz az
üzletnek.

— Ha letartóztatnak?

— Még nem volt igazságügyminiszter, akit ne ne-
veztem volna a barátomnak. Egyébként is a kormány
tagjainak, a törvényszéki elnököknek, az ügyészeknek,
a képviselőknek és a polgármestereknek ingyen rész-
vényt adok. Üzleti befektetés. A bankár pénze elsősor-
ban ehhez kell.

Ágoston felállt. Szakállát megsímogatta.

— Mehetsz. Úgyis többet mondtam, mint amennyit meg tudsz emésztetni.

Mihály hajlott háttal vonult ki a hotelszobából. Nem csoda, hogy a gerince megijedt; az aggszűzek seregére gondolt, akiket meg kell hódítania. Fiatalságának búcsút intett. Láta magát három hónap elteltével, amikor egy gebe megszólítja és testvérének fogja nevezni. Ha legalább Theréza öregítené meg három hónap alatt! A hofelfolyosón eszébe jutott, hogy ajánlatos lenne visszafordulni s megfojtani Ágostont. Erre azonban a börtön árnyékát látta maga előtt s inkább elindult az aggszűzek meghódítására.

III.

Amália minden nap levelet írt Ágostonnak. Levelét azzal a kérdéssel kezdte, hogy hű-e hozzá s azzal fejezte be, hogy „én pedig hű leszek hozzád örökkön örökké.“ Ágostonnak a végtelenről is véges fogalmai voltak s azért Amália felelősségnélküli fogadkozása nem is mulattatta. A díjbirkózó szentimentalizmusát azonban etetni kellett. Ágoston Amália leveleivel megajándékozta Jimet. Jimben fokról-fokra nőtt a tisztelet gazdája iránt. Milyen méltóságos! Azokért a pofonokért, amelyeket az okoskodók között szétosztott, gazdája nemcsak megfizette, hanem lelkét is figyelembe vette. Mennyire ragaszkodik hozzá, hogy leendő felesége leveleit rábízza! Amália minden harmadik levélben elküldte a fényképét is. Mindenféle pózban. Hol a lába érvényesült, hol a profilja, hol a háta, hol egész termete s Ágoston egyenesen idegenkedni kezdett Amáliától, mert a süldőleány ravaszságánál mégis különbet várt tőle. Theréza ilyen együgyűségre nem lenne képes. De hát azért tízenhat éves s Amália harminc! Már ilyen korán visszagyerekesedik. Talán legközelebb meztelen képét küldi el — cse-csemő öntudattal. A fényképeket, Jim lelkesedését látva, elvette tőle, mert joggal tartott attól, hogy ezek a képek csökkentik a díjbirkózó erejét. A sportemberre úgy kell vigyázni, mint egy ölebre. Sohsem lehet tudni, hogy mikor éri baj.

Amália csak akkor írt helyesírási hibákkal, amikor igen szenvedélyes volt. Csodálatos, hogy Amália eddig még nem tudott milliomos férjet halászni! Pedig olyan szép és olyan negyedműveltségű, mint egy gyáros legerotikusabb álom-Venusa. A gyárosok is a hanyatlás út-

jára léptek, mert nem vették észre azt a nőt, akit a sors nekik szánt. Ez is öntudatlan bevallása annak, hogy meg akarnak halni. Mindenki meg akar halni, mindenki, ezt azonban az emberek egyelőre nem tudják. Propagandát a halálkultusznak! Ágoston szeme szögletéből ki-nevetett a jövő sivár, embermentes képe. Micsoda örömmel lesznek öngyilkosok az emberek, ha az életöszönt megölik magukban! Hogy súlyosabb meggyőződéssel menjen el a kedve az élettől, Ágoston újra elolvasta Amália néhány levelét.

A körút nagyon biztató eredményekkel kecsegtetett. Ágoston nem találkozott egyetlen egy olyan emberrel sem, aki ne gyűlölt volna valakit. S azokat sem győzte számon tartani, akik mindenkit gyűlöltek. Voltak, akikből pusztá jelenléte gyűlöletet váltott ki, de azokat Jim megöklözte s erre szeretni kezdték Ágostont, mert félték tőle. Aha, elmélkedett Ágoston, ilyen az életszeretet is! Mert félünk az élettől, tehát úgy teszünk, mintha szeretnők. Nyilvánvaló: még nem volt vállalat, amely annyira a siker jegyében indult volna meg, mint a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság“. Sikere magától értetődő, még mielőtt megalakult volna, Ágoston csupa jövődöbeli részvénytulajdonost látott, mert minden ember arcán nyíltan vagy burkoltan ott lázongott a gyűlölet és elégedetlenség árnyéka. Az lesz az igazi forradalom, ha az emberek saját magukra haragsznak meg annyira, hogy nem akarnak élni!

A napsugár nem tévesztette meg Ágoston megfigyeléseit. Mert a napnak ünnepe van, ez korántsem jelenti, hogy az emberi szív is örülni tud. Az emberi szív csak hiú és gögös tud lenni s ennek a tisztá öröm az ellensége. Ami nincs, az lehet, de ami évezredek óta lehetett volna s még sincs, az elvesztette létjogosultságát. Az egyik faluban, ahol Ágoston járt, a nap rendkívüli nagylelkűséggel áldott meg mindenkit. Mialatt a szántóföld örömeiben nevetett, a földbirtokos fia így öntötte ki szívéből a gennyet Ágoston előtt: „Egy tanítónő a szeretőm volt. Az apám nem akart pénzt adni, erre a szeretőtől kértem. Egyideig tömött pénzzel, de később ki-

fogyott belőle. Erre feljelentettem a tanügyi hatóságnál, hogy az erkölcstelenség útjára lépett s az ifjúság nevelését nem lehet rábízni. A tanítónőt elcsapták állásából s a tanügyi hatóság köszönő levelet intézett hozzám. "A földbirtokos fia nádpálcáját úgy dőfte bele a levegőbe, mintha karddal szúrta volna keresztül az ember ismeretlen jóságát. És a nap mégsem szűnt meg ragyogni! Vajjon a nap ragyogni fog-e akkor is, ha az emberek kiírtása után nem lesznek napimádók? Minden pantheisztikus költő udvari bolondja a természetnek. Hát az nem volt-e nagyszerű emberi öröm, amikor az ügynök annak örült, hogy ezentúl egyetemi végzettségű barátjának is naptárakkal kell kereskednie, hogy megélhessen s többé nem lesz módjában könyveket olvasnia?! Vagy micsoda emberi felemelkedettség, amikor egy éjjel a kiszabadult fegyenc ganéjjal bekente a törvényszéki elnök házat, azt a házat, amelyben az országos híró jogász másnap ezüstitakodalmát akarta megünnepelni? Ha a földből kar nőhetne ki, talán a napot is lerántaná a messzi végekről. Az lesz az igazi vég, amikor a föld, a nap, a bolygók mind öngyilkosok lesznek. Nagy temető lesz a mindenség. És a temető unatkozni fog, mert nem lesznek gyászolók s unalmában megsemmisül. Ágostonon kéjes izgalom futott végig. Elképzelte a mindenség temetőjét, amely megsemmisítette saját magát. Mi lesz, ha már semmi sem lesz, amit szóval is ki lehetne fejezni?

De Ágoston arcán sohasem fejeződött ki a démoni vágy. Jim meg volt arról győződve, hogy gazdája a legszelídebb munkaadó a földkerekségen.

Egy nap Amália betoppant Ágostonhoz. Ki volt kelve magából. Ráripakodott Ágostonra:

— Tudom, hogy megcsaltál. Ne tagadd. Öt perccel azelőtt távozott innen egy nő, akinek a szempilláját egekig magasztaltad.

— Tévedsz, — nyugtatta meg Ágoston, — a haját dicsértem meg.

— Tehát ilyen a te hűséged, — toporzékolt Amália.

— Majd megmutatom, hogy velem nem lehet büntetlenül cicázni.

— Tudom, hogy nem lehet. Azért vagy nő. Csak egyet szeretnék megjegyezni, Amália: elismerem jogodat a fölösleges jelenetekhez. Viszont gondold meg, hogy még nem vagy a feleségem, tehát komédiázz egy kicsit.

Amália magához tért. Agyvelejében az észverebek óvatosságot csiripeltek.

— Mondd, hogy rosszkor jöttem.

— Most üzletember vagyok, Amália s az üzleti tevékenységben mindig hátrányos a nő jelenléte.

Amália sírni kezdett.

— És te szerelmet hazudtál nekem.

— A szerelmemet magadnak hazudtad, de mindegy. Amália szép vagy. És bölcs. Pénzt adok. Ez ajándék. Ha még ma este elutazol, ez nekem juttatott bók és ajándék lesz.

Amália a vasuti állomáson Jimmel próbált flörtölni, de Jim imát mormogott és ellentállt a kisértésnek. Jim az este berúgott. Amióta Ágostonnak dolgozott, ez volt az első eset, hogy leitta magát. A hotelben részegségében az ágy rézperemét rágt a ugatott. Majd kiegyenesedett s szavalni kezdett. „Megnőtt a szívem. Én vagyok a férfiszív, amely támasza a gyenge női nemnek.“ Elvágódott a padlón. Ágoston vánkost helyezett a feje alá. A díjbirkózó fejét féltetni kell. Amáliát a pokolba kívánta s jól sejtette, hogy Amália már a vonaton szerelmes levelet írt neki. Ágoston kivette Jim zsebéből Amália szerelmes leveleit s elégette őket. Örömeiben, hogy megszabadulhatott tőlük, egész skatulya gyufát használt el. Jim mámorából ébredezni kezdett. Első mozdulata a bal zsebébe irányult. Szeme tisztult. Felsőhajtott. „Mindig úgy éreztem, hogy ezeket a leveleket Amália hozzám intézte, holott tudom, hogy Önnek szóltak, gazdám. Amália becsapott.“ És igazi díjbirkózó értelemmel Jim arra a következtetésre jutott, hogy neki ezentúl a nőket gyűlölnie kell. Másnap három nőt fűjt le a járdáról, mert nem tértek ki Ágoston útjából.

A légközelebbi városban Jim egy férfi kezéből fújta ki a sétabotot. Ugyességének gyerekesen örült. Arra gondolt, hogy ha Ágoston mellett három hónapja letelik, majd cirkuszban keres foglalkozást. A díjbírkózásba is bele lehet unni. Ezentúl fújni fog. Kissé fájlalta ugyan díjbírkózó önérzete lebecsülését, de új tervére gondolva, megnyugodott. Tudta, hogy az ötletesek „Pfuj” művészek fogják nevezni, ám ha egy tucatot lefújт közülük, befogják a szájukat. Ebbe az új művészi szerepkörbe annyira beleélte magát, hogy az orra előtt ágáló embert, a sétabot-tulajdonost észre sem vette. Ráfújт s az illető elterült a járdán. A járókelők nevettek. Azon sohasem nevetnek — gondolta Ágoston, — hogy az élet is lefújja őket, pedig az élet Jimnél is kevésbé értelmes. A sétabotról ráismert a pincérre, aki a kávéházban kiszolgált. S mert saját volt sétabotját mégis ismerősének tekintette, előbb a sétabotot emelte fel s aztán felsegítette a pincért is.

— Joggal kommunista vagyok, — szavalt a pincér, — amikor a kapitalista társadalom így bánik el egy proletárral. Hát mi nem képviseljük az emberi méltóságot? Hát minden izomkapitalista lefújhat bennünket?

Jim ki akarta ficamítani a karját. Ágoston leintette.

— Hadd beszélje ki magát. Addig kommunista, amíg beszél.

Jim csak annyit tudott a kommunistákról, hogy istentagadók. Imádkozni kezdett. Elűzte magától a gonoszt. Viszont ez a jámborság Ágostonnak alkalmat adott arra, hogy a pincérre barátságosan nézzon.

— Mindenkinnek jogában áll sétabotot hordani — szavalt a pincér — s ha majd mindenki sétabotot visel, akkor megszűnik az osztályharc.

— Úgy van, úgy van — helyeseltek többen a nézők közül.

— Még egyszer úgy van — mondta Ágoston. — S a jövő ideális társadalmában, az emberi egyenlőség igazolására minden csecsemő sétabotot fog születni.

Többen vállukra kapták Ágostont. Ordítottak.

— Éljen az apostolunk! Éljen a vezér! A vezér! A vezér!

Egy valaki azonnal megkomponálta a jövő társadalmának indulóját. „Azé a jövő, akié a sétabot!” — ez volt az induló refrénje.

A pincér vörös nyakkendője halványodni kezdett. Ezt csak Ágoston vette észre.

— Hogy is hívják magát? — kérdezte a pincértől.

— Illenék a nevemre emlékezni — önérzeteskedett a pincér. — Forrókása a nevem.

— Jim, — mondta Ágoston, — engedd meg, hogy bemutassam Forrókását. Béküljete ki.

Jim mogorván nézett a pincérre.

— Istentagadó? — kérdezte, s fogait vicsorgatta.

— Ez az én magánügyem — volt az óvatos válasz.

— Tudja a Miatyánkot?

— Tudom.

— Kezet foghatunk.

És Jim megrázta a sétabotot.

Forrókása belecsimpaszkodott Ágoston karjába. Szeméből kicsurgott a ragaszkodás.

— Elvtárs, — rebegte, — Ön megért engem.

— Hogyne érteném meg, — mondta Ágoston, — maga is csak ember és nem tudja, hogy mit akar.

Ágoston taxit intett magához. Jimet hazaküldte. A díjbírkózó féltékenykedni kezdett a pincér miatt, de Ágoston összehúzott szemöldökétől meglapult. Sőt bocsánatot is kért, amért szólni mert. „Elfelejtettem, hogy alkalmazott vagyok“, motyogta. Ágoston nagy kegyesen elbocsátotta.

— Gázoljunk át az uzsorásokon — ajánlotta a pincér az autóban. — Olyan jó volna a pénz hulláját szagolni!

— Minden az én malmomra hajtja a vizet — gondolta Ágoston. — Már a sétabot-kommunista is hullát emleget, pedig az én forradalmam még embrió. Hopp, mosolygott Ágoston, szolgálátot tesz a társadalomnak, ha ezt az embert megnyerem a tervemnek. Mert hiszen

csak erről van szó: szolgálatot kell tenni a társadalomnak.

— Akar a hullákon pénzt keresni, elvtárs? — kérdezte Ágoston.

— Akarok-e? Le a kapitalista társadalommal! Le a kizsákmányolókkal!

A sétabotot megforgatta a levegőben s persze keresztültörte az autó ablakát. Arca eltorzult.

— Már recseg-ropog ez a rothadt társadalom!

— Hiába, csak a forradalmárok tudják kiélvezni az életet — állapította meg Ágoston.

Forrókása éjszakáktól és utcai nőktől megfehéřített arcán két piros folt rajzolódott ki.

— Miénk a jövő! — ordította s törni-zúzni kezdte a másik ablaküveget is. Újjait megvérezte. Véres újjait látva, azt harsogta:

— Vér! Vér! Megint áldozatot követelt ez a dögvészes társadalom!

Közben — csodák csodája — vörös nyakkendője teljesen megszürkült. Már feketére hajlott. Forrókása behunyta a szemét, hogy kiélvezze vértanú mivoltát. A soffőr hátraszellt s azt kérdezte, hogy a félkegyelműek intézetébe hajtsan-e?

— Egyelőre cél nélkül hajtsan — adta meg az utasítást Ágoston. — Tudhatná, hogy benne van az élet kellős közepén s célt keresni konzervatív szellemi rövidlátás.

A soffőr megköszönte az utasítást. Örült annak, hogy anyanyelvében vannak szavak, amelyeket még meg kell tanulnia.

Épp a hotel előtt, ahol Ágoston lakott, fogyott ki a taxiból a gazolin. Az autó is a sorsirányító vállalatot szolgálja. Ágoston kifizette a taxist és Forrókását felvitte szobájába. A sétabotot két hotelalkalmazott cipelte, mert Ágoston a hoteligazgatóval közölte, hogy Forrókása igen előkelő idegen. A forradalmi álmok országából megérkezett az emberek közé s valóban nagy utat kellett megtennie. A legtitokzatosabb utat: saját emberi mivoltához kellett visszatérnie.

IV.

A hotelszobában megint a forradalmi láz fűtötte Forrókását. A foga fájt s ezért a kapitalista társadalmat szidta. Ágoston krumplicukorral kínálta meg, de a pincér nem tudott megnyugodni. Ágoston türelmes volt. Megértette a pincér kommunizmusának haldoklását. Mégis becsületes ember, mert fáj neki, hogy többé nem hazudhat saját magának. Ágoston a sétatotot olykor megforgatta Forrókása előtt, mert nem árt ez a látható figyelmeztetése a sikernek, de a botot nem nyomta a kezébe. Forrókása handabandázott. Szavai is gesztikuláltak. Ágoston szerette volna, ha a pincér ülve szavalna, de Forrókása sokkal jobban megszokta az agitatori porondot, semhogy ülve tudott volna beszélni. Mihelyt ült, a szavak elhalkultak benne. És ő ordítani akart. Ordított is.

— Azt hittem, Ágoston úr, hogy Ön elvtárs. Tévedtem. Érzem, hogy nem az. Ön individualista. Ne csodálkozzék szavaim gazdagságán. Elvégeztem a párt szónoki iskoláját, amellet a felháborodás is szül szavakat. Ön nem látja az erdőt a fáktól. Nem látja az egészet a sok részlet miatt. És gazdag ember. Úr. Ön ügyebár a virstlit és a fánkot kézzel eszi és nem késsel? Mert úr! Én ismerem az előkelő szokásokat s tudom, hogy sokszor valaki azért úr, mert közönséges. Ennek a förtelmesen igazságtalan társadalmi rendszernek véget kell vetni. Ha rajtam állana, így pusztítanám el: minden város legelőkelőbb negyedében municiógyárat építtetnék. A srappellekben influenza- és tüdővészbacillusokat helyeznék el. A gyárat felrobbantanám s a szétszóró-

dott bacillusok megfertőznék az egész környéket. Hogy megdöglene a gazdagok!

— Ilyen a tömeglira, ha tehetetlenségétől akar megszabadulni — állapította meg magában Ágoston.

Jim lépett a szobába. Nem is kopogtatott. Ráfűjt a pincérre, aki a karszékbe rogyott. A pincér hápogott. Jim rászólt:

— Dont be absurd. I am English.

Ágoston összeszidta a díjbírkózót.

— Miért nem kopogsz, mielőtt belépsz?

Jim lelógatta a fejét.

— Nem tudtam, gazdám, hogy Ön is a szobában van, mert csak ennek az embernek az ordítózását hallottam.

A meglapult hangtól megerősödött Forrókása bátorsága.

— Ön, Ön és még egyszer Ön — ripakodott Jimre — aki néhány garasért szolgálja az urakat, a munkásosztály igazi árulója. És hiába förmed rám angolul, attól sem ijedek meg.

Jim arca elkomorodott. De amikor gazdája ránézett, azonnal inasszerűen derűs lett.

— Jim — mondta Ágoston — hagyj magunkra. Két óra múlva visszajöhetsz.

A díjbírkózó szó nélkül eltávozott.

Forrókása a hotelszoba falát nézte. Világos tapéta. Szép rézkarcok, Vadászjelenetek, agarak, szerelmesek búcsúzkodása, patak, amelyben meztelen gyerekek hancúroznak, csendélet. Tágas szoba. Széles ágy. Két embernek való. Az ágyon elmerengett. Felsőhajtott.

— A szobalánynál finomabb nőt még nem öleltem — mondta.

— Ez az — gondolta Ágoston — most megy át a nagy lelki átalakuláson. Ebben a pillanatban tagadja meg saját osztályát és ember lesz. Milyen egyszerű az átmenet. A sétatot egyengeti az utat s a kényelmes ágy a szobalánynál finomabb nőt kíváncsít meg vele. A nagy vágyban elfelejtette fogfájását.

Majd hangosan:

— Forrókása, nem akar megfürödni? Lásd, itt a fürdőszoba, kitűnően berendezve s zuhanyfürdőt is vehet.

Forrókása pörére vetközött.

— És ha nem veszi rossznéven — folytatta Ágoston, a pincér piszkos ingét szemlélve — közben idehívtam a divatkereskedőt új ingekkel, nyakkendőkkel s a szabót új ruhákkal, amelyekben válogathat.

Forrókása hálásan intett a szemével s a fürdőkád felé tartott. Bizarr, elrajzolt termete volt, bőr és csontváz. Kínos szag áradt ki a széken heverő ingéből és ruhájából. Az összegyűlt agitatori izzadság elindult friss levegőmezőkre.

A pincér beült a fürdőkádba. Ágoston a fogasra akasztotta a sétatobot, amelyet a fürdőkádból látni lehetett. A sétatob láttára a pincér keskeny melle duzzadni próbált.

— Adonis proletártestvére — mondta Ágoston a pincérnek — nem csoda, hogy rekedt a hangja, mikor ilyen testből igyekszik kitörni.

Ágoston, szolgálatkészségében, maga eresztette meg a csapot, előbb langyos, majd meleg vizet adott a pincérnek, aztán a zuhanyt is megeresztette s a pincér felujjongott:

— Milyen szép az élet!

Ágoston felhívatta a divatkereskedőt és a szabót. Forrókása láttára mindketten elfintorították orrukat. A munkamegosztás elve alapján a divatárúkereskedő a pincér mocskos fehérneműjét hajította ki az ablakon a vakudvarra, s a szabó a ruhát. Persze utána megmosták a kezüket.

— Majd ha lemegyünk — mondta Ágoston a pincérnek — kalapot és cipőt is vásárolunk.

Ágoston pénztárcáját az asztalra dobta. A divatárúkereskedő és a szabó arca felderült.

— Uraságod nincsen gondnokság alatt? — kérdezték egyszerre.

— Nem.

— A iehérnemű és a ruha árát azonnal tetszik kifizetni?

— Azonnal.

— Nagyúri gesztus — jegyezték meg mindketten és a pénztárca előtt meghajoltak.

Mialatt Forrókása a fürdőkádban a bolyhos törülközővel úgy babrált, mintha selyemkendő lett volna, a szabó mértéket vett róla s a divatkereskedő a gallérszámát állapította meg.

— Egy óra múlva mindent pontosan szállítunk — mondták távozás közben.

Forrókása ki akart szállni a fürdőkádból. Ágoston lenyomta a vállát.

— Testvér, fontos megbeszélni valónk van — mondta. A széket a fürdőkádhoz tolt a leült. — Előbb azonban szappannal mossa meg az arcát és a testét. A nyakát és a fülét is. Nem elegendő csak úgy leöblíteni magát.

Forrókása úgy tapogatta a szappant, mint egy különös gyümölcsöt. Bele akart harapni. Ágoston kikapta a kezéből.

— Ez szappan, — mondta — nem datolya. Gyomor-mergezészt kaphatott volna.

A pincér hálás szemét Ágoston tenyerébe ragasztotta. Egy úr, aki megmentette az életét! Vajjon lehetne-e forradalom valaha is, ha a munkások ilyen közvetlenül érintkezhetnének az urakkal? Például a fürdőszobában?

Ágoston maga mosta meg Forrókása arcát és testét. A haját is kimosta. Aztán megmasszírozta a hátát. Hiába, mosolygott magában, az üzleti terv megvalósítása áldozatot követel. Forrókása, minden ösztövért mi-volta mellett, szuszogott, nyögött, boldog megadással tűrte a nagymosást.

— A baj az, — mondta, mialatt vidáman nyelte le a szappanhabot az ajkáról s úgy élvezte, mintha tejszín lett volna — hogy mi emberek nem ismerjük egymást. Ha csakugyan ismernők egymást, mennyire jók volnánk.

— Az idealizált marxizmus még rugdalózik benne — állapította meg Ágoston. — De ez már agónia.

— Szappannal és szép nőkkel kedveskednénk egymásnak — folytatta a pincér. — Az urak úrinőket adnának a proletároknak és a proletárok, mert hálásak, nem fojtanak meg az urakat. Milyen szép lehetne az élet, csak akarni kellene!

— Bizony, illatos lehetne az élet — folytatta Ágoston a pincér hangján. — A fecskék, az emberi kedveséget látva, a női kebleken raknának fészket. És a majom nem irigyelné emberi rokonságát. Lássa, Forrókása, én is ilyennek akarom a jövőt. Ám, hogy ezt a tervet meg lehessen valósítani, előbb meg kell ölni a mai életet. Amikor Ön még kommunista volt, úgyre arra gondolt, hogy előbb az osztályharccal kell elhárítani a bűnöket az útból, aztán proletárdiktatúrát kell teremteni s végül megszűnik minden osztályellentét s az emberek boldogok lesznek. Igaz?

— Igaz.

— Hajlandó volt gyilkosságra, csak hogy a jövő embere tiszta lehessen. Igaz?

— Igaz.

— De az én álmom forradalmibb a kommunistákénál. Az élet a mi legnagyobb ellenségünk, mért eltűri az igazságtalanságot. Én meg akarom ölni az életet, hogy aztán új élet induljon meg, friss, üde, ragyogó és az éneklő női kebel ne legyen elérhetetlen senkinek. Ne felejtse el, Forrókása: a mai életben nem lehet rendet teremteni. Tehát a maga egészében meg kell szabadulni tőle, hogy a szűz új élet megszülethessen.

— Vezérem — rajongott Forrókása — vezérem!...

— Akik azonban velem tartanak, azoknak nem kell szenvedniök a jövőért. Azzal bosszulják meg az élet ostobaságát, hogy kiélvezik. Akar velem tartani, Forrókása?

— Érzem, milyen erőtlen álom a kommunizmus az Ön mágasztos tervéhez képest. Sőt az anarchia is gyerekekjáték mellette.

— Szeretem a lelkesedését, mert meggyőződésből ered. Forrókása, az Ön feladata a proletárokat megszervezni elveim részére. Nagy vállalatot tervezek, amelynek végső célja megölni az életet. De a vállalat-hoz, akárcsak a kommunizmushoz, pénz kell. Azért kell a pénz, hogy megszűnjön a pénz. Részvényeket fogok kibocsátani. Mennél több szegényember jegyez, annál több lesz a boldoguló ember. A vállalatnak sikerülnie kell, mert hiszen mindenki külön életet akar.

Forrókása felpattant. Vézna újjai vadul berontottak hajába. Szeme kidülledt.

— Eltvársak, miénk a jövő — harsogta. — Ha Ágostont, a vezért, követjük, a jelen meg fog szűnni. Már látom a proletárok millióit, amint fegyvelmezetten, négyes sorban, az új élet szivárványszínű lobogóját lengetve követnek engem, hogy Önt követhessék.

— Köszönöm a bizalmat, Forrókása — mondta Ágoston. — A nép bizalma a harcba vetett bizalmat is megerősíti. De hogy ne aggódjék, az életbetegség elkerülhetetlen kísérőjét, a lelkiismeretet is kiirtom magából. Ha a proletártestvérek esetleg szemére vetik elegáns külsejét, hivatkozzék arra, hogy a jövő életet azért kell megteremteni, hogy mindenki ilyen elegáns lehessen. Megértett?

— Csak azóta értem az életet, amióta Ön a vezérem, Ágoston elvtárs.

— Háromszáz arany havi fizetés és harminc százalék jutalék elegendő?

Az összeg hallatára Forrókása elájult. Boldog hullamódjára feküdt a fürdőkádban. Akkor tért magához, amikor a divatárúkereskedő megcsiklandozta az állát és a szabó rávágott a vállára.

A hotelben kalap és cipőüzlet is volt. Új kalappal és új cipővel és az immár elválhatatlan sétatobbal Forrókása Ágostonnal a hotel éttermébe indult. Forrókása olyan mágikus változáson ment át, hogy ebéd után őt tisztelte meg a számlával a pincér. Halvány, kiélt előkelőségében arisztokratábbnak látszott Ágostonnál. A pincérek csak azt furcsállották, hogy sétatobját akkor

is a karján lóbálta, amikor vacsorázott. Újfajta arisztokrata modorosság, állapították meg a pincérek egymás között. A cukrászsüteményt kihordó leány szemét Forrókása ölébe gurította. Forrókása csak azért nem racsolt, mert nem tudta a módját.

Ágoston igen meg volt elégedve szervező erejével. Az ilyen önteltség-morzsákkal még kedveskedett magának.

Jim, aki gazdáját a hotelszobában kereste, értelmes ösztönére hallgatva, betért a hotel éttermébe és Forrókására nem ismert rá. Azt hitte, hogy egy angol lordnak a fia. Mereven nézett rá, fagyos áhítattal.

V.

Néha, a legbiztatóbbnak látszó üzleti remények idején, hirtelen csüggedés fojtogatta Ágoston végzetes akarateréjét. Ingerülten megbökte képzeletét, hogy fegyelmezze szívét, amelyet elvégre kiszolgáltattott neki. A halottak millióit látta maga előtt s ezt Ágoston nem bánta. Miután az élet céltalan, tehát a részvét is csak gyógyíthatatlan előítélet. Az ingerelte, hogy legeredményesebb megfigyelései, beszélgetései, az emberi jellem sötétséget és tehetetlenséget igazoló tapasztalatai ellenére mégis látott arcot, amelynek kívánta az életet, hallott hangot, amely a déli haangszóra emlékeztette, megérintett gondolatot, amelyben a művészi szépség vágya viaskodott a nyers anyaggal. Szinte örült durvasággal intette le magát. „Az idegek tejet isznak, amikor mindenütt vér van. És meghatódsz attól, hogy az orgonabokrok bimbóba szöknek. Tökfilkó. Nem tudod magadba fojtani a félelmet, ezt az öröklött gyávaságot, amely az embereket Istenhez, az egyházba, a szakszervezetbe, a családba kergeti. Nem tudsz bele-törödni abba, hogy bátor sem vagy, amikor az életet meg akarod ölni, ennél fogva gyáva sem lehetsz. Szegény emberekre gondolsz, akiket jobban rúgnak, mint a hajcsár az öszvért. Szépségekre gondolsz, amelyeket a csőcselék hajlandó összerombolni. Te félted a szépség sorsát! Ágoston, ha ki tudtál emelkedni a nők varázsából, miért nem tudod megfojtani érzékeny előítéletedet? Mindent ölj meg magadban, hogy élhess. Azt se érezd elvnek, hogy nincs elved. A természetnek van? És ne jussanak a szimbólumok az eszedbe, mert akkor a költői hascsikarások miatt ijedsz meg tervedtől. Gon-

dolj arra: akik sohasem éltek, nem érzik az élet hiányát, minek tehát ezeket sajnálni, akik megszűnnek élni? Ha a lelkiismeret jelentkezik, ezzel a bölcsességgel elriaszthatod magadtól.” Ilyen lekiállapotban Ágostonnak le kellett részegednie s elvárta Jimtől, hogy angol bölcsődalokkal szórakoztassa.

A három hónapos út alatt négyszer ismétlődött meg ez a viaskodás a lelkiismeretével. Az utolsó alkalommal annyira berúgott, hogy a hotelszoba ágyára ugrott s szavalni kezdett:

— Nem az életet kell megölni, hanem a félelmet. Hogy hemzsegek bennem a félelem pondrói! Rondák! Utálatosak! Mitől félek? Lehet attól félni, ami nincs? Azért képzem el a félelmet, hogy saját magamat megijeszsem?

Jim megszakította a bölcsődalt s két hatalmas pofont mért Ágostonra. Aztán megrántotta a lábát, s Ágoston olyan erővel dőlt el, hogy az ágy összetört alatta. Ágoston nagynehezen összeszedte magát, bambán, kiüledt szemmel nézett Jimre s hörögve így szólt:

— Megpofoztál, de nem fáj a pofon.

— Örülök, hogy magához tért — mondta Jim. — Láttam, hogy az üzlet veszedelemben forog. Úgy-e, azért alkalmazott engem, hogy elverjem azokat, akik üzleti akadályok? Édes gazdám, saját magának ellentmondott, tehát a pofonnal kötelességemet teljesítettem.

Az alkalmazottnak ez a hűséges logikája teljesen magához térítette Ágostont.

— Köszönöm a megbízhatóságodat Jim — mondta. — Ha tehetném, felemelném a fizetésedet.

— Ágoston úr — mondta Jim síró hangon. — Önnél nagylelkűbb munkaadó nincsen.

Letérdelt s remélte, hogy gazdája megáldja a fejét. Ágoston elnézte a díjbírkózó koponyáját, a dudorodásokat, régi ütések emlékeit s csakugyan símogatni kezdte őket s újjai is mosolyogtak, mert élmény a jó alkalmazott agyvelejének burokján sétálni. Jimnek viszketett a

feje az újjak érintésétől. Nem mert szólni. Attól tartott, hogy esetleg megbántja a gazdáját.

A három hónapos út elteltével Ágoston azzal a meggyőződéssel tért vissza az ország fővárosába, hogy az üzletnek feltétlenül sikerülnie kell. Útközben arra eszmélt, hogy sajtóügynökről is kell gondoskodnia. Publicitás nélkül az életet akkor sem lehet megölni, ha az emberek maguk akarják is.

Jimet továbbra is megtartotta szolgálatában, csak leszállított fizetéssel, mert Jim közben a díjbírkózó társadalomban lejáratta magát. A díjbírkózók egyletéből kigolyózták. Jim szó nélkül eltűrte a sértést, annyira ragaszkodott gazdájához. „A díjbírkózóktól nem lehet felebaráti szeretetet várni“, mondta Ágostonnak. Jim aznap a bibliát olvasta s megfogadta, hogy cirkuszi álmairól is lemond.

Ágoston, mielőtt vállalatát megszervezte volna, egy nagyhírű publicistával lépett érintkezésbe. A publicistát Salomonnak hívták. Mindenki félt tőle s főként „Puritán“ jelzéssel írt cikkeitől. Az államférfiak a kegyében jártak, a püspökök, a börziánerek, a munkásvezérek. Salamon mindenkin ütött, hogy senki se üthessen rajta. A nép hitt neki. Salamon természetesen tudta magáról, hogy nem lángész, csupán lexikon-mankóval felszerelt prókátora az erkölcsöknek, amelyeket mindig védeni kell. Az újságíró becsülte Ágoston esztét, viszont Ágoston tudta róla, hogy nem kétszínűségből erényes, hanem mert hatalmas.

— Igen — mondta Salamon, amikor Ágoston kertjében, a lugasban limonádét szűröskölt s hosszú fejét idegesen, de idegesség nélkül, forgatta vékony nyakán — az újságírók azért prédikálnak ideálokat, mert azokat el lehet adni. Ideálok nélkül nem lennének előfizetők. És az ideálokat én szállítom. Ez cinizmus? Dehogyan. Hidegvér! Önvédelem az ostoba sorssal szemben. Nem ismerem felelősséget semmiféle elvont elv esetében. Az ember gép és...

— Nem kérek vezércikket, — szólt közbe Ágoston. — engem nem kell meggyőznie semmiről.

Aztán elmondta tervét.

— Mit szól hozzá?

— Ha lelkesedni tudnék, azt mondanám, hogy óriási. Így azonban arra gondolok, hogy le fogom magát leplezni.

— Tudom, Salamon, hogy maga ötvennyolc éves s annyit élt, hogy a fiatal lányokat sem veszi észre, sőt a fiúkra sem néz rá. Ennélfogva kooperálni fog velem.

— Ez presszió.

— Persze, hogy az. Elvégre azt akarom, hogy mindenki meghaljon, tehát miért kimélgem magát? De nem látja esélyeit? Az ország utolsó nagy sajtókampányát Ön vezeti. Nem kívánok magától lelkesedést, de legalább lázat a mesterségbeli öröm tudatától.

— Ágoston, maga majdnem olyan okos, mint a meg nem született ember.

— Nagyszerű — pattant fel Ágoston. — A bevezető cikknek ez lesz a címe: „A még meg nem született ember.” Abban megírhatja, hogy hinni kell a feltámadásban. Mit magyarázzak...

Salamon rágta a körmét. Már minden fizikai élvezetről lemondott, de ezzel a fiataalkori gyönyörűséggel nem tudott megalkudni. Pedig a körömrágás miatt vált el három felesége.

— Szóval én leszek az utolsó sajtómohikán... Egyet kikötök magamnak: egy ideig élni akarok, hogy a milliók temetéséről nekrologot írhassak. Van hivatásos kötelességtudat vagy micsoda!

— Elfogadja az ajánlatot?

— El.

— Mondjam meg, hogy miért adta be a derekát?

— Miért?

— Mert engem desperádónak nézett s azt hitte, hogyha ellentmond, megölöm. És arra gondolt, hogy mire elmegy, mégis leleplez.

— Ez igaz. Csakugyan desperádónak nézem. Mindenki az. Én is. Gyügeség az emberektől logikát várni. Sőt, azt hiszem, hogy maga túllogikus, Ágoston. Termé-

szetesebb az életet megölni, mint csüngni rajta. Magától értetődőbb megszabadulni attól, ami vétek, mint...

— Megint vezércikk — szolt Ágoston közbe. — Munkájáért milyen fizetést akar?

— Puritán vagyok s ilyen nemes tervért nem fizettem meg magam.

— Hanem?

— A maga szakácsa állítólag művésze a kolozsvári káposztának.

— Az. A háború alatt ittrekedt, mint hadifogoly s a gyomrom itt tartotta. De újabban nem vehetem a hasznát, mert delirium tremens miatt a kórházba kellett szállítani.

— Rá kell parancsolni az orvosokra, hogy gyógyítsák ki — mondta a publicista. — Ha ezt a derék szakácművészt még soká benn tartják, leleplezem a kórházi visszaéléseket. Arra kérem, ha a szakács meggyógyul, ajándékozzon meg vele. A kolozsvári káposztáért élek-halok.

— Kérem, — mondta Ágoston, — ha csak ezt kívánja. Ön csakugyan a köz önzetlen szolgálja, Salamon.

— Akárcsak Ön, Ágoston, — mosolygott a publicista.

Ágoston aznap este ráparancsolt Jimre, hogy a negyven oldalas ujságot végigolvassa. Az ujságolvasás hatását kipróbálta a díjbirkozón. Jim könyörgött, hogy csak ezt ne kívánja tőle, inkább megpofoz egy egész szerkesztőséget, de Ágoston ragaszkodott munkaadói tekintélyéhez. Jim a harmadik oldalt olvasva elaludt s Ágostonnak némi aggodalmai támadtak a tervbe vett sajtókampány miatt. Hátha ilyen körülmények közepette túlságosan bőkezű tiszteletdíj a kolozsvári káposzta!...

Egyelőre azonban ezt a gyanúját kiverte a fejéből.

— Csak azokkal szemben legyünk bizalmatlanok, akik kiváltották belőlünk a bizalmat — nyugtatta meg magát. Tutulatu például még mindig nem bizalomgerjesztő. Ezért megbízható a használhatósága. Igaz, Jim, — rázta fel a hortyogó díjbirkozót, — holnapra teremtsd

elő Tutulatut. És elcsökevényesedett eszeddel ne próbálj gondolkodni, mert kiteszem a szűrődet.

Másnap az irodában Forrókása két megbizottja látogatta meg Ágostont.

— Szamócatermelő kertész vagyok, — mutatkozott be az egyik, — s amióta a szamócaszüretet befejeztük, tétlen vagyok. Bátyám marhatenyésztő s ezért mindig el van foglalva.

A kertésznek kicsi arca volt, erősen ütköző szakállal. Ágoston megnézte érdes, kicserepesedett kezét. Egy pillanatra ellágyult: micsoda kietlen, vad vidék ilyen kéz s ha hozzáér a földhöz, megtermékenyítően megsímogatja!...

A másik ember így mutatkozott be:

— Vasöntő vagyok, rosszak a munkaviszonyok s az elprédált élet kínlódik bennem. Ahol dolgoztam, a munkaadók megszegték a szerződést s minket a fenébe küldtek. A sok gond csak azért nem tört össze, mert a feleségem takarítónő s keresetéből neveljük gyermekeinket. Világrend ez, merem kérdezni, ahol a rendes ember nem élhet meg?

A négyszögletes arcot szomorú düh árnyékolta be. Ágoston, aki kiterpesztett lábakkal a karszékben ült s jó szívart szívott, a kényelmes póz ellenére kényelmetlenül érezte magát. Ez a munkás fotográfiája annak a szenvedésnek, amelyiken még sem lehet mosolyogni! Viszont ez is ok, amiért az életet meg kell ölni. Ha az élet olyan helyzetet teremt, amely a mosolyt kirekeszti, akkor meg kell ölni, mert nem tűri meg az örömet. Ágoston most már a logikáján mosolygott, amelyben nem hitt s a két ember szenvedését belefullasztotta képzelete örvényébe. Képzelete az az árvíz, amellyel elönti az egész életet!

— Mit akarnak tőlem? — kérdezte s nem ültette le őket. A munkás zsebre tette a kezét, a kertész piszkos kalapjával babrált.

— Ami kis pénzünk van, azt uraságod részvényeibe akarjuk befektetni — mondta a vasöntő. — Forrókása elvtársban megbizunk s ő mondta, hogy az Ön részvé-

nyei meg fogják ölni az életet. Ebből a munkából ki akarjuk venni a részünket. Inkább pusztuljon el az élet, ha olyan, amilyen. A részvények osztalékot hoznak nekünk s legalább jól élünk, mielőtt meghalunk. Forrókása azt is mondotta, hogy előbb a gazdagok fognak meghalni, hogy egyszer a szegények igazán kiélhessék magukat.

— A vállalat még nem alakult meg, — mondta Ágoston, — de nevüket feljegyzem.

Felkelt. Mind a két embernek megrázta a kezét. A vasöntőt nyakkendővel ajándékozta meg s a kertészt zsebkéssel. S arca annyira megkomolyodott, mintha tudományos előadást tartana.

— Minden a bizalmon múlik — mondta s hangja felemelkedett. — Ha Önök megbíznak bennem, legalább haláluk előtt szépen élnek.

— Hiszen ezt akarjuk — jegyezte meg a kertész.

— A gyermekeim mégis gondot okoznak — mondta a vasöntő. — Szabad-e a vállalat megalakulása előtt őket megölni?

— Szabad, de nem ajánlom, mert vannak esküdtek és bírák, akik hisznek a villamosszékben. Meg aztán gondoljon arra, hogy micsoda gyönyörűség lesz a gazdagok temetésére elcipelni a gyerekeit.

Szinte megleckéztette:

— Csak saját magának akar örömet szerezni és a gyerekeinek nem?

— Az ember a nagy nyomorban elfelejt jó apa lenni — mentegetődzött a vasöntő.

Filoména lépett be az ajtón. Világos ruhában volt, rövid szoknyában, s a golyvája eltűnt. Abban a reményben, hogy így meghódíthatja Mihályt, kioperáltatta. De a ráncbarázdák megmaradtak szürke, elmosódott arcán. A kertész felsóhajtott:

— Milyen szép nő!

A vasöntő így szólt:

— Urinő!

S mindketten pirultak, amikor kivonultak az irodából.

— Ágoston úr, — mondta Filoména, úgy-e az igazi férfi a munkásruhában is úr, ha igazi nőt lát?

— Bizony nagyon tetszett nekik, Filoména. Mi ujság?

— A lakásomon járt Tötyömbötyöm és panaszkodott.

— Mit mondott?

— A férje hűtlen.

— Kivel csalja meg?

— Egy nővel, akit sohasem látott.

— Tötyömbötyöm nem becsüli meg eléggé a férjét — mondta Ágoston.

— Szeretné visszakapni régi állását.

— Az állás be van töltve.

— Ma reggel elküldtem az új leányt.

— Miért?

— Mert tudtam, hogy Ön is, uram, Tötyömbötyömöt régi állásában szeretné látni.

— Ezúttal is eltalálta a gondolatomat, Filoména. Mikor láthatom Tötyömbötyömöt?

— A szomszédszobában van.

— Már ide is rendelte?

— Igen.

— Küldje be.

Tötyömbötyöm belebegett. Arca most is ki volt festve, ajka is, s szeme karikás. Filoména a szobájában maradt.

— A férjemmel ma reggel veszttem össze — mondta. — Előbb kikapartam a szemét, aztán bosszúból megcsókolt, belémharapott s azt mondta, hogy még egyszer meg akarja simogatni térdkalácsomat, mert ebben a gyönyörűségben soha többé nem lesz része. És én, csakhogy megszabaduljak tőle, megengedtem neki.

— Megint itt akarsz dolgozni?

— Ha lehetne.

— Ismered Tutulatut?

— A kövér selyemharisnya ügynököt? Hogyne ismerném.

— Meg tudnád szeretni?
— Kötelességtudó vagyok, Ágoston úr.
— Tíz arany fizetésemelés, Tötyömbötyöm. És fél
tucat selyemharisnya havonként.
— Magam válogathatom ki?
— Persze.
— Ágoston úr, — lelkesedett Tötyömbötyöm, —
senki másnak nem érdemes dolgozni, csak Önnek. Az
édes anyám mindig azt mondta, hogy a valódi úriember
megbecsüli alkalmazottját.

Tötyömbötyömnek legörbült a szája:

— Szabad a férjemre gondolni, amikor Tutulatut hi-
vatalból szeretem?

— Istenem, milyen romlatlan. Hogyne volna szabad.

Tötyömbötyöm kilibegett az irodából.

Jim lépett be s a gallérjánál fogva vonszolta Tutu-
latut, aki rikácsolt és kapálódzott.

— Nem akart idejönni, de mégis idecipeltem, —
mondta Jim önérzettel. Odalökte Tutulatut Ágostonhoz.
Tutulatu úgy esett el, hogy térdre rogyott Ágoston előtt.

VI.

Tutulatu nyögött.

— Borzasztó, hogy ez a vadállat mennyire megkínzott!

— Miért kellett magát felkényszeríteni hozzám? — kérdezte Ágoston.

— A nyomdász nem készült el a névjeggyemmel s névjegy nélkül nem akartam berontani. Ezért halogattam a látogatást. Tudom, hogy előkelő úrnál miként kell tiszteletemet tenni.

Ágoston becsengette Jimet. Rászólt:

— Segítsd fel ezt az urat, mert magától nem tud felemelkedni.

Jim teljesítette a parancsot.

— Most pedig kérj tőle bocsánatot.

— I beg your pardon, sir.

— Mehetsz.

Tutulatu elégtétellel mérte végig a távozó díjbirkózó óriási hátát.

— Köszönöm, — fordult Ágostonhoz, — köszönöm ezt a megértést.

Nyakkendőjét megigazította.

— Az élet, — mondta fontoskodva, — semmi egyéb, mint a kétszínűségek elkerülhetetlen sorozata. Most azonban örülök annak, hogy köszönetemben őszinte lehettem. Hálából megkínálhatom selyemharisnyával?

— Azonnal.

Ágoston becsöngette Tötyömbötyömöt. Bemutatta Tutulatulnak. Tötyömbötyöm pirult. Tutulatulnak a padlóra esett a nyelve. Tátott szájjal bámult.

— Szép? — kérdezte Ágoston.

— Istennő — rajongott Tutulatu, miután nyelvét visszacsúsztatta helyére.

Ágoston kiküldte Tötyömbötyömet.

— Ez a hölgy, — fordult Tutulatuhoz, — akinek a nekem felajánlott selyemharisnyákat átadhatja.

Tutulatu nyelt egyet.

— Fél tucat elegendő?

— A selyemharisnyák számában önagyságával kell megállapodnia.

— Az arisztokraták mind ilyen nagylelkűek barátokkal?

— Sőt nagylelkűbbek. Ám én is akarok magától valamit, Tutulatu. Fel van hevülve?

— Vulkánon táncol a férfimivoltom.

— Hajlandó nekem szolgálatot tenni?

Tutulatu szeme sunyin pislogott.

— Üzlet?

— Az.

— Bocsánatot kérek, de egy kicsit mozognom kell.

— Tessék.

Tutulatu néhányszor fel és lejár a szobában. Zseb-kendőjével folyton verejtékes homlokát törölgette. Öt perc alatt két zsebkendőt használt el. Majd így szólt:

— Hitelezőimre gondoltam, hogy komolyan üzletről tárgyalhassak. Kész vagyok.

— Jól gazdálkodik üzleti energiájával.

Tutulatu leült. Tekintélyes hasán keresztbe rakta a kezét.

— Az üzleti siker titka a kegyetlen nyugalom — mondta.

Ágoston elmondta a tervét. Tutulatu hol felemelkedett, hol leült, szeme kidülledt, orra elhajlott, ujjai idegesen mozogtak; teljes lényével követte Ágoston szavait. Néha kéjelegve megnyalta száját. Itt-ott egy szót közbevetett. Nagyszerű! Páratlan! Noch nie dagewesen! C' est ça! Success! Money and glory! Trallalalla!... Üzlettársak leszünk?

— Nem. Ennyire nem vagyunk. De a polgári részvénytársatlyunknak Ön lesz a főnöke.

- És Tötyömbötyöm is az enyém?
- Igen.
- Az utcán együtt mutatkozunk? Ön és én?
- Ha csak ezt óhajtja.
- Ha estélyt rendezek az otthonomban, eljön?
- El.
- Feleségemnek kezet csókol?
- Igen.
- Feleségem borzalmasan csunya. És a természete fürgeteg.
- Feleség!...
- Meg is táncoltatja?
- Azt nem.
- Tutulatu könyörögni kezdett.
- Ágoston úr, látom üzleti terve zsenialitását, de ha Ön nem táncoltatja meg a feleségemet, akkor rám nem számíthat.
- Megtáncoltatom.
- És a többi hölgyvendéget?
- Nem értem.
- Azokat mellőzni kell.
- Mellőzni fogom őket.
- Ágoston úr, a vállalat sikerülni fog, mert a feleségem meg fogja Önt szeretni s engem békében hagy. Óh, Ágoston úr, hogy köszönjem meg a jóságát?
- A vállalatnak szerezzen mennél több részvényest. Egy részvény száz arany s ez a befektetés hihetetlen hasznot hoz.
- Sok részvényest. Ezret, százezret, milliót. A polgári társadalom színejavát. Ágoston úr, Ön megszabadított a feleségemtől s ezért a jóságért kész volnék meghalni, ha nem tudnám, hogy szükség van rám.
- Egyelőre ne haljon meg.
- A szíve cukor, Ágoston úr...
- Tutulatu felkelt.
- Megengedi, hogy Tötyömbötyömöt megcsókoljam? Azt a gyermekien szelíd, ártatlan arcát?...
- És selyemharisnyát lóbálgatva, amelyet felöltöje

zsebéből emelt ki, Tötyömbötyöm ajtaja felé tartott. Ágoston utána szólt:

— Maga rőfög, amikor csókol?

— Nem tudom. Csók közben nem vagyok a magam ura.

— Ne rőfögjön, — ajánlotta Ágoston, — mert Tötyömbötyöm kissé kényeskedő.

— Úgy vigyázok a hangomra, mintha tenorista lennék. Amellett tudom, hogy a nők szemérmetesek, ha talpig férfi előtt kell megmutatkozniok.

Ágoston benne volt a munka lázában s becsengette Filoménát.

— Holnap a miniszterelnökkel akarok találkozni — mondta. — És Izorral, a bankárral. A rendőrfőnökkel is, valamint a polgármesterrel. Először azonban a miniszterelnökkel. Ezeket a találkozásokat telefonon elintézheti. Nem kell túlváriasi lenni. A miniszterelnöknek mondja meg, hogy a feleségét ne féltse tőlem. A miniszterelnök tudja, hogy Ön az én bizalmasam s azért az ország első embere, hogy a maga szavának jobban higgyen, mint nekem.

Filoména a hordozható kis írógépet a hóna alatt szorongatta. Rózsaszínű papír csüngött ki belőle.

— Mi az? — kérdezte Ágoston.

— Mihálynak írtam szerelmes levelet s az írógépet nem mertem a szoba magányára bízni.

— Mihály megérkezett?

— Nem hiszem.

— Tudja a címét?

— Nem tudom, de azért minden nap postagalambbal elküldöm a szívem betűkbeionnyadt vágyát.

— Ezt a mondatot szerelmi levelezőből lopta.

— Nem kérem, a fájdalmamból préseltem. Minden leveletem ezzel a vallomással zárom le.

— Hogy a fenébe talál el a postagalamb Mihályhoz?

— A sors nem tud elbujni a szerelem elől. Érzem, hogy Mihály könnyei megáztatják leveleimet.

— Mi hír Therézáról?

— Annyira evangelista lett, hogy apját is megtértette. A háborús hős nevetett Theréza erőlködésén s erre az apa, aki már rég nem gyilkolt, megölte. A háborús hős utolsó szavai ezek voltak: „Én mégis több embert öltem, mint te.“ Gúnyosan kidugta a nyelvét s utána meghalt.

— Mi történt Theréza apjával?

— A háborús hős szavai önérzetét annyira megbántották, hogy öngyilkos lett.

— Theréza boldog?

— Apja halála ellenére nem boldog, mert hiszen önt szereti. Ez a tizenhat éves taknyos lány — zúgolódott Filoména, — egy ilyen érett urat mer szeretni, mint ön. Most a hangfenomént tűri meg maga mellett, aki valóssággal inasa. A hangfenomén egyházi dalokat énekel s Therézának így is szaporítja a híveit. Therézának, az evangelistának.

— Filoména, — mondta Ágoston, — maga megbecsülhetetlenül jó alkalmazott. Feleség, szakácsné, titkár, pénztárnok, detektív, gondolatolvasó egy személyben. Kár, hogy nem nő.

— Pedig az vagyok, Ágoston úr. Ha az én vánkosom beszélni tudna! Rejtelmes meséket suddogna arról, hogy én milyennek látom a férfit.

— Lásza, — mondta Ágoston, — a boldogtalanság az egyetlen boldogság. Nyugtalanná teszi az embert s akar valamit. Én már nem akarok semmit. Csak az élet halálát akarom.

— Az élet épp olyan kegyetlen, — sóhajtott fel Filoména, — mint a férfiak a vágyaimmal szemben.

— Tehát, — szólott Ágoston, — meg kell ölni azokat, akik a vágyakat kinevetik.

— Ágoston úr, én Önnel mindig egyetértettem.

S hiszterikusan felsikoltott:

— Ön a férfiak férfja. Azért óhajtom, hogy a terve sikerüljön, mert akkor Ön is meg fog halni s megszűnnek a szenvedéseim.

— És a többi férfi? Mihály? Mások?

— Mind meghalt Ön előtt.

Zokogott.

— Abban a sírban szeretnék pondró lenni, amelyben Ön feküdni fog. Mint bogár mászkálnék halott fülében s ezt zümmögném: szeretlek.

— Akit sohasem szerettek, — mondta Ágoston, — csak az a nő szerethet annyira. Férfit! Férfit! Az élet fejdíszét! Az élet marhaságát! De tudja-e, Filoména, hogy amikor így beszél, hűtlen Mihályhoz?

— Mihály elérhető, mert fiatal, de Ön elérhetetlen, mert már semmiben sem hisz. Mihály egy nap olyan hangulatban lesz, hogy akármilyen nőt megölel, mert fiatal vére követelődzni fog. Szemét behunyja, Theréziát elképzelem s engem fog csókolni. És én azt képzelem majd, hogy Ön csókol engem, Ágoston úr, Ön, az elérhetetlen, aki csak a halott életet akarja megölelni.

Filoména szerelmi lázában leejtette az írógépet.

— Így szeretném az Ön életét beledobni az ürbe, hogy összetörjön, — rikácsolt Filoména.

— Mindig túlgyorsan járt az esze, — mosolygott Ágoston, — s azért ijedtek meg magától a férfiak.

— Ez vigasztalás. Szép hazugság, — mondta Filoména. — Szóval nem a volt golyvám miatt ijedtek meg? S nem elrontott arcom miatt?

Ágoston beintette Jimet, aki az írógépet eltakarította. Aztán ráparancsolt a díjbirkózóra, hogy Filoménát emelje föl s vigye vissza irodájába. Filoménának, miatta Jim karján feküdt, átszellemült az arca és csókokat hajigált a levegőbe. Virágok szírmok nélkül.

VII.

Ágoston csellóját Jim fejéhez vágta. A cselló hangos könnyek kíséretében tört össze. Jim röhögött. Örült koponyája keménységének. A csellóból a könnyek koták formájában hullottak ki. Ágoston rájött arra, hogy mindaddig érezni fog, amíg a csellót meg nem semmisíti. Ez a hangszer volt vissza-visszatérő ellágyulásai szimboluma. Végezni kellett vele.

Jim arcán egyszerre megfagyott a vigyorgás. Kemény, csontos arca úgy hatott, mint egy megtévelyt lóé, amelyben hirtelen felébredt a lappangó értelem, de nem tud eligazodni benne. Rányerített Ágostonra. Arcán kísérteties ostobasággal közeledett gazdájához.

— Uram, Ön elfelejti, hogy angolszász vagyok.

— Megfeneklett benne a korlátolt alázat, — gondolta Ágoston, — most aztán jó lesz vigyázni. — Hangosan:

— Fel akarsz falni?

— Hogy merte a csellót a fejemhez vágni?

— Ez megtiszteltetés, Jim.

— De miénk... miénk a világ, — habzott Jim szája, — az angolszászoké... És minek törte össze a csellót egy angolszász koponyán? Erre feleljen!

Jim arca dühében megnőtt, förtelmesen óriási méreteket öltött és szája olyan tág lett, mint egy klubház ajtaja.

— Jim, — mondta Ágoston igen szelíd és óvatos hangon, — nem jut eszedbe, hogy tulajdonképpen bókka adóztam neked, amikor a csellót a fejedhez vágtam? A boldogulást megakadályozó érzéseket csakis angolszász koponyán lehet összetörni. Értesz? Ne felejtse el,

Jim, hogyha az érzésnek nevezett genny kiüt a saját testeteken, a nagy bölcs angolszász testen, akkor igyekeztek megszabadulni tőle. Elvégre miért került Byron és Shelley Olaszországba? Az angol világfőlénynek tettél szolgálatot, amikor koponyádat föláldoztad. Nem is áldoztad fel. Még ép. Mennyire ép!

Jim arca rendes méreteire kezdett visszafejlődni.

— Az önérzetedet tisztellem, — folytatta Ágoston, — csak azt sajnálom, hogy félreérted saját önérzetedet. Erős vagy, mert minden gyengeség visszapattan rólad. Alkalmaztalak volna-e erős szervezeted figyelembevételével nélkül? És aki nekem engedelmeskedik, az saját magán uralkodik. Jim, tudnod kellene, hogy az angol világsiker titka az önfegyelem.

Jim újra behódolt Ágostonnak.

— Uram, elnézését kérem, amiért megfélemeztem magamról. De én nem vagyok annyira művelt, hogy ezeket a komplikációkat megértsem. Ezért vettem el a súlykot. Meg tud bocsátani? Kit öljek meg? Mit tegyek?

Jim bátorítalanul nyujtotta kezét Ágostonnak.

— Rázza meg, — könyörgött.

Ágoston mosolygott.

— Még nem ebédeltem, s annyi erő nincs bennem, hogy megrázzam a kezedet. Vedd tudomásul, hogy megint jó barátok vagyunk.

— Köszönöm.

Ágoston magára maradt. Jim elfelejtette kitakarítani a cselló törmelékeit s ez Ágostonnak alkalmat adott a tünődésre. Érzések nélkül emlékezett. A tiszta intellektus rombolóan dolgozott benne. Képzelete asztalán kiterítette a sors térképét.

— Minden jól megy, — bízta magát, — az élet halála elkerülhetetlen.

Szemét behúnyta. Megtapogatta a szakállát, szemöldökét, homlokát, csuklóját.

— Vagyok, holott már nem vagyok.

Multja igazmondó embereit próbálta maga elé idézni és lelkiállapotukat megérteni. A költő köhögött,

soha valódi megértést nem kapott s azért azzal vigasztalódott, hogy ő a kozmosz énekese. Önámítás. Nem lehet annak az énekese, ami nincs. Talán a borjúszelet elkerülhetetlen sorsában azzal vigasztalódik, hogy használ az emberi szervezetnek? A költő önérzete sem ér többet, mint a borjúszeleté. Nini, itt a grande cocotte, akit barátai Madame Sans Gene-nek neveztek. Keleti kenőccsel kente be a testét s úgy gazdagodott meg, hogy barátait elaltatta bájitallal, kloroformmal s kifosztotta őket. Nagyon igaz teremtés volt, mert azt tette, amit akart. Amikor végre letartóztatták, így védekezett: „A férfiak sohasem tudják megfizetni a nőt, s azért így hajtottam be rajtuk a tartozást.” A börtönben epileptikus rohamai voltak s a pap Szent Jakab apostol szavaival vigasztalta: „A hit imádsága meggyógyítja a beteget.” Madame Sans Gene hirtelen józan lett: „A tragédia is ostoba, — mondta, — mert nincs értelme.” A papot kikergette a cellából, ő pedig az egerekkel kezdett beszélgetni, amelyek körülötte szaladgáltak. A tébolydába vitték, ahol egereket követelt, hogy társasága legyen. Hiába, — mosolygott Ágoston, — a nő nem tud meglenni társaság nélkül. Azért antiszociális, mert a társaságban is exhibíciós emberpéldány...“ Ágoston egy orvosra emlékezett, aki kéjelegve fejtette ki előtte a különböző járványok förtelmes szépségét. A kolera, tifusz, pestis, spanyol nyavalya fogalmai édes kéjjel, pántlikagiliszta formájában nyúltak ki a száján. „Fontos az orvosokkal együtt működni, — állapította meg Ágoston, — hogy a vállalkozás sikerüljön. A miniszterelnöknél ki kell eszközölni, hogy az orvosok, akik az ügynek szolgálnak, szabadkezet s állami segílyt kapjanak. Egyideig nekik is meg kell élniök s nem szaladhatnak a páciensek után.

Ágoston becsengette Jimet, akivel a vastag perzsa szőnyegről kivitette a szétfúzott csellót. Majd szemét végigjáratta masszív bútorain, olajfestményein, az összhangba hozott anyagon. Nem érzett semmit, tehát a szépség is csak tárggyá züllött. „Ha a bohém a polgári ideológia romantikus vice, — suhant végig az agyán.

— akkor az esztétika a komplikáltan unatkozók nagyképzű theológiája. Az sincs, ami van, mert megszűnik s ami lehetne, az sohasem lesz, tehát minek törődni vele. A halál is megszűnik, amikor mind halottak leszünk.“

Amália rontott be. Arca fel volt dűlva. Szemében sötét viharok gyűltek össze. Ágoston közvetlen közelében megtorpant.

— Te, — visított, — te gazember!

Ágoston bágyadtan símogatta a haját.

— Ne merj megölelni, — förmedt rá Amália.

— Túlbecsűlöd magad, — mondta Ágoston, — elvégre az ásítást meg kell előzni ezzel a nyújtózkodással.

— Nem is kérdezed, hogy miért nevezlek gazembernek?

— Úgyis megmondod, meg amúgy sem fontos az indokolás.

— Miért ámítasz engem?

— Mivel ámítlak?

— A házasságigérettel.

— Mit akarsz, olyan ígéretet még nem tettem, hogy nem veszek el feleségül.

— Megbecstelenítettél. Ha férfi vagy, váltsd be a szavadat.

— Én csak ember vagyok.

— Engem nem lehet szavakkal lerázni. Ismétlem: megbecstelenítettél.

— Ne okoskodj. Hozzád se nyúltam.

— Mondom, hogy szavakkal nem rázhatsz le magadról. Völegényemnek tekintlek!

— Akkor vonjad felelősségre a természetet.

— Azt kívánod, hogy így járjak, anélkül, hogy a hitvesed lennék?

— Dehogyan kívánom. Különbben is, ne ordíts anyyira. A szerető nőnek énekelnie kell, vagy legalább is illik.

— Mit tegyek?

Ágoston fiókjából idegcsillapítót vett ki.

— Ez talán segít rajtad.

— Nem akarok nyugodt lenni, — toporzékolt Amália.

— Verjelek meg?

Amália szeméből a könnyek kinyomták a felháborodást. Zokogott.

— Úgy-e azt akarod, hogy a főváros nevéssen rajtam?

Ágoston ásitott.

— Amikor éhes vagyok, mindig ásitok, — mondta.

— Remélem, hogy te is megéheztél, Amália. Már dél van.

— Te olyan férfi vagy, Ágoston, — mondta Amália, — aki nem érted meg a nőket. Mért is szerettem beléd?

— Azt én sem tudom.

— Elveszel feleségül?

— El.

— Mondd több meggyőződéssel.

— Nem mondhatom, mert nincsenek meggyőződéseim. Ennyit azonban elárulok neked: tudod, hogy egy nagy vállalat megszervezésén dolgozom. Ez munkát és időt követel. Ha a vállalat alapját leraktam, az alapszabályokkal elkészültem s a vállalat a siker útjára lépett, akkor beszélhetünk a házasságról. Mennél sikeresebb a vállalkozásom, annál különb fülbevalót vásárolhatok neked.

Amália átkarolta Ágostont.

— Megcsókolhatsz.

Ágoston megcsókolta a levegőt.

Amália sóhajtott.

— A levegővel is megcsalsz.

— Képzeldöl, Amália, — mondta Ágoston s megcsókolta a nő orra hegyét. — Jó csók volt. Nagyszerű íze van az ajkadnak.

- Az orrom hegyét csókolta meg.
- Amália, — mondta Ágoston, — te még mindig nem ismered a férfiakat. Nem a csók helye a fontos, hanem a szenzációja.
- Tehát boldoggá tudlak tenni?
- Nem tudom, miről beszélsz.
- Látom, hogy éhes vagy, Ágoston. Gyerünk. Elmenet, a díjbirkózót látva, Amália így szólt:
- Házasságunk után is megtartod Jimet titkárnak?
- Hogy kedvedben járjak, kijelentem, hogy a te inasod lesz. Az a jó férj, aki, ha nem tud inas lenni, felesége részére inasról gondoskodik.
- Ágoston, a lelked olyan bizarr, mint ennek a díjbirkózónak az anatómiája.
- Örülök, hogy Jim érdekel, — mondta Ágoston, legalább neki fogsz parancsolni.
- Amália mosolygott.
- Titokzatos a szám árnyéka? — kérdezte.
- Nem volnál nő, ha nem képzelnéd magadról, hogy titokzatos vagy.
- Ágoston, pirulok bókjaid hallatára.
- Örömeink halandók, de megcsinálom, hogy a halál se legyen halhatatlan, tehát nem szabad panaszkodni.
- Az étteremben Hahaha, a púpos ember, szólította meg Ágostont.
- Ebéd után beszéljessünk, — mondta Ágoston, — mert ha jóllaktam, könnyebben tűröm el magát.
- Igazán rokonlelkek vagyunk, — jegyezte meg Hahaha, — én azért tudtam magát megszólítani, mert már jóllaktam.
- A púpos ember az ablakpárkányra ült.
- Neki szabad, — mondta a pincér Ágostonnak, — az Országos Testedző Szövetség elnöke. A sportolók pápája, tehát mindenki retteg tőle.
- Hahaha Amália bokáját bámulta.
- A férfierő a púpjában rakódhatott le — mondta Amália Ágostonnak. — Attól félek, hogy megbabonáz.

— Azt szeretnéd, ha megbabonázna. Hanem hallod, Amália, ha ez a púpos gnóm teherbe ejti a képzeletedet, ne engem okolj.

— Ágoston, túlmohón eszel.

— Éhes vagyok.

— Hogy tartod a kést. Üriember vagy s nem tudsz enni. Mi mindenre kell még téged rátanítanom.

Az ebéd végeztével Hahaha leugrott az ablakpárkányról, Ágostonhoz tipegett, Amáliának megcsókolta a térdét, arra való hivatkozással, hogy ez a legújabb divat, s Ágostonnak csak a jobb keze kisúját nyújtotta.

— Hátha összemorzsolja a kezemet! — mondta. — Ön a menyasszonya Ágostonnak? — fordult Amáliához.

— Igen.

— Ha púpomon szakáll nőne, tudna engem szeretni? Párisban ismertem egy nőt, aki egy lába ellenére igen népszerű volt a férfiak körében. Kijelentem, — s szemével hunyorgatott, — engem csak a szép nők szeretnek.

— Otrombán henegeg — mondta Ágoston. — Ha Amáliával mindenáron találkát akar, hamar beszélje meg s aztán tárgyaljuk meg a magunk dolgát.

Amália kijelentette, hogy halott anyja szellemétől megkérdezi, vajjon Hahahával találkozhatik-e. Aztán elsietett, mert egy áruházban keztyűkiárúsítás volt s a szegény nőket látni akarta, amint a leszállított árú keztyűkért verekesznek. Hahaha keze helyett odanyújtotta púpját Amáliának, hogy jólápolt újjaival megérintse.

— Amália boldog, — jegyezte meg Ágoston, — ma mégis meghódított egy férfit.

— Lássa — mondta Hahaha búsan — ezért is utálom az életet. A nők azt hiszik, hogy engem szeretni perverzitás, holott engem is kilenc hónapig hordott méhében az anyám.

— Emlékszik utolsó megállapodásunkra? — kérdezte Ágoston. — Sokat dicsért engem?

— Ahol csak megfordultam. És ön?

— Seholsem hoztam szóba a nevét. Így dicsértem.

— Köszönöm, mert ha megemlítette volna a neve-
met, a lefitymálást nem tudta volna elfojtani magában.

— Úgy van.

— En pedig azért dicsértem hangosan, hogy halkan
érvényesülhessen bennem az undor magával szemben.

— Ezt meg én köszönöm. Sokan sportolnak?

— A túlzásba vitt sportolás öli az embereket, hála
Istennek. A múlt hónapban harmincketten haltak meg
sportolás következtében. Egy röpiraton dolgozom,
amelyben megmagyarázom az atlétáknak, hogy miként
vigyázzanak a szívükre. A tanácsomat, mert tekintély
vagyok, meg fogják fogadni, amivel szívüknek még
jobban ártanak.

— Vajjon én mondok-e sírbeszédet maga felett,
vagy maga én felettem?

A púpos sporttekintély nevetett.

— Mintha az Istentől kérdezné meg, hogy őt ki
fogja eltemetni.

— Sokra becsüli magát is és engem is.

— Ez nem túlbecsülés. Ismerem értékeinket. A
semmi megszüntetése a mi pozitív vallásunk. Igaz?

— Igaz.

— Mi nemcsak a jó és a rossz világán vagyunk túl,
hanem minden elképzelhető világon. Az az elvünk,
hogy nincsen elvünk, a saját elvtelenségében fullad
meg.

— Ha még érezni tudnék, — mondta Ágoston, el-
ismeréssel, — akkor ezért a megjegyzéséért nagyon
nagyon gyöngéden néznék magára.

A púpos meghúzta Ágoston szakállát.

— A kezemnek nevetnie kellett — mondta.

Az utcán, az étterem ablaka előtt. Salamon, a pub-
licista vigyorgott. Nyaka megnyúlt, mint egy struccé.

A szomszéd asztaloknál ülők tisztelettel néztek
Ágostonra és Hahahára. Közismert emberek voltak s
jelenlétük a vendégek önérzetét is felfokozta. Az étte-
rem tulajdonosa elhatározta, hogy ételei árát emelni s
minőségét csökkenteni fogja.

VIII.

Egy forró nyári éjszakán Ágoston kint hált a mezőn. Jól esett a szűz anyaföldön feküdni, megkóstoltatni a testtel a föld ízét, alázat nélkül megölelni a sír anyagát. Érzéseivel leszámolt, az életben csak a halál célját látta, tehát semmi se aggaszthatta álmában. De az öntudatalatti emlékekkel nem tudott végezni s azok álmában jussukat követelték. Anyja fájdalmai, amelyeket akkor érzett, amikor méhében hordta, az első visszaélés, amikor egy földművesbe egy csendőr belerugott, anélkül, hogy a pór tiltakozni mert volna, saját könnyei, amelyek akkor csurogtak le az arcán, amikor a leány, akit szeretett, cserben hagyta. És álmában egy bokrétát költöző leány közeledett hozzá viruló arccal, a bokrétát leejtette, a kebléből egy rózsás arcú csecsemőt emelt ki s a csecsemő a sóhajok nyelvén szólalt meg: „Ágoston, — mondta — ki fog engem tőled megoltalmazni, engem, aki még nem éltem s nem vagyok felelős semmiért?“ „Nem értem a kérdésedet, mert nincsenek érzéseim“, — volt a válasz, s ámbátor a csecsemő síralmas életösztoke nem fáj neki, a kérdés mégis kelletlenül érintette. S hirtelen egy Madonna-arcú nő jelent meg előtte, aki kiemelte a szívét, a tenyerébe vette s így szólt: „Anyád vagyok, Ágoston, s kérdem: ki fog téged megmenteni saját magadtól, ha már én nem tudok segíteni rajtad?“ A látomány megszűnt, s Ágoston előtt egyszerre egy bú sarcú paraszt jelent meg, aki panaszkodó hangon így szólt: „Ha meg is vertek, mégis várom az aratást. Mert Isten áldása a föld áldása is.“ Ágoston hánykolódott a földön, a nedvesség beszívárgott ruhájába, egy bogár mászott az orrlyukába, ez csiklandozta

s ettől felébredt. A csillagokra nézett. „Élettelen fény“, — mondta. De az álma élete zaklatta. Fölkelt. Lehajolt. Vérkeringését akarta felfrissíteni. Amikor vagy tizedszer hajolt le, fölemelt egy kukoricaszárat, szögletes mozdulattal a karjára fektette és csecsemőnek nevezte. Aztán teljes erővel belehajította a közeli tócsába. A tücskök ciripeltek. A békák se hallgattak. „Zeneszó mellett halt meg a csecsemő,“ — vigyorgott Ágoston gonoszul. Az éjszakát végig sétálta. Azon törte a fejét, hogyan lehetne az álmokat megölni. Egyéb megoldásra nem jutott, mint arra, hogy az élet halálával megsemmisülnek az álmok is. Az egészsznek kell véget vetni, hogy a rész ne okvetetlenkedhessék.

Reggel, visszajövet a városba, megtudta, hogy János, a hetven éves rokon vérmérgezés következtében meghalt. Utolsó szavai ezek voltak, s kívánságát írásba is foglalta: „Vagyonomat Ágostonra hagyom, mert ha el is költi, úrimódra költi el.“ Ágoston az úri szolidaritás hangoztatásától ugyan nem hatódott meg, ellenben bizonyos függetlenségi tudattal vette tudomásul, hogy Izor, a bankár, most majd kevésbé okoskodhatik. Izor ugyanis észrevette, hogy Ágoston pénze fogytán van s azért a vállalat részére a kölcsönt mind nehezebb feltételek mellett folyósította. A miniszterelnök ki volt szolgálatva Izornak, sőt Salamon, a publicista, sem merte a bankár barátságát kockáztatni. Ágoston tudta, hogy ezzel az örökséggel Izort megalázza, a miniszterelnököt kihúzza a csávából, amennyiben adósságai egy részét lefizeti a bankárnak és Salamont ráveheti arra, hogy támadó cikkében Izort bankár helyett uzsorásnak nevezze. „Izort meg fogom leckéztetni“, mondta Ágoston hangosan saját magának, „övé a pénz, enyém az élet. De most a pénz is az enyém. Izor ezentúl nem fog udvariasan mosolyogni és csálni, hanem mosoly nélkül adni. Kitöröm a nyakát, ha a pénze egy részét nem fekteti bele a vállalkozásomba.“

Tutulatuval is bajok voltak. A selyemharisnya ügynök beleúnt Tötyömbötyömbe. Azt követelte Ágostontól, hogy Thérézát szerezze meg neki. Ágoston felelős-

ségre vonta Tötyömbötyömöt, aki azzal védekezett, hogy azt a férfit nem lehet szeretni, akin nincs mit szeretni. „Még akkor sem tudtam megmelegedni mellette, amikor a férjemre gondoltam“, mondta. Ágoston látta, hogy ez veszett ügy s nem is erőszakolta. Tutulatuól nem akarta elvenni azt a tévhitet, hogy Tötyömbötyömmel ő szakított, mert ha férfi önérzetét elveszti, akkor már egyáltalában nem számíthat rá. Egyebet nem tehetett, mint megigérte Tutulatuinak, hogy valami útonmódon megszerzi neki Therézát, habár egyelőre maga sem tudta, hogy miként. János nagybátyja haláláról értesülve, Tutulatuval telefonon közölte, hogy gyűjteményét megint egy előkelő halott körmével gyarapíthatja. A selyemharisnya ügynök halottkörömgűjtő mivoltában felujongott, de alattomosan kijelentette, hogy ez az ajándék nem változtat Theréza iránti vágyán. Therézát, sajnos, Ágoston nem teremthette elő, mert a vidéken evangelizált s nem volt semmi jogcíme, hogy visszaparáncsolja a fővárosba, miután ő kergette el. Várni kellett. Hogy Therézát mégis megnyerje magának, a hangfenomént, aki a városban maradt, nőnek öltöztette fel s tíz aranyért megegyezett vele abban, hogy Theréza anyját felkeresi a férfigyűlölő nők zárdájában. Theréza anyja nem vetette meg a férfit női ruhában. Ágoston lelkére kötötte, hogy ne felejtse el megmondani az aszszonynak, hogy Ágoston küldte hozzá. Theréza anyja bizalmasa, anyja Ágostont ezért a szolgálatáért meg fogja dicsérni s így talán, Tutulatu érdekében, újra meg tudja magát kedveltetni a leánnyal.

Az öreg Jánost eltemették. Tutulatu hozzájutott a halott körmeihez. Ágoston a temetés után megállapodott a temetésrendezővel, hogy Salamont, a publicistát, nem fogja megölni, holott egy cikkében leleplezte. A temetésrendezőről ugyanis azt írta, hogy az utolsó pillanatban a halottat kilopja a koporsóból s a csontokat egy kémiai gyárnak adja el. A kémiai gyár nem mert nyilatkozni s a temetésrendező orgyilkosokkal akarta eltétni láb alól az újságíró. Ágoston megnyugtatta, hogy a publicistával visszavonatja a támadást, s a temetés-

rendező azon az éjjel két halottat lopott ki a koporsóból. Ágoston mindinkább tudatára ébredt annak, hogy sajtokampány nélkül nem fog boldogulni s azért kettőzött figyelemmel ügyelt Salamon életére.

Egy nap, szakadó esőben, pont éjfélkor Mihály rontott be Ágostonhoz. Zilált volt. Arca annyira megöregedett, mint az olyan fiatalemberé, aki először ijedt meg valóban az élettől. Rádült Ágostonra és zokogott.

— Ágoston bátyám...

Hangjában megbicsaklott a rémület.

— Ha részeg vagy, feküdj a pamlagra és aludd ki magad, — intette le Ágoston.

Mihály tépte a haját; öklével verte az arcát.

— Részeg vagyok, igen, az vagyok. Filoména felcsalt a lakására s lerészegített. Nem tudom, hogy milyen italt adott. Behunytam a szememet, még a pórusaim szempillái is leragadtak. Filoména tört tartott a jobb kezében s én kényszerűségemben elvesztettem minden ellentálló képességemet. S mialatt szeretett, folyton azt suttogta: „Oh, Ágoston, miért nem vagy olyan fiatal, mint Mihály?” Aztán ellökött magától s miután ennyire megalázott, a zongorához ült s azt játszotta, hogy kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. Milyen zimankós ennek a nőnek a bőre!

— Mindezt nem mondhattad volna el holnap reggel?

— Holnap reggel halott leszek, Ágoston bátyám. A jellemem ezt a megalázást nem tudja elviselni. Üzletért kész vagyok a sivár öreg nőknek udvarolni, de így... így megalázni a fiatalságomat — borzasztó... Ha van Isten, azzal bünteti meg Filoménát, hogy soha többé nem fog tudni sóhajtani.

— Ismered Tötyömbötyömöt?

— Persze, hogy ismerem.

— Tetszik?

— Theréza úgy sem akar tudni rólam.

— És Tötyömbötyöm fiatal.

Mihály kinézett az ablakon. A csillagfénnel kirajzolta Tötyömbötyöm nevét a levegőben. Ágoston zavar-talanul aludhatott.

Másnap Tötyömbötyömnek tudtára adta, hogy Mihályt szeresse. Azt a tanácsot adta neki, hogy minden ravaszsággal kábítsa el Mihályt, aki azt hiszi, hogy csak az öreg nőknek tetszik. Őt arannyal emeli havi fizetését. Mihályt látva, Tötyömbötyöm így szólt Ágostonhoz:

— Ügy-e, nem kell férjemre gondolni, amikor Mihályt szeretem?

Mihály olyan boldog volt, hogy örömeiben beleharpott az ajtókilincsbe. Két fogát eltörte s Tötyömbötyöm mégis megcsókolta a száját s azt mondotta, hogy két fogát fülbevaló éknek fogja felhasználni.

Tötyömbötyöm egy heti vakációra mehetett. Férjét épp akkor tartóztatták le, amikor pénzt hamisított. Tötyömbötyöm örült, hogy senki sem fog Mihály életére törni. Férjének természetesen azt mondotta, hogy az események hatása alatt idegei megrongálódtak s szantoriumba kell mennie. A férj annyira el volt foglalva a maga bajaival, hogy a szantóriumi költségek előteremtését Mihályra bízta.

Filoména két napig betegen feküdt. Folyton pirult s azért került az irodát. A házmesterrel azt üzentette Ágostonnak, hogyha netalán meg talál halni, ne gyászolja, mert nem érdemli meg. Harmadnap Ágoston autóján elment érte. Összeszidta, eltúrta, hogy a jelenlétében sírjon, aztán azzal vigasztalta, hogy saját zsebkendőjével letörölte könnyeit. Kikötötte, hogy csak azzal a feltétellel veszi vissza az irodájába, ha a Mihállyal tapasztalt élményeiről nem ír regényt. Filoména megfogadta, hogy ezt nem teszi meg. Minek bűnét tetézni a védtelen betűkkel. Látszólag megroppanva, ült az autóban.

— A szerelemben is tudni kell a járást, — mondta Ágoston. Ötven mérföldes sebességgel hajtotta az autót. Minden eltökélt élettagadása ellenére Ágoston azt hitte, hogy Filoména a lelkiismerete bántja. S a lelkiismeret-

től úgy idegenkedett, mint az eb a pecéértől. Nem vette észre, hogy Filoména boldogan ül mellette, egy nagy élmény tudatában. Szeretett és szenvedett. Most már meghalhat. Azért fiatalodott meg az arca tíz esztendővel. De mire az irodába ért, arcára ráereszkedett a vénleányság szürke pora. Az ajka olyan volt, mintha megrozsdásodott volna.

Mialatt Filoména a szomszédszobában gépelt, Ágoston nyugtalansága, amely érzéshalála ellenére két napon át zaklatta, megszűnt. Megint hidegvérrel tudott tervezgetni. Körülbelül három esztendőt szánt terve megvalósítására s biztosra vette, hogy a vállalatot őszre meg tudja szervezni. Filoména jelenléte a céltalan élet tudatát megerősítette benne s az életmegsemmisítésre készülő akaratában lankadatlanul enyelgett vele a visszafojthatatlan halálvágy. Felállt, néhány lépést tett s rajtakapta magát, hogy öregesek a mozdulatai. Furcsa impulzus hatása alatt úgy nyúlt a sétabotjához, mint egy pipaszárhoz. Aztán leejtette s nem volt annyi erő benne, hogy felemelje. Az életnek ajtaja van s azon már most dőnget a halál. Erőtlenül lerogyott a karszékre, végtelem fáradtság tompította el az eszét, pókháló vonta be a koponyáját s hirtelen maga előtt látta Hahahát s nem volt annyi ereje, hogy barackot bökjön a feje búbjára. „Ha a kulcslyukon surrant be, akkor lázam van“, állapította meg Ágoston s karjával próbálta Hahahát megérinteni. Megdörzsölte a szemét. A levegő tükör volt, amelyben a saját képmását látta. A víz szakadt róla s Ágoston nyögött, mintha zsábája lett volna. Vagy egy óra hosszat mozdulatlanul hevert a karszéken. Amikor magához tért, becsengette Filoménát s alig hallhatóan vizet kért.

— Annyira elerőtlenedett az agyvelőm, hogy Filoména nem találta el a kívánságomat, — villant át értelmén a bátortalan felbuzdulás. — Úgy látszik, a guta kerülgetett.

A víztől felfrissült. Filoména aggodalmasan jegyezte meg:

— Nagyon sápadt, Ágoston úr. Hívjak orvost?

— Már jobban érzem magam. Szédülés fogott el.
Hagyj magamra.

Mikor magára maradt, arra gondolt, hogy az elmúlt hónapokban túlságosan megerőltette magát páratlan terve megvalósítása miatt s a sok tervezgetésnek elgyengülésével adta meg az árát. Szívéhez nyúlt. Erősen dobogott, de mind rendesebben. Ágoston mosolygott. Érzés nélkül is megbolondul a szív. Csak az orvosoknak van igazuk, nem a költőknek. Persze, Filoména jelenléte felfrissítette életgyilkoló kedvét s a visszahatás túlerős volt. Hátha jó lett volna meghalni! Ez a vágy is ellágyulás. Ez csak a halott érzések kérődzése. Még három évig kell élnie, hogy mindenki meghalhasson.

Most már elevenen dolgozott az esze. A tervező munka jól sikerült eddig. Forrókása a munkástársadalmat szervezi meg, Tutulatu a polgári társadalmat. Az ő feladata a felső tízezret megnyerni az ügynek, Mihály a pártában maradt nők szívét és zsebét fosztja ki s Salamon megdolgozza a társadalom minden rétegét. Ágostonnak eszébe jutott a miniszterelnök. Salamon útján kormányválsággal fogja megfenyegetni, ha nem adja be a derekát. Az az akadály, hogy a miniszterelnök, bármennyire hivatalból ravasz, mégis érzéstarisznyát hord a hátán. Fiatalkori szívéből a hátára lopódzott ez a teher. Meg kell szabadítani tőle. Államférfiúnak ne legyenek kukac-komplikációi!

Ágoston egyszerre arra ébredt, hogy a művészek, a szép örültek társadalmának megszervezésére még nem gondolt. Ez probléma. A pesszimista íróktól és gondolkodóktól kell leginkább tartani, mert pesszimizmusukban kiélvezik az életet, ennélfogva ragaszkodnak hozzá. Képeletben felvonultatta maga előtt író, költő és művész ismerőseit. A kövér költőt szemelte ki szervezőnek, aki azért eredeti, mert a holdvilágról mer dalolni, viszont a pelenkával és pénzzel is kell törődnie, mert felesége egy hentesnek a leánya. A költőt azonnal felhívta a szerkesztőségben, ahol éppen a főszerkesztő talpát csiklandozta.

A főszerkesztő nagykegyesen elbocsátotta, amikor arról értesült, hogy Ágoston meghívta ebédre. „Jó lesz tőle cikket kérni“, ajánlotta a főszerkesztő s két más munkatársnak nyújtotta oda pucér talpát. Azonban ketten sem tudták annyi kéjbe varázsolni a főszerkesztő bágyadt talpát, mint a költő egymaga.

IX.

Ágoston egy kiskocsmában adott találkát a hájas költőnek, mert tudta, hogy a költő hangulatkapitalista s tőkét az egyszerű emberek környezetében szerezte. A költő a sörbe fulladt légy sorsán épp úgy elandalgott, mint szerelmesén, aki a holdsugárral akasztotta fel magát a végtelen padlásszobájában. A költő, mielőtt a kiskocsmába lépett volna, noteszéből kidobta a lelkiismeretet, hogy mennél érzékenyebb lehessen. A szegénység és elszigeteltség gögjétől áthatva, Ágostont nem becsülte sokra s azért leereszkedő hangon beszélt vele. „Azt akarja velem éreztetni, hogy szegénynek lenni jobb, mint gazdagnak, pedig az íróasztalom itatósát is irigylő”, mosolygott a talpra állt ítélőképeség Ágostonban. Ám szó nélkül tűrte, hogy a költő vánnyadt kövérségét nyálas fölénnyel fitogtassa előtte. Előbb jól megbédeltette, a költő Lucullusra hivatkozott, aki szintén ételfűzérrel díszítette fel a gyomrát s evés közben azt a tanácsot adta Ágostonnak, hogy zsebkését dobja ki az ablakon, mert csak így tud feltűnést kelteni. Amikor Ágoston ezt csakugyan meg akarta tenni, a költő elkapta tőle a zsebkést s cipője nyílásába csúsztotta. „Ez önkínzás, — mondta, — hátha felnyílik a zsebkés s megsebesíti ritmusavarban járó lábamat. De inkább magamat kínozom — azért vagyok költő — semhogy Ön magában kárt tehessen.” Ágoston természetesen tudta, hogy minden ember egocentrikus mivoltában saját orrlyukában látja az élet mélységet, de a költő ezen a téren a babér. Viszont azért költő, hogy a babér az övé legyen!

A költő lírai versek törmelékeivel cukrozta meg a tortát s elhasznált zsebkendőjére két sort írt, mielőtt a

beszélgetést folytatta volna. Ágoston ismerte a költő lélektanát s azért türelmesen alkalmat adott neki arra, hogy előbb a maga módján kitombolja magát. Beszéljen saját magáról, hogy aztán az üzletet is észrevehesse. A költőben eszeveszetten foszforeszkált az ellentmondás s hogy Isten lehessen, először Istennel bánt el s aztán a természettel.

— Találkoztam Istennel, — mondotta, — aki mikroszkop alá tette az életet s alkotásán elszégyelte magát. Majd nagyítóüveggel nézte s erre megijedt. Rájött arra, hogy embernek nevezett álma zátonyra futott. Erre odasugtam az Úrnak, hogy higgyen a költészetben s eltűri az embereket.

— Ez nem rossz, — mondotta Ágoston meggyőződésre emlékeztető helyesléssel.

— Akarja a véleményemet az ösről? — kérdezte a költő.

— Akkoris elmondaná, ha nem akarnám.

— Igen, — vágott vissza érélyesen a költő, — mert feladatom kifejezni magam a sötét közöny ellenére. Költő vagyok, de az őstől nem vagyok elragadtatva. A fák levelei azért sárgulnak meg ősszel, mert a természet irigyli tavaszi multját, nyári élvezeteit. A lemondás szimboluma? A lemondás a tehetetlenség lírai vallomása. A természet a fűzfaköltő módján sóhajt, mert nem tud életigazoló költő lenni.

— Mint Ön.

— Mint én. És a nő... szeretné tudni, hogy én, a mindenség éneklő ura, hogyan látom a nőt? Egyszer, régen, tegnapelőtt vagy talán tegnap, azt hittem, hogy egy nő szívéhez értem s kiderült, hogy semmit sem érintettem, akárcsak a halál, amikor végez az emberrel.

— Itt az alkalom szóba hozni a vállalkozásomat, — gondolta Ágoston.

De a költőből nem fogyott ki a szó. Ágoston türelme kéziratpapiros volt, amelyre a költő rápotyogtatta vallomását.

— A halálról jut eszembe, — folytatta a költő s ekkor már a negyedik szelet dobostortát fogyasztotta,

— az apám halála. Azért lettem költő, mert apám sohasem törődött a szépséggel. Egy ízben azt mondtam az apámnak, hogy apám, édes, jó, egyetlen apám, örüljön annak, hogy a fia költő, mert így az Ön neve is halhatatlan lesz. Apám nagykereskedő volt s a magam halhatatlanságával akartam vigasztalni véges mivoltát. „Miben áll a te költészeted?“, kérdezte az öreg, Isten nyugosztalja, ahol van, mert a sírja helyét elfelejtettem. És én így válaszoltam: „Eltitkolom magam az emberek előtt, tehát megírom legbensőbb titkaimat, amelyekre tulajdonképpen csak akkor jöttem rá, amikor megírtam őket.“ Az apám kényszerzubbonyba tett, mert nem akarta, hogy szégyent hozzak a családra, ahogy ő mondotta. Három nap mulva szabadon engedett, amit azzal indokolt meg, hogy anyám megcsalta egy más férfival, s ezért én nem lehetek az ő fia. Anyám versben válaszolt érdeklődésemre s azóta tudom, hogy anyám költészetet csinált életéből. Még vannak férfiak, akik megvigasztalják a meg nem értett feleséget!

A költő sajtot kért. A sajt illatát kéjesen szíttá magába s az asztal abroszára strófát firkált a sajtról, amelynek illatára féltékeny a rózsza.

— Hogy apámra visszatérjek, — folytatta a költő, — apám hetvenöt éves korában halt meg, miután vagyónát a tisztességes útra tért törvénytelen ifjak és hajadonok otthonára hagyta, azzal a kikötéssel, hogy nekem ott sohasem adnak szállást. Még abban az esetben sem, ha aggkoromban be tudom bizonyítani, hogy megmaradtam érintetlennek — mert saját magamat nem akartam szaporítani. Apám, mint jó adófizető polgár, hálószobájában halt meg. Én kinéztem az ablakon, mert nem tudtam elviselni halálvergődését, Schubertre gondoltam s a szemközti udvar pocsolyájában kerestem a lellem békéjét. Tetszik tudni, uram, a költőnek alázatosnak kell lennie. Apám megszólalt. Megfordultam. Azt hittem, hogy hozzám beszélt. De ott állt mellette a Halál, a közismert csontváz pózban. Arra gondoltam, hogy figyelemből legalább szemet helyezhetett volna a szemüregébe. Megjegyzésemre a csontváz azt mondta, hogy nem akar al-

kut kötni a meggyőződésével, holott ez a jó modor titka. Tudtomra adta, hogy hivatásánál fogva modortalan, mert nem kérdezi áldozataitól, hogy szabad-e őket meglátogatnia. Csodálkoztam, hogy a Halál türelmetlen tud lenni. Bizony, siettette apámat, aki így könyörgött: „Ott a sarokban, a falon, van egy festmény. Szeretném megtekinteni.” A Halál megkönyörült az apámon. „Öt percig várok”, mondta.

A költő a hónapos retekbe harapott bele, aztán megint beszélt.

— A képet, — Leonardó da Vinci „Utolsó vacsorá”-jának nagyszerű másolatát, — leemltem a falról s apám elé tartottam. „Milyen szép”, mondta. „Ezek a karakterek! Hogy élnek az apostolok!” S mint egy dilettáns műkritikus vasárnapi hangulatában, úgy kezdett lelkesedni. Az öt perc letelt. „Nem tudok betelni ezzel a képpel”, suttozta apám. „Pedig ez a kép negyven évig lógott a falon, ugyanazon a helyen”, mondta a Halál. Jól értesültsége meglepett. „Miért nem vette észre eddig?” „Nem értem rá”, volt az öregem válasza. „Most látom, hogy milyen szép. Oh, csak még öt percig nézhetném!” A Halál nem vigéc s nem is tudós, tehát nem érvelt, hanem megérintette apám homlokát s az öregnek vége volt. Apám életével együtt a Halál is eltűnt a szobából. És akkor, — mondta a költő, miután tejjel öblögette a száját, — rájöttem arra, hogy minden ember életében elérkezik az a pillanat, amikor a költészet az egyetlen valóság.

Ágoston tudatában volt annak, hogy a költőben még sok szó akar életre kelni, de egész délutánját mégsem óhajtotta vele eltölteni. A költő gyöngéden kiemelte a fogpiszkálót a tartóból, elgyönyörködött benne, majd így szólt:

— Cavallér gesztus volt, Ágoston úr, engem meghívni az ebédre. Tudom, hogy Ön akar tőlem valamit, most azonban nem állhatok rendelkezésére, mert elfáradtam és elálmosodtam. Egyébként is meggyőződtem arról, hogy a repülőgépben legfrissebb az agyam. Talán

holnap reggel tízkor repülőgépbe szállhatnánk s a magasban megbeszéljük a megbeszélendőket.

Ágoston elfogadta az ajánlatot. A költő jóllakott, a költő álmos, a költő egyedül akar lenni, hogy hivatását betöltse. Megértése jeléül Ágoston búsan bólongatott. A költő, hogy megvigasztalja, a véletlenül nála lévő verseskötetet, a „Dalol az éhes gyomor” címűt, markába nyomta.

Másnap reggel találkoztak. A költő félórát késett. Ágoston a „Narcisse noir” nevű párisi parfümöt, boros palackban, hozta magával. Feltételezte, hogy a parfüm megihleti a költőt. Csakugyan figyelmes pilótának bizonyult.

Felszálltak.

A motor zugása idegesítette a költőt.

Vagy kétszáz lábnyi magasságban repültek, amikor a költőt szédülés fogta el.

— Reggelizett? — kérdezte Ágoston.

— Igen.

— Persze, három ember reggelijét fogyasztotta el.

A költőnek már nem volt érkezése válaszolni, mert reggelije kikiváncozott a mélységbe. Gyors mozdulattal a repülőgép párkányára hajtotta a fejét s a legrealisztikusabb irodalomnak hizelgő módon szabadult meg a reggelijétől.

A repülőgép körül éhes madarak szálltak. A költő ebben is szimbolumot látott: a természet dalos prole-tárjai elkísérik a magasba.

A költő szerencséjére zsebkendőjét nem felejtette otthon. Miután száját megtörölte, nagyot sóhajtott, aztán derű ömlött el tokával puhított kerek arcán s így szólt:

— Most jól érzem magam. Az ételben az a jó, hogy nem marad bennünk. Ennek a megértéséhez természetesen képzelet kell.

Ágoston megmagyarázta a költőnek vállalata célját s hogy milyen megbízatást akar neki adni.

— A sors, — mondta a költő s a levegőbe széles íveléssel írta bele a választ, — minden gonoszság gyűjtőcíme.

— Feleljen határozottan, — nógatta Ágoston, — elfogadja ajánlatomat?

— De hiszen én bogarat sem tudok összetaposni.

— Ám a borjúszeletté csonkított borjút megeszi. Ne habozzon a válasszal, igen vagy nem?

— Költő vagyok, tehát nem lehet világnézetem. Csak érzéseim vannak.

— Kertelés, — intette le Ágoston. — Magának az élet mindig szegénység s miután nincs hite semmi-ben...

A költő fájdalmas mohósággal közbeszólt:

— Bizony nincs.

— Csak úgy tesz, mintha volna, mert most ez a divat a költészetben.

— Igaz.

— Ennélfogva ellentmondásával halálra ítélte az életet. Különben is maga előbb gyógyult ki az élethitből, mint én, mert önbiztatás szempontjából és kenyérkeresaleti okoknál fogva többet beszélt róla.

— Ez is igaz.

Majd:

— Ott egye meg a fene a reggelimet, megint háborgat. Jó lesz leszállani. Lázadozik a gyomrom.

— Maga akkor is költő, — nevetett Ágoston, — amikor a természet hashajtó nélkül követel egyensúlyt a szervezetétől.

A költő arca rémült volt. Rosszabbul érezte magát, mintha egy versét visszautasították volna. Felkiáltott:

— Jaj, a beleim!

A repülőgép leszállt. A költő végre könnyíthetett magán. A boldogságtól könnyek csurogtak le az arcán.

— Ezt a szégyent nem tudtam volna elviselni, — mondta s hálásan nézett Ágostonra, — hogy szárnyalás közben is materialista legyek.

És gerincesen:

— Az ajánlatot elfogadom. Meg kell ölni az életet, hogy gyomrunk ne háborgjon. Forgandó a szerencse. Mit fizet?

— Kétszáz aranyat havonként s jutalékot.

A költő megcsókolta a földet, aztán verset hajított a magasba.

— Bennem megbízhat, — mondta. — Előbb azonban megírom az ember utolsó sóhajának elégiáját. Már csak a sírásók fognak tapsolni nagyságomnak.

Lelkendezett.

— Micsoda grandiózus távlat! Tudni, hogy nem lenni, ez a fontos, nem pedig lenni vagy nem lenni. Megengedi, Ágoston úr, hogy Shakespearenek, könyörületből, megveregessem a vállát?

— Tessék.

— Igen, költőtárs, te brit óriás, neked szabad volt csetleni-botlani, ám a mai költő kötelessége, hogy délcég léptekkel a vég felé járjon.

A költő elismerése jeléül saját miniatűr gipsz mellszobrát, amelyet mellényzsebében hordott, adta ajándékba Ágostonnak, aki viszont a francia parfümmel ajándékozta meg.

HARMADIK RÉSZ.

I.

Tanyák, elszórt viskók, lekopasztott fák szürkültek a mindenségben, a komor őszben. Ágoston már nem tudta értékelni a búbánatot s azért ebben a látványban az élet indokolt gyászceduláját látta. Az élet bejelenti az elmulást, gondolta, s magában hűvös elégtétellel állapította meg, hogy János bácsi öröksége csakugyan kapóra jött. Ez a pénz, amelyre nem számított, mennyire megkönnyítette terve megvalósítását! Az autót lassan hajtotta az országúton, mellette Theréza gubbasztott s szeme álmosan leragadt. Esteledett. Ágoston nyolcra benn akart lenni a városban, hogy a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság” alakuló gyűlésén pontosan megjelenjék. „Tűzfal, tűzfal, — suttogta értelmetlenül Theréza, — nincs kilátás”... Aztán elaludt. Ágoston megállította az autót. A mozdulatlanságban, a nesztelenségben az örök csend pontját akarta ellesni.

Egyszerre furcsa dünnögés ütötte meg fülét. Valaki dadogott, alig érthetően szidta az életet. Mintha doronggal ütötte volna ki a szavakat a szájából s úgy lökdöste őket a levegőbe. Ágoston kereste a szitkok gazdáját, de a homályban senkit sem látott.

— A fiam... élni... élni akar... te... te... büdös... te... te céda élet!...

Csend.

Majd:

— A fiam... a trágyadombon is... cirogatja... a lábszárat s... azt hiszi, hogy... hallom a muzsikát... Az ördög... vigye el a kornyikálást... amit nem hallok... jaj... csak kiolthatnám... a fiam szeméből...

a tüzet... Élet... te élet... te irtózatossá ellenség... miért nem válaszolsz?...

A hang halkulni kezdett, majd behullott a végtelen mélységbe.

— Halucináltam... — mondta Ágoston s megdörzsölte a szemét.

Theréza álmában beszélt.

— Édes, — suttogta, — miért is nyirattam le a hajam?... Valamit megöltem magamon, ami szép volt... Pedig be gyönyörű volna, ha hosszú hajamat kibonthatnám s az lobogna a szélben!...

Rémüldöző hangon:

— Ágoston... miért kell nekem ezt az öreg embert a fatörzsön látnom?... Ez a törzs is milyen fáradt!... Annyira öreg, hogy évei számára nem emlékszik... Azt mondja az öreg ember, hogy nem akar Isten lenni, mert az felelősséget követel... Az emberi felelősséget sem tudja elviselni... Ágoston... én fiatal vagyok s már kiszálltam a sírból... Nem fázol?... Emlékszem, amikor a sirások azért dulakodtak, hogy a halottak csontjait játszókedvű gyermekeiknek megszerezzék...

Az álom kínjában Theréza csinos arca eltorzult, megöregedett. Ágoston elképzelni próbálta a részvétet, amelyet valamikor a szenvedő emberekkel szemben érzett, de az elképzelés sem tudta ellágyítani. Mintha fonák rajz szólt volna meg ebben a keretben, úgy hatott rá Theréza. Ez a leány szereti! Evangelista mivoltával felhagyott, amikor újra eltúrta lakásában és irodájában. Sőt Tutulatuval is eltöltött néhány éjszakát, mert neki akart szívetességet tenni. A szerelemben csakugyan áldozatkész nő! Vagy a szerelem a nő esetében olyan komplikáltsága az érzéseknek, mint a talmud az értelemnek? A hallucinációra emlékezett. Tisztázni próbálta az értelmét. Talán fiatalkori idealizmusa vergődött így utoljára benne? A multnak mégsem lehet teljesen véget vetni az érzések meggyilkolásával!

A szél erősen fújni kezdett. A fák sikongtak, a tanyák duruzsoltak, a viskók nyögtek és a föld morgott.

Ágoston megindította az autót. Ezt a napot Theré-

zának szánta, mert a leány akarta. Úgy ragaszkodott ehhez a kiránduláshoz, mint egy nászajándékhoz. És Theréza többször sírt a nap folyamán s Ágoston először látta benne a védtelen gyermeket, akiben a dac összeomlott. Délután, mialatt lázasan csókolta ajkát, szemét s teste a fiatal nő magnetizmusára sem válaszolt, Theréza azt kérdezte tőle: „Mondd, Ágoston, miért akarod megölni az életet?” Az volt a felelete, hogy azért, mert a szenvedésnek nincs értelme s maga előtt érthetetlennek minősítette a választ, mert hiszen a szenvedést már nem tudja átérezni.

Az autó a városhoz közeledett. A zaj és a villamosfény Ágoston tünődését megszüntette. Therézát elvitte a lakására, s azt az utasítást adta neki, hogy az este ott-hon maradjon. Theréza alázatosan megígérte, hogy a magányban is rá fog gondolni. „Ha öngyilkos akarsz lenni, ne hívj fel telefonon”, mondta a búcsúzáskor Therézának, aki megcsókolta a kezét s aztán a zongorához ült s előbb a Lohengrin nászindulót játszotta, majd a Chopin gyászindulót. Theréza könnyölgésére Ágoston megvárta, amíg a két indulót lezongorázta. Arra azonban már nem adott neki alkalmat, hogy szólhasson hozzá.

Ágoston megvacsorázott, a klasszikus műveltségű pincérrel osztrigát adott magának, Veuve Cliquot-t ivott, majd a pincérrel elmondatta, hogy a világirodalom alkotásaiban milyen vonatkozásban szerepel az osztriga s távozás közben arra gondolt, hogy ez a pincér is érett a halálra, mert fölösleges adatok száradnak benne.

A „Hamlet, Sorsirányító Részvénnytársaság” alakuló gyűlését a Kereskedelmi Központ kistermében tartották meg harminc ember jelenlétében. A miniszterelnök titkárával jött el, jelen volt a polgármester és a törvényszéki elnök is, továbbá a kormánypárt vezére. Izor bankárnak is el kellett jönnie, egy katolikus püspök, egy kálvinista lelkész és egy rabbi is elfogadta a meghívást s természetesen Salamon, a publicista, Tutulatu a polgári társadalom érdekeit szolgálva és Forrókása a proletártársadalom képviselőjeként szintén megjelent. A

temetésrendező Hahahával, a púpos emberrel jött el, Ágostont pedig a gyűlésteremben várta Jim, aki az elmúlt hetekben Amáliát vigasztalva kissé elerőtlenedett. A nőket nem hívták meg az alakuló gyűlésre azzal az indokolással, hogy a nők agyonbeszélnék az estét, amellet túláságosan ragaszkodnak az élethez s amúgy sem tudnak logikusan gondolkodni. A költő mindenáron barátánőjét is be akarta tuszkolni az ülésterembe, de Ágoston határozott fellépésétől a nő annyira megijedt, hogy átkozni kezdte a férfinemet s elrohant. Ágoston, a költő érzelmeire való tekintettel, Jimnek megmondta, hogy kövesse a nőt s vigyázzon, hogy ne tegyen kárt magában, amíg hazaér. Visszaérkezve Jim azt a jelentést tette Ágostonnak, hogy a nő az utcán megszólította Mihályt, amiből nyilvánvaló, hogy megint szereti a férfinemet. „Ezek után persze Mihály nem jön el a gyűlésre”, mondta Ágoston s megfogadta, hogy megtorlásképen holnap ráereszti Filoménát. Az alakuló gyűlésen egy tudós is jelen volt, a nagy atómkutató, aki az atóмок energiájának felszabadítására törekszik abban a reményben, hogy a Tudósok Társasága őt fogja megválasztani elnöknek. A többiek kereskedők, ügyvédek, hivatalnokok, gyárosok voltak s végül két orvos, Miczigán és Ficzigán úr, az orvosszövetség megbízásából.

A jegyzőkönyv vezetésével egy ügyvédet bíztak meg.

— Uraim, — mondotta Ágoston megnyitó beszédében, — amint Önök tudják, azért gyűltünk össze, hogy meghányjuk-vessük az emberiség bekövetkezendő aranykorának tervezetét. Az élet ép olyan gyógyíthatatlan betegség, mint az egyén esetében a tuberkulózis. A megoldás? Az életet meg kell ölni, hogy bacillusmentes új élet fakadjon a helyén. Mi, akiket a felelősségtudat hozott ide, a jövőnek teszünk szolgálatot jelen tervünkkel. Sőt a mult is azt igazolja, hogy mindig azoknak volt igazuk, akik a jövőben keresték a boldogságot.

— Úgy van, — szólt közbe Forrókása.

— De mi nem véges boldogságot akarunk, hanem végtelent. Az eddigi reformerek ott hibáztak, hogy az

élet keretén belül akartak rendet teremteni. Álmodozók voltak, mert a betegségtől egészséget reméltek. Mi vagyunk a reális emberek. Ne fohászkodjunk Istenhez, mert ez istenkáromlás s én a jelenlévő klérus tagjainak jogosult érzékenységet nem akarom megbántani. Istentől nem kívánhatjuk, hogy a kedvünkért elpusztítsa azt, amit ő teremtett.

— Uram, — szólt közbe a tudós, — tessék tervét tudományosan megindokolni.

Jim rámeresztette szemét a tudósra. Nem hitte volna, hogy ebben a társaságban titkári erejére szükség lesz.

— Az élet meggyilkolásával a tudománynak is szolgálatot teszünk, — folytatta Ágoston, — mert az új élet tudósai külön hipotéziseken törhetik majd a fejüket az ember származására vonatkozólag, mint a mai kor tudósai.

Helyeslő morgás. A tudós nem mert szólni.

— Mi a társadalom kivételes emberei vagyunk, — folytatta Ágoston, — mert a legönzetlenebb jóakarat vezet bennünket tervünk megvalósításában. Ügye mindenki szenved? Mi pedig meg akarjuk szüntetni a szenvedést. Mint intelligens emberek tudjuk, hogy ennek csak egy módja van: az ökot kell eltüntetni. S a szenvedés oka: az élet. Vállalatunk megszervezése azért szükséges, hogy üzleti lelkiismerettel irtsuk ki minden baj okát.

— És emberi tisztességgel — jegyezte meg a púpos.

— Kérem, jegyző úr, — fordult Ágoston az ügyvédhez, — Hahaha úr találó közbeszólását a jegyzőkönybe tessék foglalni.

A miniszterelnök kezét fogott a púpossal.

— Uram, — mondotta, — minden az emberi szolidaritáson múlik.

A költő egy verssort dobott a törvényszéki elnök nyakába, aki hasztalanul próbálta azt lekaparni.

— Ezek után, uraim, — folytatta Ágoston, — saját magunk alatt vágjuk a fát, hogyha továbbra is csak tépelődünk és nem teszünk. Tennünk kell, hogy megszün-

jenek az ostoba cselekedetek, amelyeket az élet ránk kényszerít.

— Az alapszabályokat én fogom megfogalmazni — ajánlkozott az ügyvéd.

— Már megvannak, — nyugtatta meg Ágoston s egy ívet húzott ki a zsebéből, — mielőtt azonban az alapszabályokat felolvasnám, még egy-két megjegyzést kell tennem. A mi vállalatunknak nem holmi silány deszka legyen az alapzata, amelyet a hazug emberek ereje: az esetleges ellenpropaganda vagy rágalmazás elpusztíthat, hanem az igazság, hogy csak egy igazság van: az, amelyikben mi hiszünk. Nekünk hinnünk kell célunk erkölcsi jelentőségében, hogy az elkerülhetetlen ellenfelek ellenvetései nevetségessé váljanak.

A három pap buzgón helyeselt.

— Én már régen hiszek abban, amit Ágoston úr most hangoztat, — szólt közbe a temetésrendező.

A két orvos megveregette a vállát.

— Az embereknek meg kell halniuk, — mondotta a temetésrendező, — hogy az üzlet prosperáljon.

— Ne tegyen szatócskodó megjegyzéseket, — intette le Ágoston, s Jim a temetésrendező felé közeledett. — Amit Ön mondott, az önzés, amit mi teszünk, az önzetlenség. Mi a Nirvánába küldjük az embert s a sir csak átmeneti állomás, Ön ellenben a sirnál tovább nem lát.

A temetésrendezőt megríkatta a saját önzése. Tutu-latu és a polgármester vigaszától végre felderült az arca.

— Csak most látom hivatásom igazi jelentőségét — mondotta reszkető hangon.

— Konkrét javaslatom, uraim, a következő — folytatta Ágoston. — Amint tudják, országunk területének fele meddő, reménytelen, kiengesztelhetetlenül terméketlen pusztaság. Mire alkalmas? Béreljük ki temetőnek. Ha tervünk sikerül...

— És sikerülnie kell! — harsogott közbe a kormánypárt vezére, miután elleste a miniszterelnök mosolyát.

— Ha tervünk sikerül, — mondotta Ágoston, — ak-

kor három éven belül ebben a temetőben nem is lesz hely az új halottak részére. De a temetőberlet pénzbe kerül. A parlament ellenzékével számolnunk kell, ennél fogva a kormánytól nem kívánhatjuk, hogy nekünk ezt a földet ingyen adja át, habár a közt szolgáljuk vele. Mindenestre méltányos ajánlatára számíthatunk.

— Kétségtelenül, — mondotta a miniszterelnök.

— Meghiszem azt, — jegyezte meg a publicista.

— Ám így is pénz kell. Izor úrral megállapodtam abban, hogy kölcsönre mindig számíthatunk. Önöktől uraim, akik az igazgatóság tagjai lesznek, csak azt kívánom, hogy a vállalat céljaiba vetett meggyőződésük igazolására megfelelő számú részvénybe fektessék be pénzüket s ajánlom, hogy Forrókása urat, a proletárság szószólóját és a költőt tüntessük ki azzal, hogy szervező munkájukért huszonöt részvénnel ajándékozzuk meg őket. Amikor a társadalomnak úgyszólván minden rétege ilyen odaadással csatlakozik vállalatunkhoz, akkor a sikert nem kell féltelnünk.

— Isten áldása kísérje törekvéseinket! — mondta a három pap. Szavaik harmonikusan ölelkeztek. — A jövő élet reményében, ime, megszűntek ellentéteink!

A miniszterelnök felállt. Síma arca volt, halavány, elegáns. Lezüllött löversenyszakértőnek látszott. A két hivatalnok a megindultságtól szívéhez nyúlt, amikor a miniszterelnök megszólalt:

— A magam részéről mindig a közt szolgáltam, — mondotta, — s Ágoston úr tervét igen praktikusnak találom. Az urak megnyugtatóására mondhatom: szükség esetén az ellenzékre rázúdítom a katonaságot. A vezérkar, ha nincs is képviselve, velünk van, sőt tudom, hogy a hadügyminiszter is vesz részvényeket.

— A főváros Önt követi, kegyelmes uram, — fordult a polgármester a miniszterelnökhöz.

— És a bírói kar is, — jegyezte meg a törvényszéki elnök.

— A kormánypárt támogatását fölösleges hangsúlyoznom, — mondta a kormánypárt vezére.

A részletkérdések megbeszélése után, amelyekhez Izor bankár élénken hozzászólt, Ágoston felolvasta az alapszabályokat.

Tutulatu úgy hallgatta az alapszabályokat, mintha Ágoston étlapot olvasott volna fel.

A költőből kifakadt az ösztönös tiltakozás:

— Már a madarak is hazudnak. Ha pacsirtára gondolk, a moziszinésznő képe rögződik az agyvelőmbé.

— Senkinek sem fontos a költészet, amikor az élet halálra van ítélve, — intette a publicista.

Az alapszabályok lényege természetesen az volt, hogy a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság”-nak pénz kell csinálnia. Forrókása kifogásolta az alapszabályok választékos nyelvét, azzal a megjegyzéssel, hogy nem hisz a frázisokban. A tiltakozást így levakarva magáról, szintén hozzájárult az alapszabályok jóváhagyásához. Mindenki hozzászólt a kérdéshez, mindenkinek olyan kifogása volt, amelyet később visszavont s miután a számitás szelleme megnyugodott, az alapszabályokat elfogadottaknak jelentették ki. A részvénytársaságnak, ami nyilvánvaló volt, Ágoston lett az elnöke és Izor a pénztárnoka. Az igazgatósági tanács elnökének a miniszterelnököt választották meg az állásával való összeférhetetlenség elvét mellőzve, alelnöknek pedig Tutulatu és Forrókását. A vállalat titkári tisztségét az ügyvéddel töltötték be. A harminc alapító részvényes mind valami tisztséghez jutott. A törvényszéki elnök, kommunistaellenes lázában, rosszalotta Forrókása alelnöki megválasztását, de a miniszterelnök hozzájuttatta Ágoston szigorú tekintetét s erre a törvényszéki elnök elhallgatott.

Ekkor érkezett meg Mihály s lihegve jelentette:

— Elkéstem.

— A költő barátnéja miatt? — kérdezte Ágoston.

Mihály pirulva válaszolt:

— Igen.

— Az ilyen fajankónak nem lehet hasznát venni, — förmedt rá Ágoston. — Komoly emberek társaságában neked nincs helyed. Takarodj ki innen!

Mihály elkullogott. Jim dühösen rátaposott árnyékára.

A részvényesek rázendítettek egy dalra, amely a szolidaritás erényét magasztalta. Jim a részvényesek ujjongásától annyira meghatódott, hogy beleharapott a hüvelykujjába.

II.

Filoména zsörtölődő hangulatban volt. Arra merészkedett, amit azelőtt sohasem tett volna meg: ellentmondott Ágostonnak.

— Nem látom be, — mondta Filoména, — hogy miért kell meggyilkolni az életet. Még nem éltem, ennél fogva miért haljak meg? Spinét sem volt az életem, nemhogy jazz-zenekar!

— Filoména, — mondta Ágoston fegyvelmeztet inge-
rületséggel, — én magát a többi között azért alkalmaz-
tam, hogy befogja a száját.

— De élni akarok, — csökönyösködött az aggszűz.

— Mihály elhanyagolja magát?

— Felém se néz.

— És ha megtenné?

— Akkor legalább élet előzné meg a haláloamat.

— Sok nővel úgy kell beszélni, mintha a következő pillanatban megőrülne, — fegyverezte le ingerültségét Ágoston.

Annyi bizonyos, hogy Ágoston Filoména megbízha-
tóságát nem akarta eljátszani. Akármennyire jelentékte-
len is, minden titkát s elkeseredését a parlamenti ellen-
zék megvásárolhatná tőle egy fiatal képviselővel.

— Megigérem, Filoména, hogy Mihály annyira fogja
szeretni magát, amennyire maga megkívánja.

— A vágyamat meg fogom ölni, — jelentette ki Fi-
loména.

— Így is a vállalat érdekeit szolgálja.

Miután Filoména a remélt boldogság alázatával visz-
szavonult irodájába, Ágoston behívta a díjbirkozót:

— Jim, — mondta, — kettős feladat vár rád.

— Öné a tenyerem, — mondta Jim s szeme bután villogott.

— Mihályt rá kell vened, hogy Filoménát szeresse. És ha szobájába cipelled, az ajtó mellett kell őt állnod, hogy ki ne szökhessen.

— Szempillámmal keresztüldöföm a szívét, ha Filoménát cserbenhagyja.

— Jim, — mondta Ágoston, — mióta a költő neked olvassa fel verseit, nyelved fejlődött.

A díjbirkózó zavarában nyaldosta az ajkát.

— A másik feladat, — folytatta Ágoston, — az ellenzéki vezérek szemeltartása. Az esti órákban nyugodtan elteheted őket láb alól. De óvatos légy. Kéthetenként egy gyilkosság elegendő.

— Uram, — ujjongott Jim, — végre nekem való munkakörrel bízott meg.

Ágoston gyöngéden megcirogatta Jim arcát. A díjbirkózó igen szerette a kedves bánásmódot.

— És ha be kell járnod a várost, akkor is kerítsd elő Mihályt.

Jim felvette esőköpenyegét s esernyővel felfegyverkezve elindult.

Tötyömbötyöm dr. Ficzigánt és dr. Miczigánt jelentette be. Dr. Ficzigán határozott léptekkel vonult be Ágoston irodájába, dr. Miczigán bicegő léptekkel.

— Egy férj doronggal rávágott a lábamra, mert a felesége műtétje sikerült, — magyarázta meg dr. Miczigán a bicegését.

— Uram, — mondta Ágoston, — foglaljanak helyet. Nagyon fontos ügyben kérttem Önöket magamhoz.

A két orvos leült.

— Ön, ha nem tévedek, dr. Miczigán, — mondta Ágoston, — mint angyalcsináló szerzett eddig eredményeket.

Az orvos megsímogatta kecskeszakállát, majd fájó lábára gondolt és felszisszent.

— Ön pedig, — fordult Ágoston dr. Ficzigánhoz, — abból él, hogy halálhírral ijeszti meg a beteget, mert így, ha kikezeli őket, annál jobban bíznak szakértelmében.

A hat láb magas orvos keresztbe rakta lábát s arcára tudományos-terrorista grimaszt ragasztott.

— Úgy van, — mondta öntelt hangon, — a betegek lélektanát figyelembe kell venni, hogy az orvos valóban hasznos legyen.

— Mindkettőjük önérzetéből arra következtetek, hogy teljes odaadással fogják szolgálni vállalatunk érdekeit.

— Bizalma megtisztelő — mondta dr. Miczigán.

— Méltó egy gentlemanhez — állapította meg dr. Ficzigán.

— Miután kölcsönösen megállapítottuk egymásról, hogy milyen udvariasak vagyunk, térjünk a tárgyra. Javaslatot kérnék arra nézve, hogy az embereket miként lehet a leghatásosabban kiirtani. Önök tudják: mennél több a halott, annál inkább emelkedik a temető értéke. S az idők folyamán, ha az üzlet fellendül, a sirok árát fel fogjuk emelni. Mi a javaslatuk?

— Ragályos betegség, — ajánlotta a két orvos egyszerre.

— Pestis? — kérdezte Ágoston.

— Nehéz mesterségesen szítani, — mondta dr. Ficzigán.

— Vörheny?

— Aránylag könnyű a védekezés ellene, — mondta dr. Miczigán.

— Influenza?

A két orvos kidüllesztette a mellét és felszegte a fejét.

— Amint látom, érdeklődésük felvillanyozódott. De úgy tudom, hogy az influenzát is lehet elszigetelni.

— Hatósági intézkedéssel, — szolt közbe dr. Ficzigán.

— Ez ne aggasszon bennünket. Hatósági intézkedéssel siettetni fogjuk a járványt.

— Nem lehetne néhány leprabeteget ideszállítani a szigetről? — kérdezte dr. Miczigán.

— Gyilkos ötlet, — mondta Ágoston, — de mégsem jó. Nekünk ugyanis vigyáznunk kell arra, hogy mi ne

pusztuljunk el. A részvényesekkel szemben kötelességeink vannak s attól tartok, hogy a lepra, mint ragályos áldás, az igazgatóság tagjait sem kimélné meg.

— És az influenza? — kérdezte dr. Miczigán.

— Doktor úr, — mondta Ágoston, — kérdéseket én is fel tudok tenni. A járvány természetének és terjesztésének technikáját ki kell dolgoznunk. A járványnak nem szabad demokratikusnak lenni, szóval nem ölhet megkülönböztetés nélkül. Azért kérttem Önöket magamhoz, hogy mint orvosok ebben a részletkérdésben tanácsot adjanak. Ne felejtsek el, hogy Önök részére az államszegély biztosítva van. Elvben elfogadjuk azt a tervet, hogy az embereket influenzával kell megölni. Helyes?

— Helyes.

— A lakosság túlnyomó százaléka szegény emberekből áll, tehát nyilvánvaló, hogy köztük lesz a legtöbb áldozat. Amellett szervezetük ellentálló képessége is gyengébb, mint a jól tápláltaké. Viszont egyrészt elejét kell vennünk annak, hogy túlgyorsan harapjanak a fűbe, másrészt pedig gondoskodnunk kell arról, hogy a polgári és az arisztokrata társadalom is meghozza a maga áldozatát a halottak sorában. Ez a gordiusi csomó, amelyet...

Dr. Miczigán a fejére koppintott.

— A kérdés megoldása igen egyszerű, — szakította félbe Ágostont. — Egyelőre csak a szegények negyedében terjesszük a járványt. A ragályos betegség természetéből következik, hogy a gazdagok közül is párat belelök a sirba. Ha azonban ez nem következne be, fortéllyal kell élni. A normális gazdag halottakról meg kell iratni az újságban, hogy ők is az influenzának estek áldozatul s így elhallgattatjuk a szegények panaszait. A szegények panasza a forradalom előszobája.

— Nagyon jó, — mondta Ágoston. — Így be kell fogni Forrókása száját, ha esetleg a demagog kiugrik belőle, amellet pedig Salamonnak alkalmat adunk a sajtótevékenységre.

— A szegények meg tudják-e fizetni a sir árát? — aggályoskodott dr. Miczigán.

— Ön egyszerű angyalcsináló lehet. — intette le Ágoston, — de azt a titkot nem tudja, hogy a szegények legszebb boldogsága a gyönyörű temetés. Lesz szegény, aki két sirt is vásárol egy halott részére. A szegények kegyeletérzésében meg kell bízunk, uraim, ha azt akarjuk, hogy boldoguljunk. És akiknek semmijük sincs, azokat ingyen temetjük el. Hadd lássák a szegények a nagylelkűségünket! Jegyezzük meg magunknak, uraim, hogy az emberségesség jó üzleti befektetés. A nincstelenek az ingyen sirért hangosan hálásak. Hirdetési orakulumaink lesznek.

Ágoston kínosan vigyorgott.

— Egyébként is tudhatnák, hogy szentimentális jelszavakkal ép úgy lehet terjeszteni a hiszékenység járványát, mint ahogy a tetvek közvetítik a kiütéses tifuszt.

Dr. Miczigánban felágaskodott az orvosi ügybuzgalom.

— Csodálatos, hogy Ön mennyire hat rám, — mondta. — Valósággal kéjjel gondolok arra, hogy micsoda gyönyörű eredményeket produkál az influenza: szép tüdőgyulladásokat, megható bronchitist, érdekes hasbetegség-komplikációkat... s a következmények: a járványos encephalitis... a szenzációsan eredeti agyhártyagyulladás... vagy hogy a nép nyelvén fejezzem ki magam, az álmokört... leragadt szem, amely nem a halotté s mégsem olyan, mintha élőé volna... Higye meg, Ágoston úr, hogy szívemben soká emberkerülő voltam, Ön felébresztette bennem az érdeklődést az emberek iránt.

— Mert tömegesen fognak meghalni, — mosolygott Ágoston. — Végre va banqueot játszik mindenki!

— Ön mégis moralista, — jegyezte meg dr. Ficzigán. — Mindent igazolni akar. Ezt a nagy tervét is. Ön nagyon lelkiismeretes ember, Ágoston úr.

— Minden ember megbélyegzett. A sóhajok is prostituálódtak, — mondta Ágoston. — Az emberi sors elfűrészelt szomorúság, mert békétlenítő s a többi között ezért is szükségtelen. Amit Ön lelkiismeretnek nevez, ez annyit jelent, hogy nem jövök egykönnyen zavarba. Engem már a szavak sem ijesztenek meg, pedig a sza-

vaktól szoktunk félni a legjobban. Én nem vagyok alattomos kútmérgező s a sós sonkát, amely ízlett s amelyre sok vizet kellett innom, nem nevezem céltalan óvatosságból Isten ajándékának. Ahányféle érdek, annyiféle az erkölcs. Az én érdekem, mert az érzéstől, álomtól és ideáltól megszabadultam, hogy az élet meghaljon s ha mindenáron igazolást akar a részemről, nevezze ezt moralitásnak. Aki velem közösséget vállal, az a hiúságot is szeplőnek mondja, pedig ebbe a felfogásba nehéz bele-törödni. Mondjak még néhány igazságot, amelyben csak addig hiszek, amíg mondok s azért igazság?

A két orvos hahotázott.

— Az Ön agyveleje cirkusz, amelyben a gondolatok bukfencet hánynak, — mondta dr. Miczigán.

— Ön pedig hálás közönség. Nekem azonban az a becsvágyam, hogy Istent szórakoztassam az emberek elpusztításával. Én Isten jóhiszeműségét nem vonom kétségbe...

— Kérem, — szólt közbe dr. Ficzigán, — nem theologusoknak beszél.

— A legtökéletesebbet csakis azon a néven nevezhetem, amelyet Önök is megértenek.

Hirtelen zöldes-sárga lett Ágoston arca. És remegő hangon idézte az angol költőt:

„Have I not reason to lament,
What man has made of man?”

Dr. Ficzigán benézett Ágoston tétova szemébe.

— Ön nem örült, de nem is józan, — mondta. — És amit a költő mond, hogy oka van az emberek sorsán kétségbeesni, ha arra gondol, hogy mit mivelnek egymással... Uram, ez tulajdonképpen közhely, még ha költőtől ered is.

Ágoston megrázta a fejét. A vakmerő szomorúság, amelyet Wordsworth két sora kiszívott a multjából, elillant.

— Jim úgy látszik elfelejtette elégetni az összetört csellót, — gondolta.

Ágoston arca megint olyan nyugodt volt, mint a sirhalom tavasszal.

— Uraim, — mondta erőltetett szigorú hangon, — ne elemezzenek engem, hanem teljesítsék kötelességüket. Megnyugtatóításukra ismétlem, hogy Önök feltétlenül ki fogják élvezni az életet, mielőtt meghalnak. Sikerük lesz, óriási sikerük. Kevés orvost ismertek el az orvosi tehetetlenségért annyira, mint ahogy vállalatunk részvényesei Önöket fogják elismerni.

A két orvos mélyen meghajolt és eltávozott.

Jim betolta Mihályt az ajtón.

— Erőszakkal kellett idecipelni — mondta a díjbírkózó.

— Jim — kérdezte Ágoston — az összetört csellót elégetted?

— Bocsánat uram, elfelejtettem.

— Sejtettem. Azonnal égesd el, addig Mihályt én veszem gondomba.

Mihály gomblyukában virág volt és szemében együgyűség.

— Szeretned kell Filoménát. Azt akarod, hogy itt hagyjon? — mondta Ágoston.

— Nem, nem, ezt nem tudom megtenni — védekezett és rémüldözött Mihály.

Ágoston kinyitotta Filoména ajtaját és Mihályt belökte.

Jim visszajött s az ajtónál őrt állt.

Filoména elsikoltotta magát. Berontott Ágoston irodájába.

— Mihály kiugrott az ablakon az udvarra! Öngyilkos lett! Miattam lett öngyilkos!

Lapos mellére fektette tenyerét.

— Meghalhatok, mert lesz mire emlékezniem. Sóhajokat fogok felkinálni az embereknek, sóhajokat. A síromon virágok helyett sóhajok fognak nőni.

Filoména lerogyott a padlóra, zokogott és boldogtalan szerelmi boldogságában újját szopogatta.

— Miattam lett öngyilkos — ismételte.

Ágoston kiadta az utasítást Jimnek, hogy Mihály holttestét juttassa el a temetésrendezőhöz, s azután kutassa fel a hangfenomént. Elhatározta, hogy ezentúl a hangfenomént, aki megközelítően fiatal, fogja kísérleti nyúlának alkalmazni az aggszűzek körében.

III.

— Filoména megszűnt magányos lenni, mert halottat gyászol s megint pipázik — mondta Ágoston Amáliának, aki ujabban az aggszűzre is féltékenykedett. — Szűnj meg vérző gyomorfekély lenni, Amália, amikor dal lehetnél, amelyet férfiak vággal akarnak énekelni.

— Azt nem akarod, hogy a te dalod legyen — mondta Amália. — Viselkedésedből gyanítom, hogy mégis Filoména foglalkoztat. Elcsapnád állásából, ha arra kérlek?

— Tizenöt éve hűen kitartott mellettem.

— Filoménától félek. Mert aggszűz, tehát olyasmit tud elképzelni a férfiről, ami a tapasztalt nőnek sohasem jutna eszébe.

— Az élete elvetélt remény. Ne bántsd.

— Ágoston, novemberben lesz ikertestvérem válásának tizedik évfordulója. Pontosan: november nyolcadikán. Nem gondolod, hogy a kínos emlék érzését, amelyet méltán gyásznak nevezhetnék, azzal tudnám megszüntetni, ha Filoménát éppen ezen a napon megmérgezném?

— Nem szégyenled magad, Amália?

— Ne járasd a szádat. Elvégre ezt az elposványosodott életet meg akarod ölni s tőlem rossz néven veszed, hogy a vén leányok számát eggyel csökkenteni akarom. És az én boldogságommal nem számolsz?

— Tudtommal én vagyok a boldogságod, tehát miért akarod még Filoména halálával tetézni?

Amália arca az elmúlt hónapokban erősen megvékonyodott. Mert Ágoston halogatta a házasságot. Amália bosszúból a púpos embernek lett a szeretője. Fizikai

undorát, amikor púpját cirógatta, azzal a tudattal gyűrte le, hogy ez bosszú Ágostonnal szemben. Ám mindjobban érezte, hogy Ágoston nem törődik vele s most tulajdonképpen azzal akarta megnyerni magának, hogy Ágoston vállalatát egy halottal remélte fellendíteni. Ágoston természetesen keresztüllátott Amálián, viszont fáradt volt érvelni s azért így szólt:

— Filoména életben marad, én pedig Szilveszterkor egybekelek veled.

Amálián kivirult a pátosz.

— Megesküdnél arra, hogy a szavadat nem szegeged meg?

— Mire esküdjek?

— Anyád emlékére.

— Ha már támaszt keresel, annak, úgy látszik nőnek kell lennie, ha halott is. Esküszöm anyám emlékére, hogy Szilveszter napján feleségül veszek.

— Jegyezd meg magadnak, Ágoston: ha orromnál fogva vezetsz, az ellenzék vezérének elárulom igazi céljaidat.

— Az ellenzéki vezért tegnap éjjel ölte meg Jim. Holnapután nagy temetést rendezünk neki, amelyen a szegény emberek ezrei fognak megjelenni. Nagyszerű alkalom az influenza-bacillusoknak. Az orvosokkal már érintkezésbe léptem. Az ellenzéki vezér — nevetett Ágoston — nem is tudta, hogy mekkora szolgálatot tett nekünk.

Amália lesóványodott arca kipirult. Újjai megnyúltak s fojtogatni kezdték Ágoston nyakát, de aztán ajka a szájára tapadt s az újjak visszaegyszerűsödtek rab-szolgákká.

Ágoston eltúrte a csókot.

— Most pedig hagyj magamra, Amália, mert gondolkodnom kell.

Amália bepirosította ajkát.

— A púpos ember kedvemért keresztülnyisszantotta Théréza nyakát — mondta egykedvűen.

Ágoston azt hitte, hogy Amália lépre akarja csalni.

— Tőle csak így tudtam szabadulni — mondta

Amália. — Anélkül, hogy neked bejelentettem volna a tervemet.

Ágostonnak előrebukott a feje.

— Nem hazudsz?

Amália kézitáskájából véres selyemzsebkendőt emelt ki.

— Vére nyomai — mondta.

— Nem hittem volna, hogy ennyire szeretsz.

Ágostonnak Tutulatu jutott eszébe, aki követelni fogja tőle Therézát. Eh, gondolta, ezt majd valahogy elintézi. Legfeljebb Tutulatunak vissza kell térnie Tötyömbötyömhöz. Voltaképpen jó, hogy Therézától megszabadult. Nagyon a nyomában volt. És Therézában olyan fiatalság élt, amely olykor mégis zaklatta érzékeit. Pillanatokig sem akart érzékei vazallusa lenni. Mindent visszautasított magától, ami az életakaratot háborgatta.

— Amália, — mondta Ágoston — Theréza anyjával neked kell közölnöd a halálát.

— Ezt nem teszem meg, mert esetleg belém bolondul. Most a harminc éves nőket szereti.

— Elküldöm hozzá a hangfenomént.

— Ez jó ötlet.

— És Salamonnal meg kell íratni, hogy az influenza-járványnak esett áldozatul. Előkelő leány: a nép örülni fog.

Salamon másnap vezércikket írt arról, hogy a ragályos betegség nem tesz különbséget a szegények és a gazdagok között. Forrókása népgyűlést hívott egybe, amelyen tájékoztató szájjal hódolattal adózott a járványnak, az arisztokraták ellenségének. A népgyűlés után egy fiatalember jelentkezett Ágostonnál.

— Dolgozni szeretnék vállalatának, — mondta. — Szívesen vállalom a részvények elhelyezését. Fizetés nélkül, jutalék ellenében.

— Mi a foglalkozása?

— Eddig abból éltem, hogy a munkanélkülieket szerveztem meg.

— Ha a munkanélkülieket megöli, ingyen eltemetjük őket. Hadd lássa a nép, hogy a megértés lobog a szívünkben.

A fiatalember kiemelt egy szivart Ágoston dobozából s rágyújtott.

— Uram, — mondotta, — én jó ember vagyok, mert eddig csak egy kutyát ütöttem agyon. Csontokért koldult, amikor enni akartam. Mindamellet elfogadom ajánlatát, mert a munkanélküliek most már bizalmatlannak velem szemben, tehát nincs létjogosultságuk. Ha Ön engem tisztességesen kezel, biztosra veheti, hogy ennek a városnak a társadalma mentes lesz a munkanélküliek fekélyétől.

Mostanában hetenkint garmadaszámban jelentkeztek az emberek s felajánlották szolgálatukat Ágostonnak. Százszámra haltak a szegények, elvétele a gazdagok is s a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság” alaposan prosperáló vállalatnak ígérkezett. Ágoston a miniszterelnöktől megtudta, hogy az állami tébolyda lakói tiltakozó memorandumot nyújtottak be nála, amelyben közveszélyesnek minősítették a vállalatot s erre a rendőrfőnök több hivatásos gyújtogatóval érintkezésbe lépett, akik felgyújtották a tébolydát. A rendőrök a gyújtogatókat arra kényszerítették, hogy az égő épületbe rohanjanak a tűzoltókkal. A tűzoltók megmenekültek s a halott gyújtogatók a halott bolondokkal ölelkeztek. A kétezeröttszáz örültet a gyújtogatókkal együtt állami költségen temették el. A középületeken kitűzték a gyászlobogót.

Izor, a bankár, felszólítás nélkül kölcsönt ajánlott fel a vállalatnak. Ágoston megnyugtatta, hogy a kölcsön egyelőre szükségtelen, mert különösen a kispolgárok, akiknek soraiban mérsékelten pusztított a járvány, nagy számban veszik a részvényeket.

A bankár még aznap kivasaltatta orrát és kiegyenesíttette göndör haját. Este elment a város zsidónegyedébe s boldogan fellélegzett, amikor jelenlétében több alkalommal ezt hallotta:

— Jehova, ments meg ettől a kereszténytől. Kém, de mennyire kém!

Izor másnap a dómba ment s a perselybe tíz aranyat dobott. Aztán idegesen megsimogatta az orrát. Még mindig egyenes volt. Hajára már nem gondolt. Egyéb-ként, komikus sóhajjal, azzal vigasztalódott, hogy halottas kocsiját négy ló fogja röpiteni. És a holtteste bronzkoporsóban fog feküdni. És a püspök fog imádkozni a sirja felett. És nem akad rabbinus, aki hangosan merné megátkozni. Oh, ez is karrier! Izor büszke volt arra, hogy halálában is tekintély lesz.

A kormánypárt vezérével beszélgetve, Ágoston azt javasolta, hogy a kormánypárt a parlamentben a népnek kedvező indítványokat tegyen. Egyelőre igen fontos, hogy a nép megbízzék azokban, akik érdekeit képviselik. A beszélgetésből a publicista is kivette a részét s Ágoston és a kormánypárti vezér végül is az ő ötletét fogadták el. Néhány nap múlva a kormánypárt demagog hangú tagja a parlamentben törvényjavaslatot terjesztett be a halálbüntetés megszüntetése érdekében. Az ellenzék arra való hivatkozással, hogy a törvényjavaslat szemfényvesztés, ellene foglalt állást. Ezzel a felfogással az ellenzék teljesen lejáratva a népszerűségét s amikor a két leglármásabb ellenzéki vezért Jim két napon belül a halhatatlan sötétségbe küldte s Salamon megírta, hogy szintén az influenza áldozatai, a nép ebben a körülményben Isten figyelmeztető ujját látta. „Mert a humanizmus ellen foglaltak állást, tehát Isten megbüntette őket” prédikáltak a papok, valláskülönbség nélkül. A csőcselék az ellenzéki ujság épületét megostromolta, a nyomdában a gépeket szétfűzta, a szerkesztőség tagjait meglincselte s erre a kormány a további zavargásoknak elejét veendő, az ellenzéki ujságtól a megjelenési jogot megvonta. A tömeg fáklyás tüntetéssel ünnepelte a kormányt. Forrókása beszédet mondott, amelyben kijelentette, hogy az ellenzék kapcabetyár tagjai a kardélre hányt ideálok szolgálatába szegődtek, tehát a pokolba velük. „Az ellenzék ostobaságtól megbabonázott és gonoszságtól rácsodálkozott tagjai azt

hiszik, hogy a népet még mindig jelszavakkal lehet elbolondítani, — fejezte be beszédét Forrókása. — Az akasztófára azokkal, akik a népet fejőstehénnek nézik!”

Az ellenzéki képviselők annyira lejárátták magukat, hogy egy részük behódolt a kormánynak s a gerincesebbek külföldre igyekeztek. De csak a határig jutottak el, mert ott a határrendőrök letartóztatták őket. A belügyminiszter intézkedésére a határrendőrök parancsnokát érdemrenddel tüntették ki. Az ellenzéki képviselők holttestét a határmenti folyóba dobták s kérdéses, hogy eltaláltak-e a Hadesbe, mert ezen az útukon senki sem követte őket.

Amikor az ország az ellenzéktől megszabadult, az újságok zöld betűs diszkiadásban jelentek meg s minden újság leköszölte Salamon vezércikkét az igazságról és a költő ódáját a szívek békéjéről. Az ország népe felujjongott, hogy végre nem okoskodhatnak a rendzavarók. A népünnepélyeken vagy ezer ember megfojtotta egymást örömében.

Agoston parittyával lelőtt egy verebet, mert már csak így tudott nevetni.

IV.

A Tudományos Akadémia pályázatot hirdetett a következő címmel: „Miből lesz a kukac?” A pályázat eredményét az év utolsó napján hozták nyilvánosságra. Kiderült, hogy az első díjat — a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság” huszonöt részvényét — a „Kiesett a világ feneke” jeligés tanulmány szerzőjének adták át. A felbontott jeligés levél elárulta, hogy a tanulmány szerzője Hahaha, az Országos Testedző Szövetség elnöke. Hahaha éppen a megterített asztal előtt ült, ölében Amália, aki buzgalommal vakargatta a púpját, amikor az utcáról feltört a rikkancsoknak a halott érzékenységet is bántó sivitása a pályázat eredményéről. A púpos ember ideges mozdulattal Amáliát lelökte magáról, az ablakhoz szaladt, az ablakpárkányra ereszkedett hóval megdőzsölte az arcát, aztán hógolyót irányított arra a rikkancsra, aki a lehangosabban ordított. A rikkancs elvágódott az utcán, egy teherautó elgázolta, csoportosulás támadt, erre a tömeg, hogy felháborodását kielégítse, neki rontott a házban lévő fűszeresboltnak, kifosztotta, a fűszerest megölte és Hahahától elvárta, hogy buzdító beszédet mondjon. Hahaha az ablakpárkányra állt, háta megett Amália a kabátja csücskét fogta, hogy a púpos szónok ne veszítse el egyensúlyát s Hahaha arról beszélt, hogy a nép mennyire művelődött a tőle propagált sportszellem hatása alatt, amennyiben a rikkancs haláláért őt ölhetne volna meg s inkább a fűszerrel végzett. De a nép tudja, hogy a fűszeres csak kukac volt, akit akármilyen más kukaccal pótolni lehet, viszont ő, a púpos nagyság, Hahaha, a lángelme, pótolhatatlan, mert megszűnt kukac lenni. A nép fejlődő in-

telligenciáját igazolja, hogy a kukacpszichológiától meg akar szabadulni, amikor a nagy embert nem gyilkolja meg, hanem a vállára emeli.

Ebben a pillanatban Amália, aki meg volt hűlve, trüsszentett, Hahaha kabátja csücskét elengedte, Hahaha lefordult az utcára, de földet nem ért, mert többen elkapták, vállukra emelték s elvitték a Tudományos Akadémia elé, ezt kiáltva: „Éljen Hahaha, a nép barátja!” A Tudományos Akadémia falai szégyenükben repedezni kezdtek a nép tiszteletlen magatartása miatt.

Ágoston irodája a Tudományos Akadémiával szemben volt. A tömeg láttára leküldte Filoménát az utcára, hogy szimatoljon. Filoména azzal a közléssel érkezett vissza, hogy Hahaha a legnépszerűbb ember a fővárosban.

Ágoston gondolkodóba esett. Hahaha elhitette az emberekkel, hogy megszűntek kukacok lenni. Perverz ellenpropaganda! A púpos ember ravasz s a néppel céljai vannak. Most, hogy az üzlet mindjobban fellendült s az emberek örömmel kezdik viselni a gyászruhát, vigyázni kell arra, hogy a nép ne tanuljon meg gondolkodni. Hahaha esetleg elhiteti a néppel, hogy kukacvolta meghalt s azért joga van az élethez. A púpos ember eszejárása körmönfont. Kettős célt ért el: megnyerte magának a tudósokat és a népet!

Tenni kell!

Gyorsan!

A halogatás bűn!

Ágoston jól sejtette, hogy Amália Hahaha lakásán van. Felhívta telefonon. Irodájába rendelte. Jimet autón elküldte érte. Néhány perc múlva Amália megérkezett. Arca zilált volt, haja rendetlen s gyöngéd tenyerével költői keblét pofozta.

— Amália, — kérdezte Ágoston, — mi lett?

— Szeretlek Ágoston s Hahahától félttem népszerűségedet. A nép különös. Neki púpja van, neked meg csak szakállad.

— Amália, — mondta Ágoston s a nő ficáncoló tenyerét kiemelte a blúzából, hogy megcsókolhassa, — fél órán belül feleségül veszlek. Elfelejtetted-e, hogy

Szilveszter napján akartunk egybekelni?

Amália arcára rászállt a boldogság.

— Boldoggá teszel, amiért eszembe juttattad ezt az ujjongó kötelességet.

Ágoston megcsókolta Amáliát.

— Jól esett?

— Ismételd meg.

— Még nem hideg az ajkam?

— Forró. Él.

— Mert félek, — gondolta Ágoston, — pedig azt hittem, hogy minden indulat megfagyott bennem.

Ölegette Amáliát.

— A tested lüktet a szivemben, — mondta.

Majd:

— Amália, maradj meg továbbra is Hahaha szeretőjének.

— Ha kívánod.

— Ne mérgezd meg.

— Nem.

— Ne fojtsd meg.

— Nem.

— Egyáltalában a gyilkosság minden feltűnő módjától tartózkodj.

— Engedelmeskedem.

— Ellenben mégis végezned kell vele. Mondjuk, két hónapon belül.

— Hogyan?

— Látod, Amália, én nagyon el vagyok foglalva s az éjszakákat nem igen tölthetem veled. Fontos éjjeli üléseink is vannak, amelyeken jelen kellennem.

— Nagy ember vagy, — lelkesedett Amália, — vezére az élet elleni összeesküvőknek. Ilyen nagysága még nem volt az emberiségnek!

— Tudom, hogy nő vagy s azért szeretned kell. Ennélfogva sokszor add oda magad Hahahának. Amig hülye lesz. Amig teljesen elbutul. Végérvényesen hülye. Megteszed, amire kérlek?

— Meg. De...

— Nos?

— A szilveszteri éjszakát velem töltöd?

— Veled.

— Köszönöm... köszönöm... Holnap megkezdem a kampányt az ellenséged ellen. Holnap... újév napján... újév... újév!...

Fél óra múlva egybekeltek. Jim és Tötyömbötyöm volt a tanú.

Egy hét múlva Hahaha már nem tudott járni.

S egy hónap múlva a gyógyíthatatlan hülyék otthonába szállították. Hahaha úgy makogott, mintha a púpja akarna beszélni.

Amália pedig szebb volt, mint valaha.

A főváros életét a bachanáliás mámor jellemezte. Mindinkább szaporodott azoknak a száma, akik látták, hogy a vég elkerülhetetlen. De a nagy tömegekkel arányban számuk még mindig csekély volt. A proletár-otthonokban, az életvágy jeléül továbbra is ökölbe szorult a kéz s az olcsó pálinkaszámla volt a nyomor statisztikai arca. A polgári otthonokban a kényelemben fürdött az életláz. Az arisztokrata otthonokban az értelemhiány és a vadászati szenvedély megvitatása szolgált az erőtlén életigenlést. És a vidék még nem rendezett processziót a járvány megszüntetése érdekében.

Ezrek haltak meg néhány hét leforgása alatt. A szegények közül, akik részvényeket vásároltak, sokan megvagyonosodtak. Forrókása Ford gépet vett. Általában azonban a szegénység nem tudott kiemelkedni a nyomorból.

A főváros mulatóhelyein, a mámoros mulatságokon, mindamellettt már ott vigyorgott a Halál:

A költő látta.

A publicista látta.

Egy este, pezsgős hangulatban, a költő és a publicista egy mulatóhelyen beszélgetett egymással. Ágoston velük volt, de hallgatott. A költő fogkefével harmonikázott, a publicista pedig Ádámcsutkáját nyomorgatta. Ágoston sejtette, hogy a két ember nagy fényűzésre szánta magát: keresetlen nyíltsággal akarnak beszélni. Vinnyog a sorsuk s most egyszerre énekelni

akar. Vékonypénzü öröme megtagadja a jellemüket, hogy él-e még. Ágoston behunyta szemét s idegei a végtelen vizeken eveztek. Amíg valaki ember, nem tud teljesen elnémulni. Hiába, maga az élet, az őszinte sors, mindig pongyolában van. Ám ezt csak azok látják, akik megszűntek hinni az életben. Hogy is vagyunk azzal a görög legendával? Penelope éjjel felbontja azt, amit nappal szőtt... ez az élet!... Megismétli magát, tehát nincs értelme!

Mialatt Ágostonban csak az idegek éltek, a költőben és a publicistában az idegek közlékenysége szavaikat követelt. A költőnek vacogott a foga s a publicista is didergett.

— Valami gomolyog előttem — mondta a költő, s megragadta Salamon kezét. — Úgy szeretném megfogni a kezedet, mint egy gyermek s szívem óhaja, hogy sohse engedné el. Valamikor az örök emberit kerestem s most ott tartok, hogy ha becsületes vagyok, levegő után kell kapkodnom. Tudod-e úgy elképzelni a piros selyem mellényt vagy az üveggyököket vagy a rejtvényeket, amelyeket gyerekkorodban igyekeztél megfejteni, hogy mindez elfeledtesse veled a leírhatatlan, a kifejezhetetlen gonoszságot, amelynek eszközei lettünk?

A költő könnyezett.

— Ne faggass, — mondta Salamon, — mert a múlt könnyekkel tör át az Ádámcsutkámon, ha soká hallgatlak. Elvégre minden tollbetyár valamikor áhítattal nézett a betűre s csak később használta baltának vagy puskatusnak. Nincs hivatás, öregem. Mindenki kuruzsló lett, aki szent álmokkal indult neki az életnek.

— Gyávák vagyunk — mondta a költő kérdő hangon, de állítással is.

— Elpuhultunk — hagyta helyben a megjegyzést a publicista. — mert ronda daganat nőtt a szívünkön, tehát úgy teszünk, mintha az élet is gennyes daganat lenne.

— És ha Ágostoné az igazság, — jegyezte meg a

költő, — akkor miért nem döfjük a tört saját szívünkbe, mielőtt az influenza végez velünk?

— Ágostonnak sincs igaza... senkinek... de Ágostont követnünk kell, mert benne a legvégtetesebben nyilatkozik meg az életből kiábrándult ember sorsa. Csak egy akarata van: szűnjön meg minden akarat!... Még izgat, amit csinál, azért élek.

— Engem már nem izgat. Olykor azonban jól esik enni, inni és régi sóhajokat gyűjteni. Azt hiszed, hogy az emberek, ha tagadják is, csakugyan meg akarnak halni s csak jogcímet keresnek arra, hogy Ágostont követhessék?

— Az a tény, hogy meghalunk... biológiai fintornak is nevezhetném... igazolja a halálvágyunkat. Az történik velünk, amit akarunk. Az átlagember öntudatosan kijelenti, hogy a halált halogatni kell, de az egyén akarata dilettáns erőlködés a kollektív akarat mellett, amely a halált parancsolja az emberekbe. Ágoston félelmetesen ravasz. A halált kapitalizálja. A mások kilátásba helyezett halálával örömet szerez az embereknek, mielőtt meghalnak. Az emberiség legkiválóbb egyénisége, mert kíváнатossá tette az elmulást. Tegnap ötszáz embert temettek el s a gyászolók a temetőben is éltették Ágostont.

— A szavak életösztone erősebb, mint az emberé — szölt közbe Ágoston. — Hányan beszélnek, akik egyébként már nem élnek, mert semmi sem érdekli őket. De a szó még követeli a jussát. Handabandázik, helyesel, tagad, ásít, nyújtózkodik, összevész, alázatosan cseng. Kezdetben vala az Ige, mondja a biblia s a végén is a szó lesz a legfontosabb, mert amikor már majdnem mindenki elpusztult, a lézengő kevesek életközönyükben, halálszakértelmükben is magyarázó, latolgató szavakat fognak belehajigálni a mindenségbe. Én akkor lettem halott, amikor vállalatom terve megfogamzott bennem s szavaim még élnek, mert csak így győzhetek meg másokat arról, hogy nekik is csak egy céljuk lehet: a mihamarábbi halál. És a szavak, szerves életüknél fogva, logikára is képesek, mert

engem meggyőznek arról, hogy a soha meg nem születő utókornak az élet meggyilkolásával szolgálatot teszünk. Szavak nélkül az életet sem lehet agyonverni!

Ágoston pezsgőt öntött a két ember poharába s a magáéba is. Koccintott.

— Mindentől megszabadultunk, de a szó még kísértetiesen fenyeget bennünket. Igyunk a szó halálára!

Ittak.

A szó halálára.

A költő, akinek álmait a szavak öltöztették fel.

A publicista, aki a szavaknak köszönhetette tekintélyét.

Ágoston újra töltött. A költő mohón nyult a pohárért. A publicista is.

— Le a szóval, amely a halál ellensége! — mondta a költő.

— Le vele! — bömbölt a publicista.

— Részevényeink értéke tegnap óta tizenöt százalékkal emelkedett — jelentette ki Ágoston.

V.

Hónapok teltek el s mire a május beérkezett, az influenzáról már az egész ország tudott. Soká rémült szemek gurultak a levegőben s a macskák elfelejtették szerelmi nyávogásaikat. Tutulatu még jobban meghízott s Théréza halála miatt nem mert szemrehányást tenni Ágostonnak. Mindenki félt, ennél fogva mindenki mulatott; mindenki gyarapodott, ennél fogva a szív hamis élete is erőtlenedni kezdett. Az ország gazdasági élete összeomlóban volt, ám az egyén pénzügyi sorsa mind irigylésreméltóbb lett. Újabban külföldről csak koporsókat importáltak s néhány hónap alatt magában az országban háromszáz új koporsógyár nyílt meg. A virágüzletek fellendültek.

Amália teherbe esett. Azt a feltevését nem titkolta, hogy leendő gyermekének alkalmasint Hahaha lesz az apja. „Ha az apja halott, a gyermek is halottan fog születni”, mondta Ágoston s szemével megverte Amáliát. A gyermek koraszülött volt és csakugyan halott. Amália térdén csúszott Ágostonhoz s így köszönte meg, amiért a gyermek halva köszöntötte az életet. Amália nem bánta, hogy megrútult. Annyira rajongott Ágostonért, hogy saját magának sem akart tetszeni, nem-hogy a többi férfinak. Amióta megcsúnyult, Filoména Amáliát barátnőjének nevezte.

A járvány a természetet is kikezdte. Az influenza hatása alatt a fák, virágok álomkórba estek. Leveleik, alig hogy kizöldültek, el is hervadtak, s a virágok illattalanul aludtak. A ragályos betegség az állatok között is pusztított s a háziállatok sorában a kutyaikkal végzett a leghamarább.

Az élet haldoklott. Ágoston minden lélekakadálytól mentesen, megindultság nélkül nézte a hatalmas pusztulást.

A járvány hozzá nem mert nyúlni. Megkimélte. A tett megijedt szülőanyjától, a tervtől. Amikor ezt a lélektani okok megkövetelték, Ágoston elment olyan városnegyedbe, ahol legfélelmetesebben pusztított a járvány, megérintette a haldoklók nyelvét, megcsókolta a karjukat, kiegyenesítette a lábukat s sem a járvány, sem az emberek részéről nem érte bántódás.

— Nem tudják, hogy halott vagyok s azért nem halhatok meg — gondolta.

A halál az emberek részére természetesebb lett, mint a háborúban. Kezdetben a különböző társadalmi osztályok egymást okolták a járványért, de később az ellenségeskedés megszűnt, mert hiszen minden társadalmi osztályban sok volt a részvényes s így elhalkult a nincstelenek jajgatása. A következő tavasszal a részvények erősen emelkedett értéke úgyszólván teljesen eltüntette az osztályellentéteket s legfeljebb a név és a modor árulta el az arisztokrata származást. Tötyömbötyöm egyideig Forrókása kedvese volt s a volt kommunista vezér Therézának nevezte el saját kialakult előkelősége megnyugtatóására.

Káosz mindenütt.

A sötétségben, a zürzavarban csak a közös halál-tudat volt az egyetlen fénysugár. Az emberek hinni kezdtek a halálban, a kifejezhetetlen nyugalomban, az elkerülhetetlen szépségben. A kabarékban a halál kariat zengő szentimentális dalok csurogtak le a színésznők ajkáról. A halandók fatalizmusukban boldogok lettek, mert ráébredtek arra, hogy a boldogtalansággal szemben tehetetlenek, tehát a boldogtalanságot is halottnak nyilvánították.

Tutulatu már nem gyűjtötte a halottak körmeit. Nagy számuknál fogva elvesztették értéküket. Újabb tyúkszemgyűjteményét igyekezett gyarapítani. Szegény ismerőseit megajándékozta keskeny cipőkkel, csak hogy ilymód tyúkszemekhez jusson.

Az emberek úgy megszokták a haláltudatot, mint az üzletekben a csalást. Azt nevezték élehetetlennek, aki még élni akart.

Ágoston egyénisége annyira átment a köztudatba, hogy anekdotákat meséltek róla. Honfitársai javarésze arról volt meggyőződve, hogy az élet azért betegedett meg, mert Ágoston megigézte. A temetésrendezők pénzt gyűjtöttek szobrára, amelyet még életében akartak felállítani. Pszichológusok részletes tanulmányokban állapították meg róla, hogy a makrokosmos és a mikrokosmos összetétele. Számosan, részvénytulajdonosok tudatában, amely minden mámort lehetővé tett a részükre, szélütött boldogsággal jártak-keltek. Az érzéseket vicces énekek kíséretében ringatták a térdükön. Az ágrólszakadtak annak örültek, hogy a temetési költségek gondjaitól mentesen élhetnek. Ahol Ágoston megjelent, ott felzúgott az elismerés s a halottak számát szaporító részvényboldogságban az emberi önzés félelmetesen eltorzult. A gazember fogalmát lovaggá ütötték s aki szérény volt, azt rövidesen az influenzával szembeisítették. „Közénk vágott a halál”, hebegték a gyermekek, ordították a felnőttek, makogták az öregek s a kórházakban csontvázak éktelenkedtek. Mind több emberben kavargott ez a meggyőződés: az élet botrány, a halál csend. Amíg élünk, csak zajjal lehet megölni az életet, de a csend fogja megsemmisíteni. Az emberek ilyen beszélgetéssel siránkoztak:

— Nekem csak májbajom van.

— Az élet még mindig Apollo temploma, mert a kolera elkerült bennünket.

Egy valaki kinyújtotta a nyelvét:

— Sárga?

— Igen.

Szomorúan megállapította:

— Csak a gyomrom nincs rendben.

Egy másik:

— Téged mi lelt?

— A halál visszahőkölt tőlem, pedig azt hittem, hogy megkívánt.

A halál, mint egyetlen életcél, beleszivárgott az emberek idegrendszerébe.

A gyerekek koponyákkal labdázta.

Nem volt portéka, amelyet eddig jobban sikerült volna behirdetni, mint a „Hamlet, Sorsirányító Résztársaság”-nak a halált.

Daliás természetű férfiak rogytak össze az utcán. A temetésrendezők autói állandóan készenlétben voltak.

A következő év tavaszán az emberek elfelejtettek sírni. Voltak, akik az esőcsöppeket összemorzsolták újaikkal, hogy a könnyek nedvére emlékezzenek. Így tréfalchoztak.

A szemek tágranyiltak, ha valaki halálfélelmet hangoztatott. Több embert kivégeztek, mert a halálról azt merték állítani, hogy ellensége az embernek. A hivatalos jelszó ez volt: aki megrövidíti az életet, az barátja az emberiségnek.

A papok az élet romjain kialakuló új életről prédikáltak s bűnösöknek nevezték azokat, akik az élet meghosszabbítására egérutat próbáltak nyerni a haláltól való menekülésükben.

Az újságok vezércikkekben és tárcákban búcsúztatták az életet.

Dícsimnuszokban emlékeztek meg azokról a nőkről, akik nem szültek gyermeket.

Az impotens férfiak egyesülete az ország legtekintélyesebb intézménye lett. A bábák a szegények házában haltak meg. Egy szerkesztőt három hónapra bezártak, mert lapja humorrovatában ezt a megjegyzést merte közölni: polgártás, füllentettem, amikor azt írtam, hogy érdemes élni.

A legsikeresebb humoristák abból éltek, hogy a pondrók párbeszédeivel szórakoztatták az olvasókat.

A harmadik esztendőben az emberek annyira megvagyonosodtak, hogy a Tudományos Akadémia díjat tűzött ki azok részére, akik saját tapasztalataik alapján tanulmányt tudnak írni a szegénységről.

A test elvesztette varázsát, mert a nemeknek nem

volt titkuk egymás előtt. Csak a nagyon fiatalok és vének hittek még a sexualitásban.

És a járvány nem fáradt ki.

Az őserdőkben vadállatok sompolyogtak a városba s megkérték az embereket arra, hogy kiméeljék meg őket a ragályos betegségtől. A farkasok olyan fájdalmasan nevettek, mint az örültek. És az emberek nem könyörültek meg rajtuk.

Fiatal nők csontvázakba karolva sétálgattak a korzón.

Az emberi jószág gyógyíthatatlan gyomorrákban szenvedett.

Az értelem meztelenre vetkőzött s szeméremhiányában nem szégyelte kiütéseit. A harangok megszűntek kongani.

Sokan a részvét és szánalom fogalmán zördültek össze s ezért gyilkolták meg egymást.

Azt az embert, aki megértést hangoztatott, hazarúlással vádolták.

A kereskedők irigyelni kezdték a sírásók társadalmi pozícióját.

S a Halál zavartalan útján egyszerre egy figyelmeztető tábla jelent meg: a szomszéd ország hadüzenete.

A messzi országok diplomatái a járvány miatt elhagyták az országot s a maga sorsára bízták. De a szomszéd ország nem elégedett meg diplomatái jogosult gyávaságával. A kormánytól azt követelte, hogy tegyen óvintézkedéseket a járvány terjedésének megakadályozására. Erre a kormány udvarias, de határozott jegyzékben úgy válaszolt, hogy népének anyagi boldogulása megköveteli, hogy a járvánnyal szemben közönnyel viseltessék, vagy szükség esetén siettesse terjedését. A válasz hatása alatt a szomszéd ország ultimátumot küldött.

Ágostonban új energiák jelentkeztek. Közvetlen környezetéből Tutulatut, Jimet, Forrókását, a hangfenomént, Tötyömbötyömöt, sőt Filoménát és Amáliát is toborzással bízta meg. A vállalat összes ügynökei neki-

láttak a toborzásnak. „Veszélyben a Halál!” jelszóval meglepően rövid idő alatt tízszeresére emelkedett a hadsereg száma. Az ellenség, a járványtól irtózva, egy ideig nem merte átlépni az ország határát. Pilótái is csak a határ felett repültek.

És Ágoston népe győzött ebben a harcban. Honfitársai meg akartak halni, hogy a Halált megvédjék a vért könnyező Élettel szemben. Ez a természetű lelkesedés az ellenséget a védtelenségbe sodorta. Néhány nap leforgása alatt az ellenség hadserege hanyatt-homlok menekült a bacillusok és Ágoston honfitársai életmegölő, halált kívánó látványa elől.

Izor bankár átszökött az ellenséghez. Jim utána szökött s mindkettőt egy repülőgépről lőtték agyon.

Ezren haraptak a földre. A Halál leverte az Életet. Amália a hangfenomén karján esett áldozatul az influenzának a harctéren. Erre a hangfenomén mérget vett be.

Diadal! Diadal!

A lovak mind megdöglöttek.

Ágoston öszvéren vonult be, díszmenet kíséretében, az ország fővárosába. Az ország népének jelentékeny hányada meghalt a győzelem örömétől.

A szomszéd ország védekezésül felhőkarcoló nagyságú falat építtetett a határon.

VI.

Filoména végzetesen lesoványodott. Az elmúlt hónapokban az a tudat tartotta benne a lelket, hogy amióta Amália megrútult, neki nem kell a saját tükrét a falhoz vernie. De Amália hősi halálával kimerült élet-ösztöne.

Egy hónappal a háború dicső befejezése után Filoména bevánszorgott Ágoston irodájába. A karszékre kapaszkodott és összerogyott.

— Megmérgeztem magam — rebegte. — Ópiumot kevertem arsenicummal... ügye... ügye, nincs segítség?

Mosoly enyhítette meg száraz arcát.

— Kár, hogy nem méh szúrt meg... ez szebb halál lett volna... Én... én mindig csak a szépség után nyúltam... sohasem... sohasem tudtam elérni!...

Ágoston arra gondolt, hogy milyen drámai Filoména elmulása s mulatságos lenne diktafonon megrögzíteni. Hiába, néha csakugyan érezni fogja Filoména hiányát!...

— Szenvedek, — suttogta Filoména.

Ágoston Tötyömbötyömmel felhívatta a kórházat.

Filoménát a pamlagra fektette s megkínálta vízzel.

— Iszap íze van a víznek — suttogta. — Nagyon sűrű.

Percekig hallgatott.

— Uram... főnököm... egyetlen férfi... — suttogta egyszerre — látom az ébresztő tüzeket..., a jó lelkeket... Az életet nem lehet megölni...

Ágoston mellénye gombjait számolgatta. A szomszéd udvaron mérgesen csaholt egy eb.

— Ágoston úr, — folytatta Filoména, — az ember kimerül, de az élet megmarad frissnek... Az életet nem lehet megölni!...

A kórházsoba ajtajában utóljára szólalt meg Filoména:

— Mit mondjak az édes anyjának, ha a lelkével valahol találkozom?

— Mondja meg neki, — hördült fel Ágoston s arca eltorzult s hirtelen megöszült a szakálla, a bajusza, a haja, sőt haja hullani is kezdett, — mondja meg neki, hogy kár volt engem megszülnie.

Ágoston autóba ült. A költőhöz vette az útját. Látára a költő megdőbbsent.

— Tegnap óta húsz esztendő óta öregedtel — mondta.

— Van lelkiismeret? — kérdezte Ágoston rikácsoló hangon s ruhástól az ágyra dobta magát. Az ágy sírt. A matrac alatt a költő elmaradt versei zokogtak. Amióta a halált szolgálta, versei nem tudtak megszületni. De a költő mégis félt a haláltól.

A költő hebegett. Ágostontól rettegett. Gyakran az volt az érzése, hogy meg nem írt versei valamikor felelősségre vonják s akkor sem mer Ágostonnal mentegődzni.

— Felelj, — förmedt rá Ágoston s fekvés közben lehúzta ruháját s a verejték kiütközött homlokán, — erre felelj: van lelkiismeret?

— Hát... a világért sem mondanám, hogy nincs... de lehet, hogy volt... talán van is... esetleg lesz...

— Úgy beszélsz, mint egy kertelő vigéc. Bennem meghalt az érzés, az álom, az eszme. És mert egy haladoklő vén lány az anyámat említette, tehát megijedtem. Mi ez? Halott vagyok. Mi élhet bennem? És ha az élet halott lesz, akkor is élni fog bennem valami? Költő vagy, elő azzal az intuicióval! Anya! Anya! Engem is meg lehet ijeszteni egy fogalommal? Nem vagyok és félek valamitől, ami nincs? Költő, megkínózlak, leberetvélok a tokádat, ha ez egyszer nem leszel bölcs!

— Miért nem vagyok babszem s eltűnhetnék egy gyűszűben?! — sóhajtott fel a költő. És irigyelte azt a

multját, amikor még a föszerkesztő talpát kellett vakarnia. Boldog idők! Soha többé nem térnek vissza! Most válaszolni kell és nem hízzelegni. Jaj, mit is mondjon! Gondolkodott, gondolkodott, iszonyúan erőlködött, arca felfúvódott s ijedtében és erőlködésében megütötte a guta. Nem bírta ki a férfias feladatot. Nem tudott egyenes lenni. Agyvelejéből verssorok csurogtak ki.

Ágoston közben elaludt. Álmában percekig keltegette saját magát, míg felébredt. Nem tudta, hol van. A költő holttestét látva leszállt az ágyról, a puffadt, bánatos arcot betakarta zsebkendővel s aztán elhatározta, hogy beletekint agyvelejébe.

Különös álombogarak mászkáltak a költő agyvelejében. Ágoston kiszedte s a tenyerére rakta őket. Nézett. A rovarok erőtlenül mozogtak a tenyerén s az egyik nagylopva rápislantott, mintha valamit várna. Az álomrovarokban mindjobban elhalványodott az élet, majd sóhajszerű lehelettel megszűntek élni. Ágoston virágvázába tette őket, mert valahogyan ráeszmélt arra, hogy ez a méltó sírjuk.

A temetésrendezőt felhívta telefonon s mialatt reá várt, eszébe jutott, hogy még a jóévtvágyú költő is lélekcsősz volt olyan korban, amikor a lélek lényegét rég eltemette a közöny.

A kövér hulla a szőnyegen hevert.

— Hogy tudott pityeregni, pedig milyen hájas volt! — mélázott el Ágoston.

A mélabú, mint a mult halottnak vélt árnyéka, terpeszkedett körülötte. Megtapogatta szakállát. Mire hozzáért, a kezébe ragadt. Hullott, mint a beteg kutya szőre.

— Nincs lelkiismeret, — mondta Ágoston a hullához fordulva, — de a lelkiismeret karrikatúrája mégis acsarkodik rám. Kiharácsolja belőlem a tehetetlen élet-ösztön utolsó fájdalmait.

Ágoston tenyerével végigsimított homlokán. Talán az álomrovar sugalmazta ezt a képzetet: verejtékcseppek az élet könnyei. Az élet nem akar meghalni.

Ágostonban szavalt az önrészvét, amellyel pedig már régesrég nem törődött.

— Az élet anyagából cselekedet formájában megteremtettem olyan műfajt, amilyen eddig nem volt. Az ember utolsó alkotása az alkotás megsemmisítése.

Aztán minden ok nélkül ezt a szót ejtette ki:

— Zuzmara.

A temetésrendező késett. Ágoston, érthetetlen szelidséggel, türelemre intette türelmetlenségét. Gondolkodással csitította:

— Hogy is mondta Szokratesz? A gondolkodással saját magamat akarom megismerni. De én, Én, ÉN! Én minden ember vagyok! És ha minden embert megismerek, megismerem az életet?

A költő holttestét megrázta.

— A pokolba minden fajtáddal. Kicsaltad belőlem a sajnálkozást valami iránt, amit nem érzek. Nincs elposcsékolt akarat, csak akarat, amely halálra ítélte az életet. A legveszedelmesebb dögvész ragaszkodni a boldogsághoz, amely lehetne.

A temetésrendező megérkezett. Kedélyesen megpacsolta a halott arcát s megkérdezte Ágostontól, hogy az ő koporsóját kiszemelje-e?

Ágoston nem vette figyelembe a temetésrendező feleségését. A költő zsebébe csúsztotta legkülönb vetélytársa verseskötetét, amelyet az asztalról emelt le s aztán a temetésrendezővel együtt faképnél hagyta.

Az utcán táncoló fiatalokat látott, akik jelenlétében félbeszakították a táncot, a tenyerükre álltak s a halál indulóját füttyülték.

A fiatalok halálmegvetése láttára Ágoston visszanyerte munkakedvét.

Irodájába autózott.

Amióta Jim hősi halált halt, Tötyömbötyöm végezte el a titkári teendőket. Most már az embereket nem kellett megverni, hanem inkább mosollyal rábírni arra, hogy Ágostont ne ostromolják beadványokkal, amelyekben a járvány terjesztésének új, tökéletesebb módszerét aján-

lották. A szobatudósok helyett a ragálytudósok száma szaporodott.

Tötyömbötyöm friss volt, szeme mosolygott, teste ritmusán a Tutulatuval folytatott harcok nyomai egyáltalában nem látszottak meg. A nap eseményeiről jelentést tett Ágostonnak.

— Egy öreg ember járt itt s megkérdezte, hogy hazai koporsót rendeljen-e vagy külföldit.

Ágoston nem válaszolt.

— Egy kadaverista kijelentette, hogyha halott leszek, engem fog szeretni.

— Magánügy, — intette le Ágoston.

— Egy megvénült homosexuális Don Juan gyermekverseket hozott el megbírálás végett.

— Remélem, elégetted a verseket.

— Igen. A moziszinész arra kért, hogy az Ön halotti maszkját a részére tartogassam, mert szüksége lesz rá.

— A népszerűség átka, — mosolygott kínosan Ágoston.

— A miniszterelnöki titkár, miután szerelmi ajánlatot tett, bejelentette, hogy a főnöke tegnap titokban sírt.

— Gyáva fráter.

— A rendőrfőnök felesége arra kért, hogy az urának mérget küldjek, mert Önt szereti.

— Mindkettőnek küldd el a mérget.

— A kormánypárt vezérének hat éves leánykája is itt volt s aziránt érdeklődött, hogy láttam-e már gólyát?

— Az emberek még most is mesének nevezik a hazugságot, amikor gyermekekkel beszélnek.

— És itt járt Tutulatu is, — holott tegnap kikaptam a szemét, — igen, itt járt, cúgos cipőben és cvikke-res arccal.

— Miért hord szemüveget?

— Azt mondja, mielőtt meghal, még egyszer jól meg akarja nézni az életet.

— Szóval téged.

— Engem.

— Egyebet is akart?

— Arra kért, hogy szerezzem meg az Ön tyúksze-

mét, mert halála előtt legalább az Ön tyúszemével akarja boldogítani nagyon válogatott tyúkszem-gyűjteményét.

— Tutulatut tegnapelőtt láttam s akkor még félelmetesen egészséges volt.

— Azt mondta, hogy a felesége ma éjjel meg fogja fojtani, mert rájött arra, hogy a szeretője vagyok.

— Miért nem ajándékoztad meg a feleségét a férjeddal?

— Férjemben nem lehet megbizni, mert újabban hü hozzám.

— És te?

— Nem parancsolhatom neki, hogy ne legyen érényes. Céltalan is volna a tanácsom. Arra a megjegyzésemre, hogy az érény fényűzés, azzal felelt, hogy ne vegyem el tőle az erkölcs fölénységét, mert csak így érzi magát arisztokratának az emberek között.

— Látom, hogy ő mondja a sirbeszédet felettem.

— Erre készül. • A világ összes szótáraiból összehordta a jelzőket, hogy az Ön nagyságát dicsőíthesse. A beszédet eddig tizennégyszer kellett meghallgatnom.

— Jó feleség vagy, Tötyömbötyöm. Most pedig komoly jelentést kérek. Ma mennyi a halott?

— Kilencezernégyszázharmincnég. A déli városokból még nem érkezett meg a jelentés. A legtekintélyesebb influenza-áldozat a tűzoltóparancsnok, aki örömben, hogy meghal, magára gyújtotta a házat.

— Kielégítő jelentés.

— Köszönöm, — mondta Tötyömbötyöm elérzékenyülten. — Valahányszor így elismer, Ágoston úr, az az érzésem, mintha a vállalat fellendítéséhez én is hozzájárultam volna.

— Milyen nap van ma?

— Csütörtök.

— Holnap a részvénytársaság igazgatósági ülése. A meghívók kimentek?

— Igen. Őt azonban visszaérkezett, mert a címzettek meghaltak.

— Jól tették. Tötyömbötyöm, hazamehetsz. Igaz, mikor készülsz meghalni?

— Ahogy magamat ismerem, a legnagyobb igyekvés mellett sem halok meg a jövő tavasz előtt. Nagyon ficáncol bennem az élet.

Amikor Ágoston magára maradt, egy legyet fogott el az asztalon, szárnyát letépte, aztán itatóssal összenyomta.

— Ennek már jó, — mondta rekedt hangon.

VII.

A „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság” igazgatósági ülésén megállapították, hogy mindenki meggazdagodott, ennél fogva a vagyon elvesztette értékét. Egyébként sok mondanivalójuk nem volt. Érdekes bejelentés számba ment az, hogy a miniszterelnök halálosan beteg, az influenza őt is megkörnyékezte s a reggelt aligha éri meg. Az ülés végeztével az igazgatósági tagok úgy nyújtottak egymásnak kezet, mintha a legközelebbi ülést már a halálteremben tartanák meg. Ágostonnak gratuláltak összeesett, haláltjelző arcához.

Elmenet Salamon, a publicista, csatlakozott Ágostonhoz.

— Sorsdöntő kérdésekről szeretnék veled beszélni, — mondta.

— Fáradt vagyok, — válaszolt Ágoston. — És akármit mondsz, nem érdekel.

— Csak nem félsz a haláltól? — lepődött meg a publicista. — Te, aki engem is meggyőztél arról, hogy a vergődő idők méhe megszülte a halálnak, mint egyetlen realitásnak, a gondolatát?

— Ha még önérzetet ismernék, azt mondanám, hogy ne sértegezz. Így azonban csodálkozom, hogy olyan számár módra gyanúsítgatsz, mintha írnál. Talán azt akarod, hogy kibéküljek az élet gondolatával?

— Erről szeretnék veled beszélni. Forrókása elszólta magát. Itt-ott elégedetlenkedő hangokat hallok.

— A bacilluslavinát nem lehet megállítani.

— Azt tudják az emberek. Nem is ez bántja őket. Beleúntak a vagyonba, a szórakozásba. Unatkoznak.

Téged okolnak azért, amiért a halál küszöbén is unalmas az életük.

A csillagok, az élet ártatlan örtüzei, világítottak a mindenségben.

Ágoston a parkban leült egy padra. Salamon is.

A fáknak hullaszaguk volt.

Halott madarak potyogtak le az ágakról.

A közelben egy vézna eb sebes talpát nyaldosta.

— Mit tehetnek velem? — szólalt meg Ágoston. — Legfeljebb megölnek és ez nem bosszú.

— Ez léha megjegyzés, — mondta a publicista.

Ágoston fonákul nevetett.

— Okoskodó fölényedtől kitelik, hogy érvelni fogsz velem. Esetleg arról akarsz meggyőzni, hogy az ember Isten teremtménye.

— Megjegyzésemet kifogásolod?

— Mulatságos.

— A léha jelzőt?

— Alapjában véve azért voltál rossz újságíró, mert több a jelződ, mint az igéd.

— Ingerült vagy.

— Mondtam, hogy fáradt vagyok.

— Mi bánt?

Ágoston keresztbe rakta a lábát. Ujjaival dobolt a térdén.

— Megmondom.

A publicista közelebb bújt hozzá.

Ágoston a fejbúbját nézte.

— Szép játék volna megszámolni az agyvelődön a foltokat.

Ágoston, mialatt beszélt, teljesen megöszült. Szakállának olyan volt a szaga, mint a tejbe mártott szivacsnak.

— Nem tréfálok, — mondta s hangja remegett. — Rájöttem arra, hogy mindaz, amit olyan okosan kigondoltam, semmi. Igazán semmi. Soká megelégedtem azzal a tudattal, hogy az emberek elpusztulnak. Ebben a tudatban kéjelegtem. De érts meg: megúntam a tömeges ha-

lált. Megúntam az emberek közönyét az étellel szemben. Én is unatkozom, nemcsak ők.

— És?

— És most elmondom a titkát ennek az unalomnak. Az élet végre összeszedte magát s belém fröccsentette a balsiker mérget. A nap ad erőt az életnek. És ha a napot nem tudom megölni, az életet sem szüntethetem meg. És ha minden élőlény elpusztul, fa, virág, fű, állat, ázalog, ha minden ország elfogadja filozófiámat, akkor is a nap megmarad, s meg fogja szülni az életet, mert a nap olyan, mint az igazi nő, aki csak akkor érzi jól magát, ha gyerekek sivalkodnak körülötte. A nap olyan, mint az anyám...

— Tudtommal anyád már rég halott.

— De az emléke is terhes az életvágtyól. Amikor Filoména a kórházban haldoklott, azt kérdezte, hogy mit üzenek anyámnak. Akkor ébredtem a tudatára annak, hogy minden tervem, munkám, energiám, halál-programmom hasztalan volt. Az anyám nem tűri, hogy abban a hitben haljak meg, hogy legyőztem az életet. A nap nem tűri, hogy az élet meghaljon.

— Alázatosan beszélsz.

— Dehogy. Dühös vagyok, csak a hangom gyengült el.

Karjával bágyadt mozdulatot tett.

— Minden hiába. Ember még úgy sem csalódott saját magában, mint én. A világegyetem nem mulhat el, ha minden élőlény összefog is az elpusztítására. A nap termékenyítő ereje ezt nem tűri meg. Az ember parányi nivoltában szembehelyezkedett a nappal. Egyoldalú harc, s azért a sorsunk nem tragédia, hanem tragi-komédia.

Egyszerre megváltozott a hangja. Idegei száguldtak a hangvágányokon.

— Mi elpusztulunk s ebbe bele kell törődni. Most már nem lehet takaródót fűjni az élet megmentésére. Ezt elvégzi a nap helyettünk, anélkül, hogy velünk törődnék. A probléma ez: tegyünk-e valamit az emberek

unalmának megszüntetése érdekében? Így legalább mi sem unatkozunk. Mit ajánlanál, Salamon?

— Nem tudok gondolkodni.

— Neked csak a neved bölc. Amíg az élet közhe-lyes, talán okos is vagy. De válságos időkben csütörtö-köt mond az eszed. Hátha azt ajánlanám az embereknek, hogy emeljék ki a sót a tengerből? Ez szórakozás lenne s emellett sokan belefulladnának a tengerbe. Két legyet ütnek egy csapásra.

A publicista csóválta a fejét.

— Rossz. Elfelejtetted, Ágoston, hogy nekünk nincs tengerünk.

A közelben a kutya kilehelte a páráját.

— Nyalánk természetű eb lehetett, — jegyezte meg Ágoston. — Igen szerette a sebes lábát.

A kutyát megvizsgálta.

— Nőstény volt. Mielőtt megdőglött, még élveznie kellett. Filoménát juttatja eszembe, akiben erősek voltak a narcisztikus hajlamok. Azt mondják, hogy a szuka-kutya, ha belenéz a víz tükrébe, úgy elgyönyörködik saját magában, hogy a himkutyákat elugatja magától.

— Ágoston, — mondta a publicista, — kezded visz-szanyerni fölényedet.

— Igen, — mondta Ágoston, — sorsom alapvető igazsága: álláspont nélkül éltem, mint ma minden gon-dolkodó ember s amikor végre egy álláspontot érvénye-síteni akartam, az se vált be. A tanulság: az életnek nincs meggyőződése s az emberek akkor züllöttek el, amikor meggyőződést követeltek egymástól.

— A fölényed megint röhej. Mert nem hiszed azt, amit mondtál, azért érdekes.

— Nekrológodban ezt megírhatod rólam.

— Ha még lesznek élők, akik elolvassák a nekroló-got. Tudod, hogy lapomon kívül minden ujság beadta a kulcsot.

— Mégis hasznos munkát végeztem, — nevetett Ágoston.

Salamon lapja másnap két szenzációs hirt közölt. Egyrészt megírta, hogy a miniszterelnök meghalt, más-

részt leleplezte Ágostont. Hatalmas betűk, amelyek úgy rikácsoltak, mint egy vezércikk műveltségű rikkancs, közölték az ország lakosságával, hogy Ágoston kijátsozta a népet. Ágoston kibőjtölte a nép türelmét, — írta Salamon, — s vállalkozásával a halált vonzóvá tette csak azért, hogy a maga kéjes fölényét érvényesítse az emberekkel szemben, akiket kivétel nélkül korlátoztaknak tart.

„Meddig tűrjük még, hogy Ágoston, aki a földre ejtette a szívét, amikor megszületett, visszaéljen velünk? A halottak koponyáinak lépcsőin mászott fel a legfelgyelmezetlenebb hatalom csúcsára s most véres gúnnal leköp bennünket.

Hiába öljük meg. Ezzel csak szivességet tennénk neki. Beteg és meg akar halni. Láza magas, feje fáj, a hideg kirázza s mire ezek a sorok napvilágot látnak, talán már megszűnt élni.

Minden ember elejtett gonoszsága benne szívódott fel.

Mi a tennivalónk?

A következőkes kapitalisztikus termelési módszerhez alkalmazkodott a „Hamlet, Sorsirányító Részvénytársaság”, azaz Ágoston. Túltermelés következett be. Meg kellett buknunk, mert az élet pszichológiájával nem számoltunk.

Rázzuk fel alvó lelkiismeretünket!

Ágoston megcsúfított bennünket, mert elhitette velünk, hogy eszesek vagyunk.

Verjük bűnbánóan a mellünket.

Hajtsunk térdet az élet előtt.

Kényszerítsük a kormányt arra, hogy az orvosokra ráparancsolja a járványellenes kampányt!

Legyünk megint emberek!

Inkább gyűlöljük egymást, semhogy közönnyel viseltessünk az Élettel szemben!”

Tötyömbötyöm adta át az ujságot Ágostonnak.

— A disznó, — mondta Ágoston, — azt hitte, hogy reggelre végem lesz!

Telefonon felhívta a belügyminisztert s az ujságot

elkoboztatta vele. A belügyminiszter titkára közölte Salamonnal, hogy a nap folyamán letartóztatják. Salamon az ország belsejébe menekült.

Ágoston a parlament vezéreit délben magához hívatta. Megállapodott velük, hogy a belügyminiszter lesz az új miniszterelnök. A belügyminiszterrel négyszemközt megfogadtatta, hogy minden ellenforradalmi mozgalmat kimélet nélkül elfojt. Az ellenforradalmi vezéreket előbb megkínóztatja, aztán sortűzzel kivégezteti.

Ágostonban most már a tehetetlen dac tombolt. Megtagadta egyetlen elvét, hogy az életet meg kell ölni s csak a gyilkolási láznak lett a mániákusa. Sejtette, hogy a lappeldányok egy része mégis az emberek kezébe került, talán az ellenforradalmárok már titokban gyűléseznek is s mert gesztikulálhatnak, tehát életvágjuk ébredszik. Az emberek az ellenforradalmi érvek hatása alatt rettegve fognak meghalni. A halál megszűnt rokonszenves lenni s Ágostonnal a felkorbácsolt néroői vízió megkivántatta azoknak a halálát, akik ragaszkodnak az élethez.

VIII.

Ágoston egy hónap leforgása alatt bizalmasaival meggyilkoltatta az ország összes orvosait. Attól lehetett tartani, hogy a lappangó ellenforradalmi mozgalom híveihez csatlakoznak s a tőlük telhető módon korlátozzák a járvány terjedését. Az orvostanhallgatók félelmükben kijelentették, hogy ők állatorvosoknak készülnek.

Egy nap kéttagú delegáció kereste fel Ágostont irodájában. Forrókása és egy Tarkoponya nevű volt kommunista, aki kopasz fejének és vastag szemöldökének köszönhetette, hogy a kommunisták tekintélynek nézték s annak a hírnek, hogy valamikor néhány hivatalnokot megpofozott.

Ágoston karszékében gubbaszkodott. A nyár ellenére téli bundában. Arca a halállal volt eljegyezve. Látogatóit nem kínálta meg székkal, mire mindketten íróasztalára ültek.

— Mit zavarnak? — kérdezte Ágoston ingerülten.

Forrókása felpattant az asztalon és agitatori pózba helyezkedett.

— Uram, — ordította, — Ön megcsalt bennünket!

— Hangjával fog megölni, — mondta Ágoston.

— Uram, — rikácsolt Forrókása, — én Önt utálok, sőt megvetem.

— Kidobnám, — mondta Ágoston, — de lássa, anyyira gyenge vagyok, hogy nem tudok felemelkedni.

— Uram, — bömbölt Forrókása, — a munkástársadalom beleúnt az Ön hatalmi mámorába. Ön aranykort ígért nekünk a halálunk után s kiderült, hogy nem hisz az aranykorban.

— Salamon megkerült?

— Salamon a mi táborunkhoz csatlakozott, — szólt közbe Tarkoponya s megpödörte vörösre festett szemöldökét.

— Uram, — harsogott Forrókása, — mivel tudja igazolni jóhiszeműségünk kizsákmányolását?

— Vigyázzon hangszálaira, — intette le Ágoston.
— Talán ajánlatos lenne, ha brekegne a sok lárma után.
Forrókása leugrott az asztalról.

Sétabotjával Ágoston orra előtt handabandázott. A hangszálak megbicsaklottak felháborodásukban, úgy hogy Forrókása visított. Ágoston karján pihentette fejét.

— Igen, — berzenkedett Forrókása, — átláttunk ravaszságán. Főrtelem, amit Ön velünk művelt. Szép jelzavakkal bolondított bennünket...

— Maga közben meggazdagodott.

— De mások is.

— Aha, — mosolygott Ágoston, — ez fáj!

— Nem tűröm el a gúnyt, — förmedt rá Forrókása.
— Betelt a pohár. Az ön hatalmának befellegzett.

— Tente, baba, tente... el kell altatni a hatalmi vágyat... — motoszkáltak Ágoston szavai a levegőben s cigánykereket hánytak.

Forrókása rikácsolt.

— A kormányt megbuktatjuk! A parlamentből az igenlők csűrhehadát kiséperjük! Az emberekben felébresztjük az életkedvet! Én leszek a miniszterelnök és Tarkoponya a belügyminiszter. Törvényileg ki fogjuk mondani, hogy az Ön neve átok!

— Csak ne köpködjön! — tiltakozott Ágoston.

— Salamon lesz a sajtófőnök, — folytatta Forrókása, — s ő majd gondoskodik arról, hogy a nép észre térjen. A „Hamlet, Sorsirányító Részevénypártosság“ polgári és arisztokrata igazgatósági tagjait felakasztjuk. A főtéren három hónapig fog lógni holttestük!

— Sajnálom, — mondta Ágoston udvariasan, — hogy nem tehetek maguknak szolgálatot. Ugyanis elpatkolok két-három napon belül.

— De előbb bűnhődik. Irodájára még ma ráeresztjük a patkányok és görények ezreit. Ők fogják magát megfojtani.

— Hősi halál, — mosolygott Ágoston. — Sohsem akartam hős lenni s mégsem kerülhetem el a sorsomat.

Tarkoponya a legjobb szivart emelte ki a szivar-dobozból és rágyújtott.

— Véreb, — sziszegte. Szája legörbült, mint egy kotnyeleskedő kofaé.

A népvézérek öklükkel megfenyegették Ágostont, a szőnyegre köptek s az ajtót vadul becsapva eltávoztak.

Ágoston becsengette Tötyömbötyömöt.

— A méltóságos népakarat felháborodott, — mondta. — Hívd fel telefonon Tutulatut.

— A kétmilliókétszázötvenhárom számú sír az övé. Nem tudja, Ágoston úr, hogy feleségének meg tetszett őt fojtani?

— Gyengül az emlékezőtehetségem. Pedig azt hittem, hogy rajta keresztül a polgári társadalmat kijátszhatom a proletárokkal szemben.

— Főnök úr, nagyon győnge a hangja. Miért jön az irodába, amikor ágyban kellene feködni?

Ágoston vizet kért. Hangja felfrissült.

— Fel kell hívnod a hadügyminisztert, Tötyömbötyöm.

— Igen.

— Közölni kell vele, hogy az ellenforradalom veszedelmes méreteket öltött.

— Igen.

— Forrókását és Tarkoponyát lövesse agyon. A tömegre ágyúkkal kell löni. Repülőgépekkel kell bombázni a volt proletárok negyedét. A házakat fel kell gyújtani.

— Igen.

— És a hadügyminiszternek tudtára kell adni, hogy látni akarom Forrókása és Tarkoponya hulláját.

— Én is látni szeretném, — lelkendezett Tötyömbötyöm.

Két óra múlva:

— Miért ragaszkodsz hozzám, Tötyömbötyöm? — kérdezte Ágoston.

— Mert Ön úriember, — mondta Tötyömbötyöm s

szeme tele lett könnyel. — Ön meg akarja ölni az életet és mégis megmaradt finomnak.

Egy óra elteltével maga a hadügyminiszter hozta vederben Forrókása és Tarkoponya halott fejét. A hadügyminiszter, szolgálatkészen, a két fejet Ágoston ölébe fektette.

Ágoston beletekintett Forrókása agyvelejébe. Meg nem emésztett forradalmi elvek emlékei hemzsegttek benne. Tarkoponya agyvelejének tartalmára nem volt kíváncsi.

Ágoston az ablakon hajította ki a két halott fejét. Gyerekek elkapták, abbahagyták a sárkányeregetést s a két forradalmi koponyával footballoztak.

— Az ellenforradalmat sikerült leverni, — jelentette a hadügyminiszter.

Ágoston érdemrendet emelt ki a fiókjából s a hadügyminiszter mellére tűzte.

— Apámtól maradt rám, — mondta, — ő is hadügyminiszter volt.

A hadügyminiszter összecsapta bokáját, előzékeny volt, arcát odatolta Ágostonhoz, hogy megcsókolhassa. Ágoston, elismerése jeléül, Tötyömbötyömmel csókolatta meg a hadügyminisztert.

— A népnek szórakozás kell, — mondta Ágoston. — Az unalom a legveszedelmesebb ellenforradalom. Csecsebecse, csingilingi kell az emberi értelemnek, amely teljesen megszűnt működni.

— Úgy van, — helyeselt a hadügyminiszter.

— A nép csak addig hisz a halálban, amíg nem érdeklí az élet, — folytatta Ágoston. — De mihelyst a halált megúnja, az élet iránt fog érdeklődni. Most ott tartunk, hogy azokat is ismerjük, akiket nem ismerünk... ez a legszabályosabb életösztön. Az embereknek valami csodálatos butaságot kell látniok, hogy az eddiginél még nagyobb meggyőződéssel akarják a halált.

— Úgy van, — helyeselt a hadügyminiszter. — Ismerek egy embert, aki a levegőben a fején tud járni.

Tötyömbötyöm felkacagott.

— Mit kacagsz? — kérdezte Ágoston.

— Magamon nevettem. Nyálas lett a szám.

— Akit a nő szeret, annak visszhangja lesz, — gondolta Ágoston és enyhén tisztelte Tötyömbötyöm humorát.

Ágoston a hadügyminiszterrel abban állapodott meg, hogy falragaszokon fogják behirdetni a levegőben fejen járó ember mutatványát.

Három nap elteltével mindenki tudott a látványosságról. Vagy százezer ember gyűlt össze az ország legnagyobb sporttelepén. A rettentő tolongásban kétezer ember halálra nyomta egymást. Salamon, aki ujságírói szimatját nem tudta elcsitítani, annak ellenére, hogy elfogatási parancsot vettek ki ellene, ugyancsak a tömegbe vetődött s őt is agyonnyomták. Senki sem írhatta meg róla, hogy hivatásának esett áldozatul.

Egy ösztövé, sűrű fekete hajú, fakó arcú ember emelkedett fel a magasba a közönség szemeláttára. Hirtelen bukfencet hányt s csakugyan a levegőben járt a fején.

Őt katonazenekar indulót játszott.

A tömeg tátott szájjal bámult. Sokan hörögtek és nyögtek és őrjöngtek. Ilyet még nem láttak.

Egyszerre valaki elordította magát.

— Ez hazugság! Ez nem igaz, amit látunk!

Többen visszhangja:

— Humbug! Szemfényvesztés!

Százan rikácsoltak:

— A szemünk káprázik! A fejünk kóvályog!

A hatalmas állvány recsegett-ropogott, összedült s az emberek ezrei egymásra tapostak.

Közben a levegő hőse még mindig a fején járt.

— Nem mer lejönni, — zugta a tömeg. — Ha élő-lény volna, akkor leszállna, hogy megérinthessük a testét!

A fenyegető biztatásra a levegő kóklerje leereszkedett a földre. A tömeg ráesett és összalapította.

Egy boxoló felemelte a holttestet és meglóbálta a magasban.

— Halott! Halott! — ordította.

És a tömeg mámorosan válaszolt:

— Igazunk volt! A népnek mindig igaza van! Halott! Nincs! Nincs! Káprázott a szemünk!

Egy nő hisztérikusan sikoltott:

— A csodák is hazudnak!

És egy parasztasszony:

— A babonák is dögszagúak!

A tömeg lassan szétszéledt. És ez a megjegyzés járt szájról szájra:

— Ágoston a vezérünk! Övé az igazság! Nincs értelme az életnek, mert nincs min csodálkozni!

Este a nép fáklyás menetben vonult fel Ágoston háza előtt s éltette a halált, amely az egyetlen igazság. A főutca házainak ablakaiban gyertyák égtek. Azután a tömeg részegre itta magát, hogy legalább a mámorban csalja el a megsemmisülés tudatának árnyékát.

IX.

Ágoston lakásában az ablaknál ült. Most is téli bundában. Didergett. Tötyömbötyöm be akarta tenni az ablakot, de Ágoston ráparancsolt, hogy hagyja nyitva. Enyhe szellő fújt, láthatatlan vállán a halottak sóhajai. Az utcáról beesett a villamosfény. A szoba árnyékokkal titkolódzott. Már éjfélre közeledett az idő.

— Úlj a zsámolyra, — ajánlotta Ágoston Tötyömbötyömnek.

A nő leült.

Ágoston a hajában motoszkált.

— A kezem nedves és a hajad friss... Már csak ujjaim érintésével tudom szimatolni hajad frissességét... Velem töltöd az éjszakát?

— Igen, uram.

— Ébren?

— Ébren.

A csend bonyodalmas volt, mert tántorgó szavakra várt, amelyek gyámoltalanul mondanak búcsút az életnek.

— Inkább én volnék beteg s Ön ápolna engem, — mondta Tötyömbötyöm. Szeme könnyes volt. Tenyerével eltakarta szemét.

— Ne takard el könnyeidet, Tötyömbötyöm. Az én szemem már kiszáradt. Milyen különös! A haldokló emberen sírni tudsz, miután milliók halálát láttad.

— Arra valóban sosem gondoltam, hogy én is meghalhatok.

— Ez a sors vigasza azoknak az esetében, akik nem gondolkodnak az életen.

Rekedt fanyarsággal:

— Boldogok a lelki szegények, akárcsak a szopós kölyök. És ez boldogság?

Valaki az utcáról dögölt verebet hajított be az ablakon.

— Még mindig ünnepelnek, — mosolygott Ágoston.
— A dögölt veréb a halál legolcsóbb karrikaturája.

Majd:

— A halálvágy dionisosi öröm lett. Esetleg ezt is mondhatnám: az emberek félelem nélkül engedelmeskednek a legvégzetesebb gravitációs törvénynek. Mégis megtanítottam az embereket nevetni!

Tötyömbötyöm a nyitott éjjeli szekrénybe hajította a dögölt verebet.

Ágoston megsímogatta Tötyömbötyöm kezét.

— A kezed a legtökéletesebb s az is el fog rothadni. Erőtlenséggel megérintette állát.

— A sorsom sikertelen volt, mert az emberekkel törődtem. Amikor rájuk szabadítottam a halált, akkor is velük foglalkoztam.

Lázasan felnevetett:

— Neked beszélek, az ostoba néembernek... Igen, a szót nehezebb megölni, mint a sóhajt. Rég elégttem s a szó még mindig világítani akar a sötétségben; Tötyömbötyöm, — förmedt rá hirtelen, — eredj a fenébe.

A nő zokogott.

Furcsa nesz. Egy egér a dögölt verébbel bibelődött.

— Vedd tudomásul, hogy kidobtalak, — mondta Ágoston.

Tötyömbötyöm nem kelt fel a zsámolyról.

Ágoston arca megmerevedett. Körme nőni kezdett, mint a halotté.

Percek múltán:

— Ideiglenes diadalt mégis arattam az életen. Az emberek megszűntek jajgatni.

Tötyömbötyöm felpattant s megcsókolta Ágoston homlokát.

— Ezt miért tetted? — kérdezte Ágoston.

— Szeretném, ha valami szépet mondana, Ágoston

úr. Valami kedveset, amit úgy hordanék a szívemen, mint egy érmet.

— Szóval tudod, hogy meghalok.

— Nem mondtam semmit.

— Így akarsz vigasztalni. Talán megcsókolod ajkamat, ha már meghaltam?

— Ön halhatatlan, Ágoston úr, — lobogott az elismerés Tötyömbötyöm szavaiban, — mert megszüntette a halálfélelmet.

Ágoston bágyadt mozdulatot tett.

— Mert nő, tehát férfihiúságomnak akar hizelegni a halhatatlanság hangoztatásával. És saját magának is. Az élet temetésrendezőjét szereti és nem holmi tucat temetésrendezőt. És mert bennem hisz, azt hiszi, hogy az életet csakugyan meg lehet ölni. A női ellentmondás a leglogikusabb következtelenség.

Tötyömbötyöm arca mosolyra derült.

— Ágoston úr, erősödik a hangja.

Az utcáról ének hangzott fel. Az „Élettagadók Dalárdája“ az új nemzeti himnuszt énekelte, amelynek ez volt a címe: „Megöltük a Kisérteteket.“

Ágoston gondmentes mosollyal mondta:

— Nem tudnak betelni a nagysággal, hogy saját maguktól is annál inkább el lehessenek ragadtatva.

A dalárda elvonult.

— Csendes ez az éjszaka, — mondta Ágoston.

— Igen.

Tötyömbötyöm Ágoston ölébe hajtotta fejét.

Ágoston nehezen lélegzett, a háztetőket nézte, amelyeken macskák kergetődztek s egy holdkóros házaspár táncolt. Szeme elért a Tudományos Akadémia épületéig. Az egyik ablakban gyertya pislákol.

— Faustnak készül a házmaster, — gondolta Ágoston. — Az embereket meggyőztém arról, hogy az életet meg kell ölni és hogy a halál nem titózkodós s a tudományos kíváncsiságot mégsem gyilkoltam meg. Pirrhusi győzelem a diadal, pirrhusi győzelem!...

Tötyömbötyöm elszunnyadt az ölében.

— Ha ezt a nőt most megfojtánám, — gondolta

Ágoston, — azt érezném, hogy gyilkos vagyok. A gertyafény az oka. Milyen együgyű az ember az egyetemes megsemmisülés fantazmagóriájában is!

Tötyömbötyöm hortyogott.

— Ha újra férjhez megy, jó feleség lesz. Jó háziasszony. Jó anya. Alkalmasint fia fogja megírni életrajzomat az utókor okulására.

Tötyömbötyöm felébredt.

— Álmodtam, — mondta. — Azt álmodtam, hogy az összetört csellót sikerült összeragasztani.

— Most már értem, hogy miért kapálódzott bennem az érzés.

Ágoston Tötyömbötyöm kezét simogatta.

— Hangod olyan porhanyós, — mondta ellágyulva, — mint a linzi torta. Édes is és megkiváncsolt velem emlékeimet. Gyerekkori emlékem, amikor a tóba estem és a cselédünk kimentett. A cselédet elkergették házunkból, mert nem vigyázott rám és én nem tudtam megérteni, hogy miért nem dicsérték meg, hiszen neki köszönhettem, hogy nem lett belőlem hal... És angol balladákra emlékszem, amelyekkel a romantikát akartam megéreztetni egy utcai nővel, aki azonban erkölcstelennek nevezett, mert sajnálta, hogy nincsenek gyermekei... Tudod, hogy a hatyú csak egyszer énekel életében s azután meghal? Hát én hallottam a hatyút énekelni! Ekkor az apám ki akart tagadni az örökségből... Emlékszem egy papagályra, amelyik nem kotyogott s rám fogták, hogy nincs képzeletem s ezt olyanok mondták, akik a dalosmadarakat pecsenyeként fogyasztották el... Egyszer véresre vertem egy embert, mert a cérnaszálat többre becsülte a hegedűhúr-nál. Később megtudtam, hogy apja cérnagyáros... Tudod, Tötyömbötyöm, mindig mélyen, igazán akartam érezni az életet s mert ebben a vágyamban egyedül maradtam, azért kívántam a halált mindenkinek... Babonásan belémszikkadt az a meggyőződés, hogy az emberek úgy sem élnek, tehát miért legyenek. De elvetettem a sulykot. S majd megírják rólam, hogy ott jártam ahol tisztességes ember nem terem.

Hangja elgyengült.

— Az életet akartam megölni s az embereket ösztetévesztettem az étellel. Minden bizonytalan. Még ha az embert ki is ragadjuk az élet keretéből, akkor is bizonytalan megoldás a halál. Nőnek beszélek, akiről tudom, hogy nem ért meg és mégis neki beszélek. A sors-sal szemben meg nem értésünk körülbelül olyan, mint a nő a gondolkodó férfival szemben.

Hangja hörgő lett.

— Akadémikus frazeológia!... A Halál gúnyos bosszúja, mert élni akartam s nemcsak lenni!...

Hangja teljesen elhalkult.

— Rám vigyorog a Halál. Hűtlen bestia! Őt szolgáltam s mégis kinevet!...

Feje előre hanyatlott.

— Akar szíverősítőt? — kérdezte Tötyömbötyöm.

— A nő, — mosolygott halványan Ágoston, — ha szeret, ápolónő.

Tötyömbötyöm megkinálta pálinkával.

Ágoston két kortyot nagynehezen lenyelt.

— Tötyömbötyöm, — suttozta, mialatt a nő gyöngéden a fejét tartotta, — te nő vagy, de talán valamikor gondolkodó ember leszel... Végzetes karriér, ha befutod! Nem árt a tanácsom... morfium egész életedre... Hallgass meg... Nem szabad másokat szolgálnod... sem fogalmat, sem embert, sem illúziót... ha elsősorban saját magadnak nem tudsz szolgálatot tenni...

Felemelkedni próbált. A szék karfájáról lecsúszott a tenyere. Tötyömbötyöm átkarolta a derekát.

— Denevér ül a válladon, — beszélt a lázálom Ágostonban.

Csend.

Zavaros szeme hirtelen kitisztult. Lágyság omlott el arcán, kemény ajka megpuhult s hangja tisztán csengett.

— Az emberek... igen, az emberek... szépüljenek meg... hogy ne... ne legyenek kénytelenek... elrejtteni... elrejtteni meztelen lelküket... meztelen lelküket!...

Mély sóhaj. Azután:

— Így ... így legyen!

Csend.

Egyszerre halkan, megrendítő esengéssel:

— Lesz-e ... valaha ... reggel?...

Ágoston feje lehanyatlott.

Tötyömbötyöm betette az ablakot; lehúzta a függönyt.

Meztelenre vetkőzött, a halott Ágoston előtt letérdelt s imádkozott. Olykor megszakította imáját s felsóhajtott:

— Ágoston... Ágoston... szeretnék megérteni!
... Megérteni! ...

V É G E.

A 48509

*A SZERZŐ EDDIG MEGJELENT
MUNKÁI:*

Akik árnyékban élnek.

(Novellák. Stampfel kiadása. Pozsony 1912.)

Éjféli emberek.

*(Novellák. Juhász Gyula előszavával.
Pozsony, 1913. Angermayer kiadása.)*

Messzeségek.

*(Kis regény. Tevan könyvtár.
Békés-Csaba 1916.)*

Jó hinni.

*(Két kötetes regény. Magyar Írás kiadása.
Budapest, 1922.)*

Emberek ne sirjatok.

*(Négy kötetes regény. Vögenreiter Verlag
kiadása. Berlin, 1926.)*

